

Erlend Engzelius Gylver

En kamp om nasjonale grensedragninger

Globaliseringsprosessen som grunnlag
for en ny politisk skillelinje i Norge?

Masteroppgave i Statsvitenskap

Veileder: Anders Todal Jenssen

Juni 2021

Erlend Engzelius Gylver

En kamp om nasjonale grensedragninger

Globaliseringsprosessen som grunnlag
for en ny politisk skillelinje i Norge?

Masteroppgave i Statsvitenskap
Veileder: Anders Todal Jensen
Juni 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Sammendrag

Framveksten av en ny politisk skillelinje i kjølvannet av de kulturelle og økonomiske spenningene ved globaliseringsprosessen har fått mye oppmerksomhet i statsvitenskapen de siste årene. Dette er en motsetning mellom tettere globalt samarbeid og integrering på den ene siden, og ønske om å bevare nasjonal selvvråderett på den andre – i essensen en kamp om nasjonale grensedragninger i en mer sammenkoblet verden. I denne masteroppgaven rettes fokuset mot det norske samfunnet og norsk politikk, hvor det overordne spørsmålet er om motsetningen mellom global integrering versus nasjonal selvvråderett er tilstede blant norske velgere og ytterste grad kan kalles for en ny politisk skillelinje.

Skillelinjeteori blir her det teoretiske utgangspunktet for å utforske hva som utgjør de bakenforliggende identitetsskapende prosessene ut ifra historiske og sosiostrukturelle forhold for en slik globaliseringsskillelinje og hvordan den får sitt politiske uttrykk. Ved bruk av valgundersøkelsen 2017 undersøkes det om global integrering versus nasjonal selvvråderett kan betegnes som et selvstendig holdningsmønster blant norske velgere, før det med hensyn til det teoretiske rammeverket drøftes om motsetningen kan kalles for en politisk skillelinje fullt ut. Det undersøkes også hvordan motsetningen knyttet til globalisering kobler seg på andre etablerte skillelinjer i norsk politikk, fortrinnsvis den gamle konflikten mellom sentrum og periferi ettersom globaliseringsprosessen har en tendens til å fordele goder og byrder i et gjenkjennelig geografisk mønster. Jeg finner at global integrering versus nasjonal selvvråderett utgjør et distinkt holdningsmønster blant norske velgere og at denne er beslektet med holdning til innvandring og konflikten mellom sentrum og periferi. Avslutningsvis konkluderer jeg derimot med at motsetningen ikke kan kalles en politisk skillelinje fullt, selv om det er tegn blant norske velgere på at den sosiale basisen for en ny globaliseringsskillelinje finnes.

Abstract

The emergence of a new political cleavage in the wake of the cultural and economic tensions of the globalization process has received much attention in the field of political science in recent years. This antagonism is between closer global cooperation and integration on one hand, and the desire to preserve national autonomy on the other – in essence a struggle over national demarcation in a more interconnected world. In this master's thesis, the focus is on Norwegian society and Norwegian politics, where the main question is whether the opposition between global integration versus national autonomy is present among Norwegian voters and ultimately can be characterized as a new political cleavage.

Cleavage theory becomes the theoretical starting point for exploring the underlying processes of the creation of collective identities based on historical and socio-structural conditions for a globalization cleavage and how it gets its political expression. Using the 2017 Norwegian election survey, I explore whether global integration versus national autonomy can be conceived of as an independent pattern of attitudes among Norwegian voters before discussing with regards to the theoretical framework whether this opposition can be described as a full-blown political cleavage. I also explore how opposition related to globalization are related to other established cleavages, mainly the long-standing conflict between centre and periphery as the globalization process tends to distribute goods and burdens in a recognizable geographical pattern. I find that global integration versus national autonomy constitutes a distinct pattern of attitudes among Norwegian voters and that this pattern is related to attitudes toward immigration and the centre-periphery conflict. I conclude, however, that the opposition cannot be conceived as a new political cleavage, even though there are signs among Norwegian voters that the social basis for a such a cleavage exists.

Forord

En stor takk til veileder Anders Todal Jenssen for god hjelp og veiledning gjennom hele prosessen. Dine tilbakemeldinger har vært til stor hjelp med mange gode tips og kommentarer underveis.

Takk også til Institutt for Sosiologi og Statsvitenskap for at de så langt som mulig holdt lesesalen oppe for oss masterstudenter under stadige nedstenginger og gjenåpninger. Å kunne sitte på campus å skrive har holdt motivasjonen oppe.

Takk til Tomaris og Peter, samt resten av mine medstudenter på lesesal 9457 for godt selskap, hyggelige lunsjpauser og trivelig samhold.

- Erlend Gylver, Trondheim juni 2020.

Innhold

1 Innledning	1
1.1 Tilbakeslaget mot globalisering	1
1.2 Den norske konteksten	2
2 Teori	5
2.1 Skillelinjepolitikk – Hvordan ulike stridsspørsmål reflekterer et sett med strukturelle konflikter.....	5
2.2 Norge: Motstand mot sentrale autoriteter	5
2.3 Fastfrysing eller fragmentering?.....	8
2.4 Globaliseringsprosessen som grunnlag for en ny skillelinje	11
2.5 Et kulturelt tilbakeslag gjennom en autoritær refleks	14
2.6 De marginaliserte	16
2.7 Partienes respons	20
2.8 Motsetningen mellom global integrering og nasjonal selvvråderett i Norge	22
3 Metode	29
3.1 Forskningsdesign og metode	29
3.2 Datagrunnlag og operasjonisering av variablene.....	30
4 Analyse	35
4.1 Analysestrategi.....	35
4.2 Eksplorerende og konfirmativ faktoranalyse	36
4.3 Blokkvis OLS-regresjon.....	41
4.3 Logistiske regresjoner	44
5 Diskusjon og konklusjoner	49
5.1 Global/nasjonal som et holdningsmønster blant norske velgere	49
5.2 Betydningen av det rurale	51
5.3 En «ny» politisk skillelinje i Norge?	53
5.4 Avslutende bemerkninger.....	55
Litteratur.....	57

Tabeller

Tabell 1: Eksplorerende faktoranalyse.....	37
Tabell 2: Konfirmativ faktoranalyse.....	39
Tabell 3: Blokkvis OLS-regresjon	41
Tabell 4: Logistiske modeller for partier i Norge.. ..	46

1 Innledning

1.1 Tilbakeslaget mot globalisering

De økonomiske, sosiale og kulturelle spenningene i kjølvannet av globaliseringsprosessen er sett på som grunnlag for nye strukturelle skiller i Europeisk politikk. Spørsmålet har blitt undersøkt innenfor statsvitenskapen de siste årene i forbindelse med nye utviklingstrekk i det politiske landskapet. På den ene siden har globaliseringsprosessen ført til etableringen av nye overnasjonale institusjoner og styrket etablerte og nye kanaler for politisk representasjon på et overnasjonalt nivå, samtidig har prosessen betydelige implikasjoner på det nasjonale nivået, som er rammen for de aller fleste borgeres demokratiske deltagelse.

Det er forskjellige versjoner av argumentet når det kommer til nøyaktig hvordan globaliseringsprosessen forandrer holdningsmønstre og påvirker velgeratferd, men i litteraturen er pekt på at de som har kommet økonomisk ufordelaktig ut i kjølvannet av prosessen i kombinasjon med økt innvandring (Kriesi m.fl. 2006; 2008), verdikonservative som frykter å miste sitt kulturelle hegemoni (Norris & Inglehart 2019) og de som verdsetter lokale felleskap og innehar en sterk nasjonal identitetsfølelse (Goodhart 2017) som er blitt politisk mobiliserbare i denne sammenheng – i essensen en kamp om rammene og grensene for nasjonal suverenitet (De Wilde m.fl. 2019). I europeisk politikk har den økonomiske turbulensen i etterkant av den globale finanskrisen i 2007 og økende migrasjonsstrømmer til Europa blitt sett på som kritiske veiskiller for en ny politisk mobilisering, som i sin tur har ledet til formasjonen av nye politiske partier (Hooghe & Marks 2018; Hooghe m.fl. 2002).

Skillelinjemodellen (Bartolini & Mair 1990; Lipset & Rokkan red. 1967) er det teoretiske rammeverket i flere av disse forklaringene. Hovedpremisset i skillelinjemodellen er at historiske, sosiale og kulturelle motsetninger nedfelles i politikken hvor de utgjør forskjellige kulturelle og verdimeslige felleskap og i tråd med dette argumenteres det for at globaliseringsprosessen skaper nye motsetninger i dag. Dette er motsetninger som faller utenfor gamle etablerte skillelinjestrukturer, og som ikke bare bør forstås i økonomisk forstand, men også som verdikamp og en konflikt om kulturell identitet (Gifford 2020).

Tilbakeslaget mot globalisering forstås da både som et «opprør» fra de som ble økonomisk akterutseilt gjennom at de aldri klarte å tilpasse seg den nye kunnskapsøkonomien (Kriesi m.fl. 2006; 2008), men også som en konflikt om verdier der man ser en verdikonservativreaksjon mot etterkrigstidens kulturelle skifte som nå har nådd et «vippepunkt» der de verdikonservative frykter for sitt kulturelle hegemoni (Norris & Inglehart 2019). Vi kan med andre ord skille mellom de økonomiske og kulturelle følgende ved globalisering.

Valget av Donald Trump som amerikansk president og Storbritannias utmeldelse av EU i 2016 (Brexit) var to politiske jordskjelv som kom overraskende på en rekke kommentatorer og journalister hvor begrep som høyrepopulisme, nye høyre eller «alt-right» fikk stor plass i det offentlige ordskiftet. Samtidig sier disse begrepene mest om den politiske uttrykksformen og underkommuniserer de underliggende årsakene til skifter i velgermassen og i partipolitikken. Her har skillelinjemodellen har sin styrke siden fokuset flyttes vekk fra politisk uttrykksform, og over på hva som utgjør de bakenforliggende identitetsskapende prosessene ut ifra historiske og sosiostrukturelle skiller. I henhold til begrepet politisk skillelinje kan det oppsummeres som at

globaliseringsprosessen ligger til grunn for en «ny» skillelinje i store deler av vestlig politikk – en motsetning mellom de som ønsker å bevare nasjonal selvvråderett og de som ser på tettere global integrasjon ikke bare som en fordel, men som en unngåelig historisk prosess.

1.2 Den norske konteksten

Det er rimelig å anta at Norge som en liten og åpen økonomi tett integrert i den globale verdensøkonomien er eksponert for den samme utviklingen man har sett i andre Europeiske land. Spesielt det at Norge gjennom EØS-avtalen er tilknyttet EUs indre marked og fire friheter utgjør en viktig ekstern påvirkning.¹ Dette har fått konsekvenser i utformingen av forskjellige felt av norsk politikk, særlig innen distriktspolitikk, arbeidslivspolitikk og innvandring, sistnevnte ble viktig etter EU-utvidelsen mot øst i 2004 og 2007.

Samtidig er det flere forhold i det norske samfunnet som er vært å peke på innledningsvis: Statens pensjonsfond utland (Oljefondet) gir ressurser til å drive motkonjunkturpolitikk og velferdsstaten skaper fortsatt et sikkerhetsnett som demper konsekvensene for de som kommer dårlig ut i kjølvannet av den økonomiske globaliseringen og overgangen til en kunnskapsøkonomi. I tillegg er de politiske partienes adaptive kapasitet i Norge, altså evnen til å fange opp eller å respondere på nye strømninger eller politisk protest, betydelig (Grønli 2020). Dette siste poenget antyder at vi ikke skal se framveksten av et nytt anti-globalistisk eller høyrepopulistisk parti i Norge, selv om grunnlaget for et slikt parti skulle eksistere. Det er Fremskrittspartiet (FrP) som tradisjonelt sett har hatt denne rollen i norsk politikk, men selv om partiet etter 2009 ble gjort mer «spiselig» i forbindelse med framtidig regjeringssamarbeid (Jenssen 2017), illustrerer det at partiet gikk ut av regjering i januar 2020, og valget av «populisten» Sylvi Listhaug til ny partileder, at FrP søker tilbake sin gamle «folkelige» stil.

I tillegg til de samfunnsmessige forholdene og trekk ved det norske partisystemet kan det være at en global/nasjonal motsetning kommer til uttrykk som en videreutvikling eller «geografisk forlengelse» av den velkjente konflikten mellom sentrum og periferi i Norge. I valgundersøkelsene har holdningsdimensjonene «sentrum/periferi» og «global/nasjonal» korrelert med hverandre, selv om denne korrelasjonen ved tidligere anledninger ikke har vært særlig sterk (Aardal 2015, s. 63).² På den andre siden er spørsmålet om Norges tilknytning til EU, et spørsmål som i teoretisk forstand går til hjerte av en global/nasjonal motsetning ettersom den berører rammene for nasjonal suverenitet, sterk bundet til sentrum/periferi i objektiv forstand: Under folkeavstemningene om norsk EU-medlemskap i 1972 og 1994 var motstanden størst i distriktene, mens i byene var mange for medlemskap. Striden om norsk EU-medlemskap i 1994 er et eksempel på at det gamle skillet sentrum/periferi i norsk politikk igjen ble aktualisert (Jenssen & Valen red. 1995) og en av årsakene til at konfliktlinjen er beskrevet som en «sovende» i norsk sammenheng (Berglund 2011, s. 166-167), som vil si at den gjør seg gjeldene når enkelte type stridsspørsmål dominerer i det offentlige ordskiftet. Nylige studier av geografisk konflikt i det norske politiske landskapet peker på at det samme er tilfelle i dag, nemlig at motsetningene mellom sentrum og periferi ligger til grunn for en motreaksjon og et «distriktsopprør» i etterkant av Solberg-regjeringens reformprosjekt (Melås & Blekesaune 2020; Teigen 2020).

¹ EUs fire friheter er fri bevegelse av varer, tjenester, kapital og personer over landegrensener og fraværet av diskriminering på bakgrunn av nasjonalitet. Disse prinsippene ansees som grunnleggende i EU-samarbeidet.

² Pearsons r 0,31 og 0,29 i henholdsvis 2005 og 2009 (Aardal 2015, s. 63).

Selv om EU-kampene fra tidligere tiår har stilnet noe, dukker fortsatt spørsmål om Norges tilknytning og suverenitetsavståelse til EU gjennom rammene av EØS-avtalen opp med jevne mellomrom.³ Det er da naturlig tenke at dagens motstand og skepsis til suverenitetsavståelse er størst i distriktene og i de rurale områdene, slik som tidligere, og det kan da også se ut til at sentrum/periferi og global/nasjonal er like i den forstand at geografisk tilhørighet ser ut til å spille en viktig rolle i å strukturere holdninger innen begge holdningsdimensjonene.

Et videre spørsmål i denne oppgaven er derfor om tilbakekomsten av sentrum/periferi i norsk politikk anno 2021 også har innslag av en global/nasjonal motsetning, altså om holdninger innenfor begge dimensjoner korreler sterkere med hverandre ettersom tilbakekomsten av sentrum/periferi gjør seg mer og mer gjeldene, eller om holdningsdimensjonene forblir svakt korrelerte. Skulle holdningsdimensjonene ikke korrelere vil det være et argument for at global/nasjonal er et selvstendig holdningsmønster blant norske velgere, det tvinger oss til å utforske hva som ligger til grunn for befolkningens standpunkt langs et slikt holdningsmønster.

Muligheten for at global/nasjonal-dimensjonen kan ha «gått opp i limingen» som Aardal (2015, s. 63) skriver skal likevel holdes åpen, det vil si motsetningen er svak eller nærmest ikke eksisterende i Norge og at spørsmål som teoretisk sett tilfaller global/nasjonal heller kobler seg på andre holdningsdimensjoner. Her er det mest nærliggende å tenke innvandring og sentrum/periferi-dimensjonen som vi skal se i teorikapitlet. Det er likevel mitt hovedargument at global/nasjonal *kan* behandles som et selvstendig holdningsmønster i norsk politikk og i analysen vil jeg underbygge dette. Det er derimot ikke klart om man kan si at det utgjør en politisk skillelinje i begrepets rette forstand, dette skal jeg komme tilbake til.

Vi er også interessert i å se hvordan et global/nasjonal-holdningsmønster henger sammen med partitilknytning. Ved å se på dette holdningsmønsteret opp mot partitilknytning tydeliggjøres også sammenhengen mellom kulturell, sosial og økonomisk gruppedanning, og et normativt element (velgernes holdninger) og et organisatorisk element (partiene, interesseorganisasjonene), dette er nødvendig for å diskutere om global/nasjonal kan forstås som en skillelinje i begrepets rette forstand. Vi kan også her diskutere de ulike partienes motivasjon for å posisjonere seg langs aksene global integrering versus nasjonal selvråderett.

For å oppsummere er hovedspørsmålene som stilles i denne oppgaven:

1) Kan skillet mellom de som ønsker et tettere globalt økonomisk samarbeid og kulturell integrering versus de som ønsker å verne om nasjonal selvråderett (heretter omtalt som global/nasjonal) oppfattes som et selvstendig holdningsmønster blant norske velgere, 2) i ytterste grad en politisk skillelinje og 3) fordi globaliseringen har en tendens til å fordele goder og byrder i et gjenkjennelig geografisk mønster, kan derfor en global/nasjonal motsetning fortrinnsvis forklares gjennom geografisk tilhørighet i Norge?

Oppgavens oppbygning er som følger: I neste del vil skillelinjemodellen som teoretisk rammeverk bli gjennomgått med fokus på anvendelsen av modellen i den norske politiske konteksten. Her vil jeg særlig fokusere på hva som utgjør sentrum og periferi Norge før jeg gir en mer tydelig definisjon av en politisk skillelinje, da begrepet har vært anvendt på flere forskjellige måter i fagdebatten. Fastfrysingstesens og om skillelinjemodellen har mistet forklaringskraft vil også bli drøftet i denne delen.

³ Nylige eksempler er striden rundt innføringen av EUs fjerde jernbanepakke og tettere integrering av det norske strømmettet gjennom EUs energibyrå (ACER).

Fastfrysingsteser er viktig i denne sammenheng fordi den kan være med på å forklare hvorfor nye utfordrerpartier som ønsker å mobilisere langs en global/nasjonal-akse ikke får plass i partisystemet. Skillelinjemodellens forklaringskraft i dag er viktig å redegjøre for ettersom erosjonen av den sosiale basisen som lå til grunn for de klassiske skillene for lengst har gjort seg gjeldene (Franklin m.fl. 1992). Her vil jeg argumentere for at skillelinjemodellen fortsatt har forklaringskraft, ettersom erosjonen av basisen for de tradisjonelle skillene ikke er ensbetydende med permanent de-alignment. Modellens teoretiske byggesteiner kan fortsatt hjelpe oss med å forstå den politiske utviklingen i dag.

Videre følger en gjennomgang og drøfting av litteraturen som argumenterer for at globaliseringsprosessen har blitt grunnlaget for en «ny» politisk skillelinje, før vi vender tilbake igjen til sentrum og periferi og det nylige «distriktsopprøret» i Norge for å diskutere hvordan denne utviklingen henger sammen med globaliseringsmotstand. Til slutt i teorikapittelet beskriver jeg de politiske partienes respons når det kommer til globalisering som en ny politisk skillelinje før jeg oppsummerer litteraturgjennomgangen og kommer med noen teoretiske forventinger til hvordan de norske politiske partiene, som opinionsledere, posisjonerer seg med tanke på motsetningen mellom global integrering og nasjonal selvvråderett.

I metodekapittelet vil jeg først presentere forskningsdesiginet og metodevalget i denne oppgaven før jeg gir en utfyllende beskrivelse av datagrunnlaget, valgundersøkelsen 2017, og operasjonalisering av variablene som benyttes.

Den empiriske analysen faller i tre deler. Først vil jeg undersøke om global/nasjonal er å betrakte som et selvstendig holdningsmønster blant norske velgere ved å skille dette holdningsmønsteret fra sine nærmeste teoretiske naboer. For å gjøre dette benytter jeg to former for faktoranalyse, en eksplorerende og en bekreftende. I andre del av analysen vil jeg se nærmere på hva som strukturerer velgernes plassering innenfor et globalt/nasjonal holdningsmønster gjennom en OLS-regresjon med en rekke forklaringsvariabler valgt ut med begrunnelse i teorikapittelet. I siste del av analysen rettes fokuset over på partiene og her presenteres det logistiske modeller for alle de norske politiske partiene hvor global/nasjonal utgjør den viktigste forklaringsvariablen. Avslutningsvis vil jeg diskutere resultatene fra analysen, sette dem i sammenheng med teoretiske antagelsene jeg utviklet i slutten av teorikapittelet, og jeg konkluderer i denne delen også opp mot oppgavens hovedspørsmål.

2 Teori

2.1 Skillelinjepolitikk – Hvordan ulike stridsspørsmål reflekterer et sett med strukturelle konflikter

Innenfor skillelinjemodellen er antagelsen at historiske, sosiale, økonomiske og kulturelle motsetninger nedfeller seg i politikken hvor de utgjør forskjellige kulturelle og verdimeslige fellesskap. Disse fellesskapene, omsatt til politiske skillelinjer, strukturerer videre konkurransen mellom politiske partier innenfor et demokratisk system. Modellens sentrale referanse er arbeidet til Seymour Lipset og Stein Rokkan (red. 1967), hvor de redegjør for hvordan historiske prosesser ligger bak formasjonen av partisystemene i vesteuropeisk politikk. Fokuset i deres modell er at partisystemene ble nokså like mellom forskjellige land, særlig etter at konflikten mellom kapitaleiere og arbeiderklassen ble dominerende. Her viser de til to sjelsettende revolusjoner i europeisk historie: Den *nasjonale revolusjonen*, som har sitt startskudd i den franske revolusjonen i 1789, og den *industrielle revolusjonen*, altså den gradvise industrialiseringen i vesten fra midten av 1700-tallet til midten av 1800-tallet.⁴ Modellen er likevel ikke allmenngyldig i den forstand at de historiske prosessene fortonet seg helt likt og til samme tid i alle land. Før vi går videre er det derfor nødvendig å redegjøre for skillelinjemodellens anvendelse i norsk kontekst.

2.2 Norge: Motstand mot sentrale autoriteter

For Norges del gikk industrialiseringen i bølger, med klare framstøt på 1840-tallet, i årene etter 1860 og for alvor etter 1870. Denne nye industrien var en masseproduksjon av standardiserte varer for et anonymt marked, til forskjell fra da håndverkere lagde varer på bestilling fra hver enkelt kunde (Myhre 2015, s. 191-192). Utviklingen i Europa etter 1789-revolusjonen og på 1800-tallet skulle etter hvert legge grunnlaget for det vi i dag kjenner igjen som den moderne nasjonalstaten, der ideen om staten som et folkefellesskap forankret i folkesuverenitetsprinsippet fortrent eneveldet. Men, dette var også en prosess hvor lokale og regionale bånd ble brutt ned som følge av den nye sentralmaktens ønske om forening og standardisering av ulike geografiske områder, som på den måten fortrent lokale kulturer (Lipset & Rokkan red. 1967, s. 13). Den industrielle revolusjonen førte til at bondesamfunnets interesser kom i konflikt med det framvoksende industrisamfunnet. Motstridende interesser mellom by og land hadde vært til stede i Europa og Norge helt siden middelalderen og denne konflikten var i høy grad også økonomisk før den industrielle revolusjonen: Det fantes en motsetning mellom sentrum og periferi i den økonomiske politikken i Norge allerede før 1814 (Dyrvik 2011, s. 194), for eksempel måtte bøndene måtte betale avgifter til bykassa for å selge varene sine på torget lenge før den industrielle revolusjonen slo inn. Den industrielle revolusjonen forsterket de allerede eksisterende økonomiske motsetningene mellom ulike samfunnsklasser ikke minst fordi både produsentene og konsumentene hadde sterke interesser knyttet til prisen på matvarene.

Med bakgrunn i disse to revolusjonene tar analysen til Lipset og Rokkan utgangspunkt i en *territoriell-kulturell* og en *økonomisk-funksjonell* akse (red. 1967, s. 10). Det samme utgangspunktet bruker Rokkan (1987a) for å beskrive den politiske utviklingen i Norge

⁴ Mot slutten av livet arbeidet Rokkan med å beskrive en tredje revolusjon, utdanningsrevolusjonen, som skulle ligge til grunn for en ny skillelinje og forklare framveksten til blant annet partiet SV.

utover på 1800-tallet, men siden partisystemene i ulike land nødvendigvis har røtter i nasjonale historiske prosesser, finner vi en noe annen framstilling av de politiske skillelinjene i en norsk kontekst. For Norges del er utvidelse av stemmeretten, urbanisering, økonomisk mobilisering og motstand mot sentrale myndigheter stikkord i denne prosessen. Da den norske staten ble etablert i 1814 betegnes denne gjerne som en embetsmannsstat fram til innføringen av parlamentarismen i 1884. Embetsstanden, som også satt i de viktigste administrative posisjonene før 1814, var både en sosial klasse og som embetsverk en politisk institusjon, da de utgjorde rekrutteringsgrunnlaget for alle politiske stillinger av betydning (Seip 1974, s. 63). Dette var også en kulturell og økonomisk avsondret klasse, da embetsmennene gjerne hadde studert i København, ofte var tyskorienterte, og hadde forankring i en litterær kultur som lå utenfor landets grenser (Myhre 2015, s. 38; Seip 1974, s. 65). En forenkling er å si at embetsstanden sammen med bøndene og borgerskapet utgjorde en av tre sosiale subkulturer i Norge på denne tiden, men det var blant bøndene og borgerskapet man skulle finne den første formen for organisert politisk opposisjon mot embetsstandens styre.

For vår del er det særlig «framveksten av en *nasjonal-populistisk ideologi* til forsvar for bygdesamfunnets hevdvunne språk og kultur i opposisjon til den sterke innflytelsen fra de sentrale byområder og deres utdannede eliter» (Rokkan 1987a, s. 116) som er av interesse, siden vi her ser konturene av en identitetsskapende prosess som ledet til politisk mobilisering.⁵ Denne langsomme politiske mobiliseringen av bygdebefolkningen i Norge utover på 1800-tallet utgjør grunnlaget for skillelinjen sentrum/periferi i norsk politikk, men hadde fra starten av tydelige innslag av kulturelle, moral-religiøse og økonomiske spørsmål.

Mellom Sør- og Vestlandet på den ene siden og Østlandsområdet på den andre var det en motsetning når det kom til «motkulturene» målsak, kontroll over statskirken og alkohollovgivning.⁶ Økonomiske konflikter skulle derimot definere den geografiske konflikten mellom Østlandsområdet på den ene siden, mot innlandsfylkene Trøndelag, Hedmark og Oppland og den nordlige landsdelen på den andre. Motsetningen mellom arbeid og kapital var nemlig ikke et byfenomen: I distriktene sto småbrukere, fiskebønder og leilendinger mot storbønder, mens på ensidige industristedene som Rjukan og Odda var motsetningen mellom arbeid og kapital også til stede (Rokkan 1987a, s. 162).

⁵ Det var også en framvekst av en radikal-demokratisk bevegelse i byene, som i likhet med den i distriktene også var opptatt av å forsvare norske nasjonale verdier. Denne var rettet mot embetsmannseliten og mot fenomener som ble oppfattet som utenlandsk innflytelse, da særlig mot Sveriges dominerende stilling i unionen. Både Rokkan (1987a) og Valen (1981) beskriver denne bevegelsen og mobiliseringen i distriktene som to avgjørende utviklingslinjer i norsk politisk historie. By-radikalerne ga bygdebevegelsen politisk lederskap og oppmuntret en dreining fra ren motstandspolitikk til en politikk med sikte på makt i det politiske systemet (Rokkan 1987a, s. 116-117).

⁶ Alle disse tre motkultur-sakene utspilte seg geografisk i Norge: Utarbeidelsen av et nytt skriftspråk skulle gi bygdebefolkningen en kulturell identitet, ettersom avstanden mellom (dansk) skriftspråk og talemål var betraktelig større på bygdene enn i byene. Motsetningen mellom den religiøse lekmannsbevegelsen og religiøst passive borgere på den andre siden utspilte seg også mellom sentrum og periferi, særlig sto den puritanske vekkelsesbevegelsen under Hans Nielsen Hauge sterkt på Vestlandet (Myhre 2015, s. 149-150). Den moral-religiøse konflikten om kjøp og salg av alkohol hadde også geografiske overtoner, da avholdsbevegelsen sto sterkest i det mest religiøst-konservative delene av Norge, særlig på Sunnmøre samt Sør- og Vestlandet fram til forbudstiden på 1920-tallet (Schjøtz 2017).

I lys av den norske politiske utviklingen fra midten av 1800-tallet er det dermed rimelig å se på sentrum/periferi som en politisk «grunndimensjon» hvor øvrige konflikter la seg over.⁷ Rokkan understreket flere ganger den forbausende varigheten og styrken ved de regionale forskjellene i det politiske splittelsesmønsteret i Norge, og som nevnt innledningsvis er skillet mellom sentrum og periferi fortsatt gjeldene i norsk politikk i dag. Før vi går videre er det imidlertid nødvendig å gå nærmere inn på hva som faktisk utgjør *sentrum* og *periferi* i den norske politiske konteksten.

Rokkan skilte mellom tre periferier i Norge: 1) Sør- og Vestlandet som utmerket seg ved å ta avstand fra sentrum gjennom «motkulturene», 2) den mer klassesdelte nordnorske kystperiferien som i større grad var preget av økonomisk konflikt og 3) innenlandsperiferien som gjennom selvberging hadde utsatt for mindre kulturelt press utenifra (Rokkan 1987b, s. 223).

De politiske konsekvensene av dette var at Arbeiderpartiet (AP) kunne samle en bred allianse med bønder og fiskere, særlig nordpå. Nord-Norge var også den første landsdelen til å sende arbeiderpartirepresentanter til Stortinget etter at allmenn stemmerett ble innført i 1900. Sammen med Senterpartiet (SP) sto også AP sterkt innenlandsperiferien fortrinnsvis bestående av Trøndelag, Hedmark og Oppland, og sammen med Nord-Norge betegnet Rokkan dette som de to «klassepolariserte» periferiene. Til sammenligning utmerket Sørlandet, i enda høyere grad Vestlandet seg, som regioner der kulturell motstand «har vært sterkest og barrierene mot utbredelsen av klassepolarisert politikk mest virksomme» (Rokkan 1987a, s. 156). Dermed var det mellompartiene Kristelig folkeparti (KrF) og Venstre som hadde sin styrke i denne «motkulturperiferien».

Rokkan pekte på et par forklaringer når det kom til hvorfor de to klassepolariserte og den motkulturelle periferien skilte seg fra hverandre. For det første eksisterte det en mer egalitær lokalsamfunnsstruktur i motkulturperiferien, til forskjell fra de klassepolariserte periferiene med en mer hierarkisk struktur – en struktur som skulle legge mer til rette for økonomisk klassekamp (Rokkan 1987a, s. 161).⁸ For det andre skjedde den politiske mobiliseringen i de klassepolariserte periferiene på et senere tidspunkt enn i den motkulturelle, et tidspunkt da økonomiske motsetninger allerede hadde gjort seg gjeldene i norsk politikk (Rokkan 1987a, s. 200).

Det er til slutt to perspektiver på den geografiske konflikten som vi må ta med oss videre, her er det hensiktsmessig å skille mellom *sentrum versus periferi* og *urban versus rural* som ulike perspektiver eller dimensjoner. Førstnevnte handler om det være utenfor det *nasjonale* sentrum, men samtidig være berørt av de beslutningene som tas der – her står altså en asymmetri i *maktforholdet* sentralt. Oslo og regionen rundt Oslofjorden ble av Rokkan definert som det nasjonale sentrum og er i denne sammenheng et privilegert område innenfor et gitt territorium, det er der viktige avgjørelser tas og et samlingspunkt

⁷ For ordens skyld skjeler Valen (1981, s. 55-56) mellom seks klassiske motsetninger i det norske politiske systemet: 1) Den territorielle konflikten mellom sentrum og periferi, 2) den sosiokulturelle motsetningen om språkpolitikken, 3) en moralsk motsetning om kontrollen over kjøp og salg av alkohol, 4) konflikten om kontroll over statskirken, 5) konflikten i varemarkedet mellom primærnæringene og bynæringenes interesser over priskontroll og subsidier og 6) konflikten i arbeidsmarkedet mellom lønnstagere og arbeidsgivere.

⁸ Rokkan testet dette ved å blant annet se på størrelsen på gårdsbruk og skogseiendommer som indikator på sosioøkonomisk differensiering innen lokalsamfunn. Forklaringen var at i bygder hvor et stort flertall av småbrukere, skogsarbeidere og andre sesongarbeidere er avhengige av noen få dominerende skogeiere og storbønder, vil eldgamle motsetninger mellom «vanlige folk» og «storkarene» komme til uttrykk som sterk sosialistisk oppslutning. I den nordlige landsdelen hadde eksempelvis fiskerne i århundrer vært avhengig av «nessekonger» som kjøpte deres produkter og bestemte prisen på varene. Motstanden mot dette økonomiske avhengighetssystemet fikk et uttrykk gjennom politisk støtte til AP (Rokkan 1987a, s. 162).

for sentrale aktører (Rokkan 1987b s. 224-225). Urban versus rural viser til forskjeller i næringsstruktur, plassering i varemarkedet, tilgang på arbeidsmarkedet, demografi og livsstil, som til slutt gjør at en utvikler ulike holdninger basert på stedet man er lokalisert.

Vi kan her se forskjellen mellom en fortrinnsvis *territoriell* konfliktlinje, mellom hovedstadsområdet (det nasjonale sentrum) og provins (periferien), og en *sosiokulturell* konfliktlinje mellom de akademisk utdannede og mer europeisk rettede embetsmennene utdannet i København eller Stockholm i byene, og en mer nasjonsorientert bygdebefolkning (Yttri 2019, s. 244). Som vi skal se senere opptrer disse to geografiske dimensjonene av sentrum/periferi-begrepet ulikt når det kommer til strukturering av politiske holdninger.

2.3 Fastfrysing eller fragmentering?

Til tross for at *Party Systems and Voter Alignments* har blitt stående igjen som den viktigste referansen når det kommer til skillelinjemodellen presenterer forfatterne ingen eksplisitt definisjon av begrepet som gjør det til et av de mer flertydige og upresise begrepene innenfor feltet. Det finnes i det hele tatt mange forskjellige avarter og operasjonaliseringer av begrepet *politisk skillelinje* – for eksempel lanserte Valen (1981, s. 12-13) skillet mellom strukturelle skillelinjer som en betegnelse på sosiale strukturforhold, eksempelvis motsetninger mellom ulike etniske grupper, religiøse trossamfunn, mellom arbeidere og arbeidstakere som en variant av begrepet, og ideologiske skillelinjer som en annen variant, hvor et typisk eksempel er høyre-venstre motsetningen i politikken.⁹

En annen inndeling har vært se på politiske skillelinjer som enten strukturelle eller verdibaserte, denne inndeling ble mer naturlig å benytte etter at den sosiale basisen som lå til grunn for de klassiske skillelinjene eroderte (Inglehart & Flanagan 1987). Ønsker man å skille mellom «gamle» og «nye» politiske skillelinjer, hvor de gamle skillelinjene er strukturelle skiller med en sosial forankring (eksempelvis klassekonflikt) og nye verdibaserte skillelinjer (eksempelvis innvandring og miljøpolitikk), bidrar dette mest av alt til konseptuell forvirring (Mair 2006, s. 372). Istedenfor å se kvalitativt på hvilke stridsspørsmål som inngår i en gitt skillelinje er en mer robust tilnærming å definere en politisk skillelinje gjennom sosial virkelighet, identitet og organisering. Disse tre *konstituerende elementene* eller *tre faser* i utviklingen av en politisk skillelinje vil være gjeldene uansett hvilke typer stridsspørsmål som inngår i den gitte skillelinjen (Bartolini & Mair 1990, s. 213-220). Vi skal se nærmere på denne operasjonaliseringen her:

Først består en politisk skillelinje av et *strukturelt* element som vi kan måle i sosiostrukturelle termer. En forutsetning bak en politisk skillelinje er en vertikal (territoriell) eller en horisontal (sosial) motsetning, og dette referer til en empirisk virkelighet vi kan forvente å måle. En slik virkelighet består grupper definert av likeartethet i kultur, økonomi og sosial situasjon og strukturelle komponenter i denne sammenhengen vil eksempelvis være yrke, kjønn, religiøs tilknytning, også videre. Sosiostrukturelle motsetninger og historisk skapte objektive skiller vil alltid være til stede i et samfunn, men ikke alle får til slutt et institusjonelt uttrykk. Neste steg og det andre konstituerende elementet er en felles identifikasjon innenfor gruppen og utviklingen av en gruppeidentitet. Det er dette *normative* elementet ved en skillelinje som forsyner det

⁹ Valen forlot dette begrepsapparatet rett etter at *Valg og Politikk* var kommet ut.

empiriske elementet med en identitet og rolleforståelse, eller «en kollektiv identitet der verdier og oppfatninger reflekterer samhörighet innenfor gruppen» (Aardal 1994, s. 223).

Den siste fasen og det tredje konstituerende elementet er *organisatorisk* og her snakker vi fortrinnsvis om politisk organisering, ofte i form av et politisk parti, som gir de objektive skillene og den tilhørende gruppeidentiteten et institusjonelt uttrykk.

Dette siste steget forutsetter at den sosiale basisen for en politisk skillelinje i essensen er uorganisert – det er altså opp til de ulike partiene eller organisasjonene å løfte motsetningene opp på et nasjonalt politisk nivå. Samtidig er det slik at de objektive forutsetningene for et politisk felleskap fasiliteter kun den subjektive forståelsen av et slikt felleskap. Eksempelvis kan vi si at klassiske arbeiderpartier og fagforeninger ikke oppsto som en automatisk konsekvens av objektive klasseforskjeller, men at de politiske aktørene vant oppslutning om sin fortolkning av de objektive forskjellene og dermed utviklet en klasseidentitet blant de som tilhørte klassen objektivt (Sartori 1990, s. 169-170).

Det er samtidig ikke riktig å si at politiske skillelinjer kun får sitt institusjonelle uttrykk gjennom politiske partier. Bartolini og Mairs definisjon av den tredje fasen i utviklingen av en skillelinje sier ikke eksplisitt at organiseringen av politiske interesser *må* komme til uttrykk som et politisk parti – det norske samfunnet er fullt av eksempler på at politiske motsetninger og samfunnsinteresser kan organiseres utenfor partisystemet.¹⁰ Hvordan dette ser ut for en global/nasjonal skillelinje skal vi komme tilbake til.

Når sosiostrukturelle motsetninger og historisk skapte objektive skiller har blitt løftet opp i den nasjonale politikken gjennom formasjonen av gruppeidentitet og politisk organisering – hvor robuste er da disse skillelinjene over tid?

Lipset og Rokkan observerte i sin tid at partisystemene i europeiske demokratier på 1960-tallet reflekterte, med noen få unntak, politiske skiller fra 1920-tallet (red. 1967, s. 50). Det er denne observasjonen som har fått navnet *fastfrysingstesens*. Rokkan mente at rundt 1920 var de fleste sektorer og interesser i samfunnet av nødvendig størrelse og med en tilstrekkelig skarp avgrensing organisert til en slik grad at det etterlot svært lite spillerom for et avgjørende gjennombrudd for nye partialalternativer (Rokkan 1987c, s. 286). Mair (2001, s. 36-38) legger til at det verken var de politiske skillelinjene eller partialalternativene i seg selv som frøs til, men heller partisystemet i form av interaksjon mellom de forskjellige alternativene og en stabil struktur for konkurranse mellom de forskjellige alternativene.

Sett i dette lyset er politiske skillelinjer «evighetsmaskiner» som reproducerer seg selv (Knutsen 1985). De er politisk stabiliserende, både innenfor partisystemet i form av til frys-hypotesen, men også fordi at skillelinjene er politisk sosialiserende ovenfor velgeren:

¹⁰ Eksempler på politiske interesser som er organisert utenfor det parlamentariske systemet i Norge er Europabevegelsen og Nei til EU, som vi vår sammenheng er særlig viktig siden de representerer hver sin side av en global/nasjonal motsetning. Når det kommer til konfliktlinjen sentrum/periferi kan organisasjonene Småbrukarlaget og Fiskarlaget nevnes. Religiøse sammenslutninger, kirker og arbeidslivsorganisasjoner av typen LO og NHO kan også nevnes som eksempler på representanter for politiske skillelinjer utenfor partisystemet.

Once cleavages become established and organisationally institutionalised, they develop their own autonomous strength, in turn, begin to act as an influence on social, cultural, and political life. Thus not only do cleavages become more established than do social classes or groups, but they are themselves a means of political stabilisation, providing individuals with a constellation of pre-existing alternatives for their own social and political integration (Bartolini & Mair 1990, s. 218-19).

Aksepterer vi at skillelinjene etter hvert nærmest utvikler seg autonomt i forhold til det sosiale, kulturelle og politiske livet, forklarer det hvorfor det godt etablerte høyre-venstre skillet har vært såpass dyptgripende i politikken at det fortsatt utgjør rammen for hvordan vi diskuterer politikk i dag, selv om betydningen av sosioøkonomisk bakgrunn opp mot valgførelse i det norske samfunnet i dag er svekket (Bergh & Aardal 2019, s. 238). Dette argumentet, sammen med fastfrysingstesens, er to argumenter for hvordan eksisterende politiske partiene klarer å holde konkurrenter (inkludert representanter for nye skillelinjer) nede.

At partisystemene har «smeltet» i tiårene etter at fastfrysingstesens ble lansert er ikke ny lesing (jf. Valen 1981), ettersom en økning i velgerinstabilitet (de-alignment) er sett på som en nøkkeltrend i industrialiserte demokratier (Geers & Strömbäck 2019). Samtidig er ikke argumentene framsatt av Lipset og Rokkan blitt uholdbare av den grunn, argumentasjonen i fastfrysingstesens er fortsatt gyldig skal vi forklare hvordan eksisterende partier klarer å holde utfordrere nede. Her forteller fastfrysingstesens oss at hvis en samfunnsinteresse av en tilstrekkelig størrelse allerede er organisert og hvis denne interessen har en tilstrekkelig skarp avgrensning er det ikke plass til nye utfordrerpartier. Dette gir oss to kriterier å drøfte global/nasjonal ut fra. Det har ofte vært påpekt at skillelinjemodellen, i tradisjonell forstand, også har mistet forklaringskraft opp mot valgførelse, særlig etter erosjonen av den sosiale basisen som lå til grunn for de klassiske skillene begynte å gjøre seg gjeldene (Franklin m.fl. 1992, s. 383). Bakgrunnen for dette er at sosiale distinksjoner som religion og klasse – basisen for de tradisjonelle skillene – har mindre å si opp mot politisk preferanse i dag. Dette forklares gjerne med en svakere partidentifikasjon (Dalton 2000) og at disse tradisjonelle gruppene har blitt mindre signifikante gjennom økende sekularisering og bortfall av tradisjonell industri i vestlige demokratier (Franklin m.fl. 1992).

Likevel er det ingenting i Lipset og Rokkans modell som tilsier at skillelinjestrukturer ikke kan forandres organisk. Sagt på en annen måte: At basisen for de tradisjonelle skillene har erodert betyr ikke nødvendigvis at politikken beveger seg mot permanent de-alignment. Skillelinjemodellen er et resultat av en retrospektiv, induktiv prosess, men det betyr ikke at den ikke åpner opp for at nye skiller reorganiserer konkurransen mellom politiske partier – enten om det er nye partier som mobiliserer langs nye skiller eller om gamle partier tilpasser seg endringer i den sosiale basisen. Vi skal nå se nærmere på noen beskrivelser av hvordan globaliseringsprosessen har hatt betydning for skillelinjestrukturen.

2.4 Globaliseringsprosessen som grunnlag for en ny skillelinje

Det finnes et mylder av forskjellige operasjonaliseringer og beskrivelser av en «ny» politisk skillelinje som har oppstått i etterkant av globaliseringsprosessen, men et fellestrekk i de fleste beskrivelsene er en verdikamp mellom kosmopolitisme og kommunitarisme, i essensen en kamp om grenser og nasjonale barrierer (De Wilde m.fl. 2019).¹¹

Kriesi m.fl. (2006; 2008) er blant de som argumenterer for at globaliseringsprosessen ligger bak en ny type strukturell konflikt i Europa. En forutsetning i deres analyse er at de politiske og kulturelle reaksjonene ved globalisering vil utspille seg på et nasjonalt plan, ettersom demokratisk deltagelse og folkelig mobilisering er en nasjonal affære. Det går an å argumentere for at globaliseringsprosessen ikke bare etablerer, men også gjør det nødvendig med politisk representasjon på et overnasjonalt nivå. Sett i dette lyset er globalisering ensbetydende med denasjonalisering (Zürn 2004), men samtidig som nasjonale barrierer blir svakere og revurdert, øker deres politiske betydning – og dette utgjør igjen et stridsspørsmål som vil utspille seg på et nasjonalt plan (Kriesi m.fl. 2006, s. 922). På denne måten blir nasjonalstaten instrumentet til forsvarsverket til de nasjonalt orienterte og den nasjonale politikken blir arena for folkelig mobilisering ettersom det ikke finnes noen annen arena.

Ettersom globaliseringsprosessen forstås her som en ekstern påvirkning på den nasjonale politikken, er hovedargumentet da at globaliseringsprosessen har skapt nye grupper av «vinnere» og «tapere» og at særlig taperne er blitt politisk mobiliserbare. Kriesi m.fl. (2006; 2008) kaller denne skillelinjen for *integrasjon versus avgrensning* og de beskriver tre mekanismer ligger bak:

For det første har globaliseringsprosessen ført til økende global økonomisk konkurranse, ettersom en serie av transformasjoner i den amerikanske økonomien har lagt et press for å deregulere den Europeiske økonomien de siste tiårene, skriver Kriesi m.fl. (2008, s. 5). Samtidig kan man i Europa spore denne dereguleringen og nedkjempelsen av de nasjonale barrierene mot markedskreftene helt tilbake til opprettelsen av Det Europeiske økonomiske fellesskap (EEC) i 1957 og Roma-traktaten. I dag kan Kina sees på som en av, om ikke den viktigste pådriveren for fri global handel ettersom USA under president Trump etablerte nye former for økonomisk proteksjonisme (Yuija 2019).

De sektorene som har merket dereguleringen best blir naturligvis det som betegnes som «skjermede» sektorer, eksempelvis deler av privat sektor som var, siden 1930-tallet, beskyttet fra internasjonalt markedspress gjennom proteksjonistiske økonomiske ordninger som tollmurer og importvern. Denne distinksjonen mellom sektorer beskyttet fra markedet og de som er eksponert for markedet har mye til felles med den tradisjonelle distinksjonen eksport-orientert versus innenlands-orientert. Det er i dette skillet innenfor internasjonal økonomi vi ser konturene av en proteksjonistisk linje, og det å verne om nasjonale industrier og nasjonal økonomi antas å være av viktighet for de med et ønske om nasjonal selvråderett.

For det andre har den økende økonomiske konkurransen ikke kun hatt innvirkning på ulike sektorer av økonomien, men kan også beskrives i hva Kriesi m.fl. (2008, s. 6) kaller «etniske termer». Argumentet her er at samtidig som det har foregått en økt innvandring

¹¹ Kosmopolitter referer her til de som advokerer for åpne grenser, universelle normer og overnasjonal autoritet, mens kommunitarister referer her til de som ønsker sterkere nasjonal grensedragning, kulturell partikularisme og nasjonal selvråderett (Koopmans & Zürn 2019, s. 3).

til Europa fra ikke-vestlige land, har lavtlønnsyrker blitt flyttet ut av Vest-Europa. På den måten er økende økonomisk konkurranse satt i sammenheng med et økende kulturelt mangfold:

To the extent that (parts of) the indigenous populations perceive that their lifestyle, their everyday practices and their collective identity are challenged by the increasingly conspicuous presence and institutionalization (in the form of cultural centers, mosques, schools, associations etc.) of some immigrant cultures, we can speak of *cultural competition* which accompanies and exacerbates the economic competition (Kriesi m.fl. 2008, s. 7).

Beskrivelsen til Kriesi her underslår samtidig viktigheten av den *interne* arbeidsinnvandringen i EU, særlig etter utvidelsen til Øst-Europa etter 2004 og 2007.¹² David Goodhart (som vi skal vende tilbake til senere) beskriver blant annet «sjokket» i etterkant av 2004 da det var antatt at kun noen tusen arbeidsinnvandrere fra de østeuropeiske landene ville komme til Storbritannia – istedenfor kom det mer enn én million i løpet av de neste par årene (Goodhart 2017, s. 100). Dette betegner han videre som den største enkeltfaktoren bak Brexit. Videre er det beskrevet at landene i Vest-Europa er mer tilbøyelig til å tiltrekke seg arbeidsinnvandrere til lavkompetansejobber enn til jobber som krever høyere kompetanse. Dette skjerper de politiske spenningene rundt arbeidsinnvandring, siden innbyggerne i de vesteuropeiske landene blir skeptiske til arbeidsinnvandrerne ettersom det også blir en forestilling om at de skal ta del i velferdsordningene (Jacoby 2010).

Den tredje mekanismen beskrevet av Kriesi m.fl. handler i all hovedsak om nasjonalstatenes suverenitetsavståelse til overnasjonale politiske aktører, i denne sammenheng EU. Konsekvensen er at nasjonalstatene i Europa har mistet mye av sin evne til problemløsning og handlingsrom, her er særlig innførselen av Euroen og opprettelsen av den Europeiske sentralbanken er viktig eksempel, ettersom dette har fratatt nasjonalstaten muligheten til å føre en autonom valuta- og pengepolitikk (2008, s. 7-8). Enda viktigere er nok hvordan suverenitetsavståelsen har å si for hvordan innbyggerne selv ser på sin identitet innenfor det nasjonale felleskapet. Individuer som føler en sterk tilknytning til det nasjonale felleskapet vil se på tettere internasjonal politisk integrasjon gjennom nasjonal suverenitetsavståelse som et kulturelt tap, mens de som er mer internasjonalt rettet vil se på denne prosessen som en styrke siden det forsterker internasjonalt politisk samarbeid. Kriesi m.fl. oppsummerer diskusjonen om vinnere og tapere på følgende vis:

The likely winners of globalization include entrepreneurs and qualified employees in sectors open to international competition, as well as all cosmopolitan citizens. Losers of globalization, by contrast, include entrepreneurs and qualified employees in traditionally protected sectors, all unqualified employees, and citizens who strongly identify themselves with their national community (Kriesi m.fl. 2008, s. 8).

Kriesi m.fl. legger flere ganger vekt på at vinnerne og taperne ved globaliseringsprosessen er heterogene grupper og slikt sett vil ikke deres politiske preferanser sammenfalle med etablerte konfliktlinjer i politikken (2006, s. 922). Dette er ifølge forfatterne en av årsakene til at skillelinjen *integrasjon versus avgrensing* vil få sitt politiske uttrykk gjennom nye politiske partier. Nye høyrepopulistiske partier mobiliserer

¹² I 2004 ble de østeuropeiske landene Estland, Latvia, Litauen, Polen, Ungarn, Tsjekkia, Slovakia og Slovenia medlemsland i EU. I 2007 ble Romania og Bulgaria også medlemmer.

da taperne, ettersom forsvar av en nasjonal identitet og et nasjonalt felleskap utgjør en minste fellesnevner for denne heterogene gruppen – og en restriktiv innvandringspolitikk er blir da i forlengelsen det saksfeltet som forener den heterogene alliansen av globaliseringstapere. Når det kommer til vinnerne og globaliseringspådriverne fanges disse opp av de gamle etablerte politiske partiene og nye GAL-partier, vi skal komme tilbake til partienes respons senere i dette kapittelet.

Vi finner en litt annen inngang til den samme tematikken hos Hooghe m.fl. (2002). Med utgangspunkt i at spørsmålet om europeisk integrasjon struktureres langs en annen dimensjon enn det klassiske høyre-venstre skillet, fant forfatterne at med nettopp dette stridsspørsmålet kan partiene plasseres langs en alternativ politisk dimensjon, og at partiene kunne klassifiseres som GAL eller TAN-partier (Hooghe m.fl. 2002, s. 985).¹³ Senere har dette argumentet blitt videreutviklet til hva forfatterne i dag kaller en *transnasjonal skillelinje* (Hooghe & Marks 2018). Bakgrunnen for denne skillelinjen er sammensatt. En rekke avtaler og reformer tidlig på 1990-tallet beskrives av Hooghe og Marks (2018, s. 113) som det institusjonelle startskuddet, hvor Maastricht-avtalen (1993) og organiseringen av Verdens Handelsorganisasjon (1994) trekkes fram som milepæler. I det hele tatt så man en sterk økning i internasjonal handel, migrasjon og samarbeid på 1990-tallet, som også henger sammen med slutten på Sovjet-imperiet og en optimisme overfor det «liberale demokratiets overlegenhet» (Fukuyama 1992). Den intellektuelle basisen for den transnasjonale skillelinjen kan knyttes til utviklingen av neoklassisk økonomisk tankegang og globalisering:

The lower the transaction costs of international economic exchange, the greater the scope for specialization and economies of scale. A core premise of neoclassical economics is that introducing common standards and diminishing barriers to trade and investment increases economic growth. From a public goods perspective, national states are both too small and too large. Many of the most intractable problems that confront humanity – including global warming, failed states, species loss and environmental degradation – require ongoing co-operation among states and their populations (Hooghe & Marks 2018, s. 114).

Videre beskriver forfatterne hvordan «eurokrisen» i etterkant av den globale finanskrisen 2007, samt økende migrasjonsstrømmer til Europa som nådde sitt høydepunkt sommeren 2015 som «kritiske veiskiller» i den «transnasjonale skillelinjen» i Rokkans terminologi.¹⁴

Til sammen har EUs kriser de siste ti år forsterket en skillelinje som grunnleggende sett er en kulturell konflikt mellom liberale og universalistiske verdier opp mot nasjonalisme og partikularisme (Hooghe & Marks 2018, s. 123).

¹³ GAL referer her til green/alternative/libertarian, mens TAN referer til traditional authoritarian/nationalist (Hooghe m.fl. 2002, s. 966).

¹⁴ En lignende bruk av Rokkans terminologi om kritiske veiskiller finner vi også hos Kriesi m.fl. (2006; 2008) i beskrivelsen av skillelinjen *integrasjon vs. avgrensning*, selv om det der pekes på globalisering og denasjonalisering i helhet som en ny «revolusjon» på lik linje med den nasjonale og industrielle.

2.5 Et kulturelt tilbakeslag gjennom en autoritær refleks

Vi har så langt undersøkt argumenter for at det dannes en global/nasjonal-skillelinje skapt av fortrinnsvis de økonomiske spenningene som har oppstått i kjølvannet av globaliseringsprosessen. Men samtidig må ikke betydningen av kulturell identitet, verdier og konsekvensene av kulturell globalisering underkommuniseres.

Tematikken har nylig vært gjenstand hos Pippa Norris og Ronald Inglehart. Her beskriver de først dreiningen fra et materialistisk til et post-materialistisk verdisyn gjennom moderniseringsprosessen, der etterkrigstidens langvarige fred, økonomisk framgang og utviklingen av kunnskapssamfunnet gjennom utdanningsrevolusjonen førte til at «materialistiske» verdier som vektla økonomisk fordeling og sikkerhet gradvis ble erstattet av «postmaterielle» verdier som i større grad vektlegger individuell frihet og selvutfoldelse (Inglehart 2017; Norris & Inglehart 2019, s. 32-33).

Det postmaterielle skiftet er samtidig bare én indikator på et større kulturelt skifte i vesten der klima- og miljøhensyn, fredsbevegelser, kjønnsrolleoppfatninger, menneskerettigheter, kosmopolitisme samt respekt for homoseksuelle, innvandrere og etniske minoriteter i økende grad vektlegges (Inglehart 1997; Norris & Inglehart 2019, s. 33).¹⁵ Dette kulturelle skiftet har åpenbare likhetstrekk med inntreden av «nypolitikk» som vi skal komme tilbake til.

At det skulle komme et tilbakeslag mot dette kulturelle skiftet er ikke ny lesing (jf. Inglehart 1990). Det nye i teorien er imidlertid at det kulturelle skiftet har nådd et vippepunkt der de verdikonservative har blitt «fremmed i eget land» og på den måten frykter å miste sitt kulturelle hegemoni (Norris & Inglehart 2019, s. 44). Etter hvert som etterkrigsgenerasjonenes «motkultur» gikk mainstream fant de verdikonservative seg plutselig på utsiden av det rådene sosialliberale paradigmet:

From the start, the spread of postmaterialist and other socially progressive values stimulated a reaction on the part of social conservatives. These changes eventually reached a tipping point in the balance between social conservatives and social liberals in the electorate. This tipping point reflects a threshold effects in public opinion where cultural evolution is not linear. Changes in the relative size of majority and minority groups can spark a decisive shift in collective attitudes and behaviours, catalysing a reaction when a previously dominant group perceives that their core norms and beliefs are being overwhelmed by social tides and they are losing their hegemonic status (Norris & Inglehart 2019, s. 44).

Selv om de med et verdikonservativt syn ifølge Norris og Inglehart nå utgjør en minoritet, forklares deres suksess ved valgene i 2016 med at valgdeltagelsen blant de eldre er høyere enn for de mer sosialliberale yngre generasjonene, som i motsetning til de eldre er mer sannsynlig til å uttrykke seg igjennom politiske demonstrasjoner og protest.

Den verdikonservative motreaksjonen ligger i kjernen av argumentet om kulturelt-tilbakeslag, men Norris og Inglehart lanserer også ideen om en «autoritær refleks», som sammen med det kulturelle tilbakeslaget, skal forklare oppslutningen rundt den «autoritære populismen» i Vesten. Den autoritære refleksjonen beskrives som en medfødt evolusjonær-psykologisk respons på utrygghet, i denne forstand både økonomisk utrygghet og deprivasjon, og en «kulturell» utrygghet som følge av hurtig sosial og

¹⁵ Inglehart har ved flere anledninger lagt stor vekt på at dette er en generasjonsmessig prosess, vi snakker altså her om en langsom verdiendring som foregår over generasjoner, hvor etterkrigsgenerasjonenes postmaterialistiske syn sakte med sikkert overtar det gamle materialistiske synet (Inglehart 2017; Norris & Inglehart 2019, s. 35-46).

kulturell endring (Inglehart 2017; Inglehart & Norris 2017; Norris & Inglehart 2019). Vi skal utdype dette:

Med referanse til økonomer som Piketty (2018) og Hacker (2006) peker Norris og Inglehart på at reallønnen for store inntektsgrupper i Vesten omtrent har stått stille siden starten av 1980-tallet, blant annet på grunn av utviklingen av kunnskapsøkonomien, teknologisk automatisering, bortfallet av tradisjonell industri, erosjonen av fagforeninger og en global flyt av varer, kapital og arbeid (2019, s. 17). Norris og Inglehart finner liten støtte for at økonomiske variabler påvirker grad av autoritærisme i noen særlig grad, men poengterer samtidig at det er *opplevelsen av nasjonal økonomisk utrygghet* og deprivasjon som ligger bak den autoritære refleksjonen, ikke den faktiske økonomiske situasjonen til innbyggerne (2019, s. 143-144).

Sammen med forestillingen om økonomisk deprivasjon bidrar også innvandring og voksende etniske minoriteter til å utløse den autoritære refleksjonen, og det at nyankomne snakker forskjellig språk, har en annen religion og praktiserer en forskjellig livsstil, forsterker forestillingen om at tradisjonelle verdier er i ferd med å forsvinne hos de verdikonservative (Norris & Inglehart 2019, s. 203). Det er her vist at ønske om en mer restriktiv innvandringspolitikk er det politiske saksfeltet som forener høyrepopulistiske partier (Ivarsflaten 2008), selv om det er en debatt om faktorene som ligger bak. Her pekes det gjerne på to hovedteorier, at innvandrere utkonkurrerer den eksisterende befolkningen når det kommer til lavinntektsjobber (innenfor EU er som sagt arbeidsinnvandrere fra landene i øst særlig viktig) og at et multikulturelt samfunn utgjør en trussel mot tradisjonell europeisk identitet, verdier og livsstil (Norris & Inglehart 2019, s. 188-189). Norris og Inglehart finner her at den kulturelle trusselen har mer å si opp imot autoritære verdier enn det økonomisk-instrumentelle perspektivet (Norris & Inglehart 2019, s. 192), som illustrerer viktigheten av kulturell identitet og kulturell utrygghet i møte med globaliseringsprosessens flerkulturelle samfunn og nedbygging av nasjonale barrierer.

En autoritær refleks må likevel ikke misforståes med å inneha autoritære verdier som sådan. Den autoritære refleksjonen, slik Norris og Inglehart beskriver den, er som nevnt en umiddelbar reaksjon mot en opplevd trussel, mens et autoritært verdiset er «å oppfatte over- og underordning som naturlig og riktig i relasjon mellom mennesker» (Jenssen 1993, s. 122). Dermed kan refleksjonen forekomme selv om autoritære verdier har blitt markant mindre utbredt, som er tilfelle i Norge (Jenssen 2020b). Jenssen (2020b) peker videre på at FrPs først raskt økte sin oppslutning, deretter tapte den under «flyktningkrisen» i 2015 som et mulig eksempel på en slik «autoritær refleks», men at hvis dette er tilfelle, så vil den i så fall være avgrenset til ekstraordinære situasjoner som denne.

Gir til slutt teorien om kulturelt tilbakeslag og en autoritær refleks et like godt bilde av den norske politiske utviklingen? Argumentet har åpenbart forklaringskraft opp mot valget av Donald Trump som amerikansk president og Brexit, men Norris og Inglehart utleder teorien til noe som har universell gyldighet, og peker på FrP som den fremste representanten for den autoritære populismen i Norge (2019, s. 11). Ifølge Jenssen (2020b) ble det verdikonservative «vippepunktet» passert i Norge for flere tiår siden, og det er KrF som har tatt eierskap til de sakene Norris og Inglehart forbinder med det kulturelle tilbakeslaget, samtidig som KrF tiltrekker seg flere verdikonservative og religiøse velgere enn det FrP gjør. På sin side tiltrekker FrP seg autoritære velgere i større grad enn KrF og Høyre, men det er samtidig innvandringsmotstand som best

definerer velgerne til FrP. Påstanden om at det er FrP som representerer det kulturelle tilbakeslaget i Norge, samt om vi i det hele tatt kan snakke om et kulturelt tilbakeslag i Norge, er dermed bare delvis riktig.

2.6 De marginaliserte

Kan materialist/postmaterialist-skellet beskrevet av Inglehart og i forlengelsen det kulturelle tilbakeslaget omsettes til en ny politisk skillelinje? Som framgår av diskusjonen over finnes det mange likhetstrekk mellom teorien til Norris og Inglehart, den transnasjonale skillelinjen beskrevet av Hooghe og Marks, samt skillelinjen integrasjon versus avgrensning beskrevet av Kriesi. Alle tre antyder langt på vei at de som har kommet ufordelaktig ut i kjølvannet av økonomisk globalisering stiller seg på den proteksjonistiske siden av en global/nasjonal-skillemåte. De kulturelle spenningene manifesterer seg som innvandringsmotstand, men kan også knyttes til et kulturelt tilbakeslag ettersom etterkrigstidens verdimeslige og kulturelle skifte, som har gått hånd i hånd med moderniserings- og globaliseringsprosessen, nå har nådd et vippepunkt med en påfølgende verdikonservativ motreaksjon. Men, er det en overlapp mellom de som er økonomisk akterutseilt og den delen av befolkningen som føler at sitt verdigrunnlag og kulturelle identitet er truet? Sagt på en annen måte: hvem er det *egentlig* som sitter igjen med følelsen av å være økonomisk og kulturelt marginalisert?

Vi finner en ganske treffende beskrivelse hos den britiske journalisten og kommentatoren David Goodhart (2017), som i etterkant av Brexit og presidentvalget i USA i 2016 gjorde en distinksjon mellom «somewheres» og «anywheres», som han argumenterer for er den mest betydningsfulle skillelinjen i dagens Storbritannia.

Hovedargumentet til Goodhart er at de siste tiår med økonomisk og kulturell liberalisme, det han refererer til som «dobbel» liberalisme, ikke har vært til fordel for en stor gruppe av befolkningen (2017, s. 11).

På den ene siden beskriver han «anywheres» som typisk liberale (i hvert fall i kulturell forstand) og som en mobil minoritet i geografisk forstand, da de etter endt universitetsutdannelse gjerne skaffer seg yrker som gjør at de bosetter seg andre steder enn hvor de kommer fra. «Anywheres» tilhører også den øvre delen av samfunnslaget når det kommer til inntekt og sosial klasse, de utgjør overvekten av beslutningstakere og opinionsdannere og er som oftest konsentrert i London, i andre metropoler og i universitetsbyene. Han beskriver deres syn på verden på denne måten:

[Anywheres] broadly welcome change and are not nostalgic for a lost Britain; they fully embrace egalitarian and meritocratic attitudes on race, sexuality and gender (and sometimes class) and think we need to push further; they do not in the main embrace a borderless world but they are individualists and internationalists who are not strongly attached to larger group identities, including national ones; they value autonomy and self-realization before stability, community and tradition (Goodhart 2017, s. 24).

På den andre siden beskriver han «somewheres», som i motsetning til «anywheres», befinner seg på midten og ned når det kommer til inntekt og sosial klasse og som regel ikke har universitetsutdannelse. «Somewheres» er typisk eldre og er bosatt i mindre byer og i rurale strøk, særlig i tidligere industriområder. Goodhart beskriver deres verdensbilde slik:

[Somewheres] do not generally welcome change and older somewheres are nostalgic for a lost Britain; they place a high value on security and familiarity and have strong group attachments, local and national; somewheres (especially younger ones) accept the equality revolution but still value traditional family forms and are suspicious of 'anything goes' attitudes; they are not hard authoritarians (aside a small core) but regret the passing of a more structured and tradition bound world (Goodhart 2017, s. 24).

I tillegg til å beskrive skillet mellom «somewheres» og «anywheres» som et resultat av strukturelle komponenter som utdanning og sosial klasse gjør Goodhart et poeng ut av at holdning til innvandring passer med hans distinksjon, der de som vil ha økt innvandring passer tilsvarende «anywheres», de som vil redusere innvandringen tilsvarende «somewheres», og hvor de som vil ha innvandring på samme nivå som i dag tilsvarende en gruppe han kaller for «inbetweeners» (2017, s. 25). Goodhart benytter faktisk standpunkt til hvor mye innvandring en føler seg komfortabel med til å estimere størrelsen på disse gruppene i Storbritannia, dermed er holdninger knyttet til dette ene spørsmålet stedfortredende for en hel verdensanskuelse. For vår del illustrerer dette igjen at holdning til innvandring og innvandrere (både internt i EU og fra ikke-vestlige land) utgjør en viktig, fortrinnsvis kulturell komponent i beskrivelsen av en global/nasjonal skillelinje.

Beskrivelsene til Goodhart er satt til den britiske konteksten, men han framholder at hans beskrivelse kan overføres til andre vesteuropeiske land.¹⁶ Det er lett å kjenne igjen Ingleharts beskrivelser av det postmaterialistiske og kulturelle skiftet, særlig i Goodharts framstilling av verdensbildet til «anywheres» når det kommer til vektleggingen av selvrealisering og holdninger til kjønnsroller, etnisitet og seksualitet.¹⁷ Beskrivelsen passer også skillet mellom kosmopolitisme og kommunitarisme som en operasjonalisering av global/nasjonal-skillelinjen.

For vår del er det særlig viktig at han beskriver skillet mellom «somewheres» «anywheres» som en identitetsdannende prosess, altså det normative elementet i dannelsen av en politisk skillelinje. Særlig med tanke på at det er «somewheres» som er mer opptatt gruppeidentitet og fellesskapsfølelse på et nasjonalt og lokalt nivå, dette i kontrast til «anywheres», som er mer individualistiske, mobile og verdsetter autonomi og selvrealisering over fellesskap. Vi kan med andre ord da forvente at det er «somewheres» som er mer disponert til å utvikle en gruppetilhørighet og identitetsfølelse, og som før «anywheres» tyr til politisk organisering. Med tanke på den økte oppslutningen rundt høyrepopulistiske og høyrenasjonalistiske partier i Europa, tyder dette på at det er dette som har skjedd.

Goodharts vektlegging av identitet knyttet til sted som har mye til felles med begrepet «rural bevissthet» utarbeidet av den amerikanske statsviteren Katherine Cramer (2012), som fører dette argumentet lengre fram. For Cramer gir stedet man kommer fra (innenfor USA og delstaten) grunnlaget for en egen identitet og bevissthet som påvirker

¹⁶ Mer presist viser Goodhart med bakgrunn i British Social Attitudes Survey runde 31 (2014) at 56 prosent vil redusere innvandring en del (somewheres), 22 prosent vil redusere innvandring noe (inbetweeners), mens 22 prosent vil at innvandring skal være på det samme nivået eller øke (anywheres).

¹⁷ I motsetning til Norris og Inglehart (2019) framholder Goodhart at et det bare er en minoritet (selv i velstående demokratier) som kan tilegnes dette verdisynet. Dette begrunner han med at selv om de fleste vestlige demokratier har gått fra å være sosiosentriske til et individualistiske samfunn, altså en type samfunn som putter individuelle behov foran behovene til ulike grupper og institusjoner, så finner man tydelige spor etter en sosiosentrisk fortid i innbyggernes instinkt og moralske intuisjoner, nærmest i en evolusjonspsykologisk forstand (Goodhart 2017, s. 27-28).

hvordan man tolker verden, og da i forlengelsen politikken. Den rurale bevisstheten opererer som et slags filter, der hvor maktforskjeller og fordelingen av ressurser mellom by og land blir satt i sammenheng med en gruppeidentitet, en «oss» mot «dem» motsetning. Dette skaper videre en forestilling om deprivasjon relativ til andre grupper, i denne sammenheng en deprivasjon mellom de som bor i rurale områder og de som bor i byer og i forsteder. Denne deprivasjonen inntar en politisk karakter når denne «urettferdigheten» blir oppfattet som noe de politiske elitene (i byene) har skyld i. Dermed omfatter den rurale bevisstheten også spørsmålet om politisk tillit, da bedømmelsen av tidligere politikk fra styresmaktene skaper en forventning om at fremtidige handlinger ikke vil være i tråd med rurale interesser (2012, s. 518). Cramer finner interessant nok ikke den samme bevisstheten og identitetsfølelsen hos de som bor i byene og forklarer dette med at minoriteter er mer disponert til å utvikle en fellesskapsfølelse og gruppeidentitet enn majoriteten i byene (2012, s. 529). Igjen er dette et argument for at de som føler seg økonomisk og kulturelt marginalisert i kjølvannet av globaliseringsprosessen er mer sannsynlig til å inneha en sterkere identitetsfølelse enn «vinnerne» i denne prosessen.

Kan innsikten fra Goodhart og Cramer overføres til en norsk kontekst? Som nevnt innledningsvis har det oppstått en motreaksjon og et distriktsopprør i etterkant av Solberg-regjeringens reformprosjekt og sentralisering de siste to regjeringssperiodene. Hvor mye til felles har denne motreaksjonen med tilbakeslaget mot globaliseringsprosessen beskrevet i internasjonal forskning?

Distriktsopprøret har blitt betegnet som å utspille seg langs den tradisjonelle sentrum/periferi-dimensjonen i norsk politikk (Almås m.fl. 2020, s. 10-11), samtidig fremhever Bjørn Egil Flø at det er endringskrefter som finnes langt utenfor distriktene som sitter i førersetet, med henvisning til bygdebefolkningen skriver han at: «dei opplever at endringskreftene ligg utanfor dei sjølve, utanfor bygda, utanfor regionen og endåtil utanfor landet» (2020, s. 37). At disse endringskreftene er et resultat av Norges tettere integrering i verdenssamfunnet virker ganske så åpenbart, samtidig er det nødvendig å skjelve mer nøyaktig hva disse endringskreftene består av.

Viktigst av alt er nok Norges tilknytning til EU gjennom EØS-avtalen. Vi har innledningsvis diskutert hvordan kampene om norsk EU-medlemskap i 1972 og 1994 og i forlengelsen diskusjonen rundt EØS-avtalen, har vært de tilfellene hvor global/nasjonal tydeligst har kommet til overflaten i norsk politikk. Mer bestemt opp imot EØS-avtalens påvirkning på næringspolitikken i distriktene skriver Flø at:

Mot slutten av 1990-åra og framover mot i 2000-åra vart mykje av næringspolitikken inngjerda av EØS-avtala, og høvet til å ta i bruk klassiske næringspolitiske verkemiddel som billig kreditt, rimeleg kraft, rentefrie lån og andre støtteformer i krisetider var mykje godt fjerna. Det me gjerne omtalar som *globaliseringa*, gjorde seg med andre ord stadig meir gjeldande for store deler av næringslivet, særleg i distrikta. Ein jamt tettare økonomisk, politisk og kulturell integrasjon med Europa og resten av verda avgrensa rommet for tradisjonell næringspolitikk, og etter kvart vart også bygdene innhenta av meir nyliberale straumdrag som tok til å prege lokalsamfunna (Flø 2020, s. 46).

I forlengelsen av denne beskrivelsen fremhever også Flø hvordan industriiere i Norge (de som ennå ikke har sett seg nødt til å flytte produksjonen utenlands) utover 2000-tallet begynte å få problemer med å utvikle seg lokalt. Her snakker vi om mangelen på lokal arbeidskraft, ettersom det er «uråd» å få tak i lokal ungdom til å jobbe i industrien, de vil heller bli «noko innan media», som han skriver (2020, s. 46). Løsningen har vært å importere arbeidskraft fra EØS, med den konsekvens at arbeids- og lønnsvilkår hardna til

(Flø 2020, s. 46-47). Dette illustrerer igjen at det er arbeidsinnvandringen i etterkant av EUs utvidelse østover som er av viktighet, i hvert fall når vi snakker om de økonomiske konsekvensene av globaliseringsprosessen. Innvandring fra ikke-vestlige land kan derimot sies å berøre de kulturelle spenningene av globaliseringsprosessen som vi har vært inne på.

EØS-avtalens påvirkning på norsk arbeidslivspolitik og distriktpolitikk er ikke ny lesing, og selv om en rekke nye EU-direktiv og avtaler de siste årene har vært oppe til diskusjon i offentligheten, har ikke EU-spørsmålet stått høyt på den norske politiske agendaen. Dette kan være fordi spørsmålet fører til intern splittelse i flere norske partier samtidig som det harmonerer dårlig med partienes valgstrategi. Beskrivelsen til Flø viser at Norges integrering i EU gjennom EØS-avtalen har hatt betydelige konsekvenser for distriktene, men han stopper imidlertid ikke ved dette velkjente stridsspørsmålet i norsk politikk: Et betydelig nyere utviklingstrekk i sammenheng med globaliseringsprosessen er nemlig innførselen av miljøøkonomien og det «grønne skiftet» som det ofte heter i offentligheten.¹⁸ Dette ligger også til grunn for «opprøret» ifølge Flø, ettersom man begynner å se at miljøøkonomien rammer ulikt (2020, s. 44). En rekke protestbevegelser som har oppstått i Norge de siste årene kan ifølge han nemlig tilskrives utviklingen av miljøøkonomien:

For det første kan vi se på «bompengelopprøret» i forkant av lokalvalget 2019 i dette lyset, ettersom økt bruk av bompenger følger det økologisk-rasjonalistiske prinsippet om at den som forurenser betaler. For det andre har vi misnøyen mot økte fergepriser, ettersom at fylkeskommunene fikk i oppgave å gjøre fergeflåten utslippsfri og således måtte de skru opp prisene. For det tredje har vi motstanden mot vindkraftutbygging, da utbyggingen er et resultat av ønske om å dreie kraftproduksjonen fra fossil til fornybar energi – en utbygging som kan oppfattes som et resultat av endringskrefter utenfor Norge, dette skal vi komme tilbake til i analysen.

Dette er videre protester som har et geografisk tilsnitt: Økte fergepriser fører åpenbart til ulemper for distrikts-befolkningen langs kysten, mens vindkraftmotstanden kan også sies å falle inn under en sentrum/periferi-dimensjon. Utbyggingen (og den påfølgende motstanden) har vært størst i distriktene, særlig i kystkommunene. Selv om bompengelopprøret i forkant av lokalvalget 2019 ikke har en like åpenbar kobling til konflikten mellom sentrum og periferi, kan denne sees på mer i en urban/rural forstand, da det er innbyggerne utenfor de regionale sentrum og bykjernene må legge igjen penger i bomringen for å komme seg inn til sentrum.

Flø er til slutt klar på at motstanden mot miljøøkonomien verken er tuftet på klimafornektelse eller at den kan betegnes som irrasjonell:

Logikken i miljøøkonomien råka somme hardare enn andre. Og motstanden er ikkje irrasjonell, slik me høyrer frå avis kommentatorane og folka i dei fine skjortene. Derimot er det ein direkte og rasjonell reaksjon tufta på grunnleggjande rettferdsetikk (Flø 2020, s. 45).

For å oppsummere er det et par iøynefallende likhetstrekk mellom det nye distriktsopprøret i Norge og tilbakeslaget mot globalisering. Selv om distriktsopprøret også bør forstås som en motreaksjon mot de politiske reformene igangsatt under den

¹⁸ Miljøøkonomi (*environmental economics*) slik det forstås her er basert på nyklassisk samfunnssteori (Flø 2020, s. 45). Det faglige grunnlaget ligger i økonomisk rasjonalisme, nemlig at man benytter markedsprinsipper og markedskreftene til å realisere offentlige målsettinger, i dette tilfelle klimamål (Dryzek 1997).

borgerlige regjeringen (Melås & Blekesaune 2020; Teigen 2020), er det også krefter *utenfor* den nasjonale rammen av politikken som ser ut til å forsterke konflikten mellom sentrum og periferi i den norske politiske konteksten. Vi kan med andre ord forvente at geografisk tilhørighet er med på å strukturere holdninger, ikke bare når det kommer til politiske stridsspørsmål som angår distriktpolitikken, men også når det kommer til holdningsdimensjonen global integrering versus nasjonal selvråderett – her er ekstern påvirkning et nøkkelord. Striden rundt EØS er et åpenbart eksempel, men når det kommer til implementeringen av det «grønne skiftet» og miljøøkonomien har Norge også forpliktet seg til dette gjennom internasjonale avtaler, eksempelvis Paris-avtalen. Dette representerer en form for ekstern påvirkning av politikk og samfunnsforhold i Norge, selv det er åpenbart at en rekke organisasjoner, politikere og partier nok ville argumentert kraftig for nødvendigheten av å kutte klimautslipp og grønn omstilling selv om Norge ikke var internasjonalt forpliktet til å gjøre det.

2.7 Partienes respons

Vi har gjennom de siste delkapitlene beskrevet hvordan globaliseringsprosessen skaper objektive økonomiske og kulturelle skiller og at det er en begynnende identitetsskapende prosess, der særlig taperne utvikler en egen gruppeidentitet. På den måten har vi kartlagt det første og det andre konstituerende elementet i en politisk skillelinje, men hva det med det siste, organisatoriske, elementet? Her kan vi øyne to former for respons når det kommer til partisystemet. Enten vil den nye politiske skillelinjen global/nasjonal komme til uttrykk gjennom nye partier, eller så vil etablerte partier klare å fange opp dette nye konfliktmønsteret av både globaliseringspådrivere og globaliseringsmotstandere.

La oss først ta i betraktning barrierene for at et nytt parti skal kunne etablere seg innen et partisystem. For det første er det rent praktiske barrierer, som andelen underskrifter et parti trenger for å stille til valg, de praktiske og økonomiske kostnadene ved å starte et nytt politisk parti og antall stemmer et parti trenger for å kunne bli representert i det parlamentariske systemet.¹⁹ Utover disse praktiske begrensingene må også det nye partiet ha et minimum av ideologisk distanse til konkurrerende partier for å bli attraktivt hos velgerne (Kitschelt 1994, s. 118).

Endringer i skillelinjestrukturen vil ha konsekvenser her. Om det har foregått en forskyvning i velgermassen langs en skillelinje, om skillelinjen i seg selv har blitt omformet, eller om det er snakk om en ny skillelinje, åpner dette for muligheter for at et nytt parti kan etableres i sammenheng med de eksisterende partienes strategiske feilgrep:²⁰ For det første kan det hende at de eksisterende partiene ikke har registrert et skifte i velgermassen fort nok, for det andre kan det eksisterende partiets ideologiske posisjon være såpass befestet i velgermassen at en ideologisk re-posisjonering ikke virker troverdig og for det tredje kan det eksisterende partiet måtte spre seg ut over et såpass stort ideologisk rom at velgerne ikke finner partiet attraktivt (Kitschelt 1994, s. 123-124).

Det er også en forskjell på større «catch-all»-partier og mindre sakspesifikke partier i

¹⁹ I Norge er denne «sperregrensa» på fire prosent av stemmene på landsbasis, men er bare gjeldene om partiet skal være med i kampen om de 19 utjevningsmandatene. Sperregrensa har ingen betydning for de 150 distriktsmandatene.

²⁰ En omforming av en eksisterende politisk skillelinje vil innebære en forandring av en eller flere av de tre konstituerende elementene (Bartolini & Mair 1990, s. 219).

denne sammenhengen.²¹ I takt med at en ny konfliktdimensjon gjør seg gjeldene, er det forventet at større partier vil assimilere den nye konfliktdimensjonen inn i den eksisterende hoveddimensjonen av politikken (dette vil som regel være den klassiske høyre-venstre motsetningen). I kontrast til de større partiene vil de mindre partiene kunne utvikle et tydeligere sakseierskap i mindre konfliktdimensjoner, og slikt sett utgjøre «nisjepartier» (Kitschelt 1994, s. 124). I norsk sammenheng er nok KrF med sterke sakseierskap til moral-religiøse spørsmål det beste eksempelet.

Det har siden 1980-tallet vært en diskusjon om endringer i konfliktmønstre innen partipolitikken i Vesten. Teorien om «nypolitikk» forteller oss at politisk deltagelse vil være kvalitativt forskjellig fra den man tidligere hadde sett med andre type og ofte mer verdibaserte stridsspørsmål (Dalton m.fl. 1990), noe som ville føre til etableringen av nye politiske partier (Inglehart 2007, s. 235-236). I Norge er det nok Miljøpartiet de Grønne (MDG) og Sosialistisk Venstreparti (SV) som minner mest om den «nye» venstresiden beskrevet innenfor litteraturen om nypolitikk, framveksten av «nye» høyrepartier er i sin tur er beskrevet som en reaksjon mot de nye utfordringene fra venstre (Inglehart 1990). I Norge er nok FrP det beste eksempelet på et slikt «nytt» høyreparti (Jenssen 1993; 2017).

I dag er det imidlertid grunn til å tro at globaliseringsprosessen har ført til at både «nye» venstre og høyresiden igjen gjennomgår en transformasjon:

På venstresiden har «tredje-vei sosialismen» blitt utfordret av nye partier og aktører innad i de eksisterende partiene, eksempelvis Bernie Sanders innenfor det demokratiske partiet i USA og Jeremy Corbyn innenfor britiske Labour, hvor særlig førstnevnte uttrykt skepsis mot økonomisk globalisering ved å stille seg kritisk til internasjonale handelsavtaler som NAFTA og TTIP. Av nye «populistiske» venstrepartier har særlig Syriza i Hellas og Podemos i Spania fått sitt politiske gjennombrudd de siste ti årene, selv om det bare er førstnevnte av disse to som er for tettere europeisk integrasjon og samarbeid. Podemos har vært skeptiske til økonomisk globalisering ettersom det rammer de som av forskjellige årsaker ikke kan tilpasse seg en transnasjonal, mobil og kunnskapsbasert økonomi (Zarzalejos 2016).

På den andre siden av høyre-venstre aksene har de konservative partiene fått nye utfordrere som særlig stiller spørsmål ved de gamle konservative partienes markedsliberalisme, sosialliberalisme og globale innretning. Her kan UKIP i Storbritannia, AfD i Tyskland og PVV i Nederland trekkes fram som eksempler. Som nevnt er innvandringsmotstand, som en forlengelse av motstand mot kulturell globalisering, fellesnevneren for de nye høyrepopulistiske partiene (Kriesi m.fl. 2006; Ivarsflaten 2008).

Oppsummert ser det ut til at globaliseringsmotstand har gjort seg gjeldene på både ytre venstre og ytre høyrefløy, hvor partiene på ytre uttrykker skepsis mot økonomisk globalisering, mens partiene på ytre høyre på sin side uttrykker skepsis mot kulturell globalisering.

Samtidig er ikke europeisk politikk bare dominert av globaliseringsmotstandere, det er naturligvis partier som representerer pådriverne i denne prosessen. Her er det vist at de gamle styringspartiene i europeisk politikk gjerne inntar en moderat til positiv posisjon til europeisk integrasjon (Hix 1999). Det er variasjoner i denne generelle tendensen, men

²¹ «Catch-all»-partiet referer her til partier som i sin politiske utforming ønsker å fange en bredest mulig gruppe av velgere samtidig som de er mindre ideologiske artikulerte. Dette henger sammen med erosjonen av de sosiale skillene som tidligere gjorde det mulig å identifisere hvilke kollektive interesser et gitt politisk parti representerte (Kirchheimer 1966; Katz & Mair 1995).

brett sett er de store styringspartiene positive til økonomisk denasjonalisering eller ser det som en uunngåelig prosess som er gunstig for deres etablerte policy-posisjoner (Kriesi m.fl. 2006). Men, det er ikke bare de gamle partiene som kan sees på globaliseringspådrivere. I operasjonaliseringen GAL versus TAN-partier som vi allerede har vært inne på, er naturligvis GAL-partier også globaliseringspådrivere. Nye grønne partier, som faller inn under GAL-kategorien, er positive til global og europeisk integrering ettersom dette berører deres engasjement for internasjonalt samarbeid i klimapolitikken og liberalisering av migrasjonslovgivning (Hooghe m.fl. 2002).

Beskrivelsen over er den generelle tendensen i Europeisk politikk ettersom motsetningen mellom global integrering og nasjonal selvvråderett begynte å gjøre seg gjeldene, men Hooghe og Marks beskriver også hvordan «krisene» i EU i kjølvannet av globaliseringsprosessen har artet seg forskjellig fra land til land i Europa: I Sør-Europa har man sett nye ytre-venstrepartier mobilisert på bakgrunn av den strenge finanspolitikken diktert av EU i etterkant i 2007. I kontrast til dette har høyrepopulistiske og høyrenasjonalistiske partier mobilisert på innvandringsmotstand og EU-skepsis langs en global/nasjonal skillelinje i de fleste tidligere kommunistlandene i øst, mens ytre-venstre står svakt eller er ikke-eksisterende her. Til slutt har landene i Nord- og Sentral-Europa både sett en mobilisering av høyrepopulistiske partier, TAN-partier, på den ene siden og GAL-partier på den andre (Hooghe & Marks 2018, s. 127). Det kan da virke som om globaliseringsprosessen fortrinnsvis har ført til etableringen av nye politiske partier, ser man europeisk politikk under ett. Med andre ord ser det ut til at disse nye partiene utnyttet de gamle partienes strategiske infleksibilitet i møte med de sosiale, kulturelle og økonomiske spenningene i kjølvannet av globaliseringsprosessen. Kriesi m.fl. skriver eksempelvis at enkelte etablerte partiene har tatt en «udifferensiert» posisjon når det kommer til en global/nasjonal skillelinje, en av forklaringene er at særlig spørsmålet om europeisk integrasjon har hatt en tendens til å splitte disse partiene internt (2006, s. 926). Det kan også være at de gamle etablerte partiene undervurderte et skiftet i velgermassen, og da «sjokket» kom i 2016 i form av det amerikanske presidentvalget og Brexit var det for sent til å innta en troverdig posisjon langs dette nye skillet, ettersom flere av de nyetablerte partiene beskrevet over allerede hadde rukket å mobilisere.

2.8 Motsetningen mellom global integrering og nasjonal selvvråderett i Norge

Med bakgrunn i litteraturgjennomgangen over kan vi gjøre noen teoretiske antagelser om hvor sterk en global/nasjonal skillelinje i Norge er. Når det kommer til argumenter for at motsetningen finnes i Norge, kan det være at:

1) Global/nasjonal utgjør et holdningsmønster og at dette holdningsmønsteret allerede er organisert i kraft av de politiske partiene. De økonomiske spenningene er ivarettatt gjennom en robust arbeidslivspolitik og de kulturelle spenningene kommer til uttrykk som innvandringsmotstand, og denne motstanden er allerede organisert i kraft av de eksisterende politiske partienes politikk.

Teorien da er at de partiene som har tatt et standpunkt langs dette skillet vil få økt oppslutning om konflikten skulle bli mer politisk aktuell. Som beskrevet i delkapittelet over ser det ut til at en global/nasjonal skillelinje kommer til uttrykk som etableringen av nye politiske partier, men det blir ikke helt korrekt å si at dette er tilfelle i Norge. Riktig nok har vi sett etableringen av nye «anti-globalistiske» partier i Norge på ytre-høyre,

fortrinnsvis Alliansen og Demokratene, men oppslutningen rundt disse partiene har til nå ikke vært særlig stor.²² I henhold til frys-argumentasjonen kan vi da hevde at ønsket om nasjonal selvråderett, som en samfunnsinteresse, allerede er organisert i norsk politikk.

2) Prosessen med å danne en global/nasjonal skillelinje er i gang i Norge, men det normative og organisatoriske elementet er til nå bare delvis oppfylt. Distriktsopprøret kan være et tegn på en begynnende identitetsdannende prosess, og opprøret kan, samtidig som det er en motreaksjon mot nasjonal politikk, også betegnes som en motstand mot globalisering ettersom det er viktige eksterne faktorer og endringsprosesser utenfor det nasjonale som ligger til grunn for misnøyen.

Årsakene til at vi *ikke* kan observere en global/nasjonal motsetning blant norske velgere kan være at:

1) De kulturelle og økonomiske konsekvensene av globaliseringsprosessen er ikke sterke nok i Norge til at det skaper objektive skiller i befolkningen. Dette henger sammen med en sterk velferdsstat og et sikkerhetsnett som ivaretar de som blir sidestilt i prosessen, at norske velgere er fornøyde med de eksisterende partienes restriktive innvandringspolitikk, eller at det er andre forhold i den sosiale basisen i Norge som gjør oss mindre eksponert for de økonomiske og kulturelle spenningene som oppstår i kjølvannet av globalisering.

2) En global/nasjonal motsetning kommer til uttrykk som konflikten mellom sentrum/periferi i den norske politiske konteksten, med andre ord så kan vi forvente at disse to konfliktlinjene er sterkt korrelert og sammenfaller blant partitilhengerne. Når spørsmålet om nasjonal selvråderett versus global integrering har blitt politisk aktuelt, har det som regel vært i forbindelse med EU-spørsmålet som fortrinnsvis aktualiserer det gamle sentrum/periferi-sillet. Globaliseringen har også en tendens til å fordele goder og byrder i et gjenkjennelig geografisk mønster. Med andre ord så forplanter en global/nasjonal motsetning seg som konflikten mellom sentrum/periferi i Norge og kan sees på som en «geografisk forlenging» av denne. Her kan det legges til at global/nasjonal alltid har vært en del av sentrum/periferi i Norge, fra striden om nasjonal selvstendighet der periferiene sto mot først den dansk-lojale og så den svensk-lojale embetsstanden (Dyrvik 2011; Myhre 2015), til striden om korntollen som bidro til etableringen av Bondepartiet, som senere ble til SP (Jensen 2020, s. 60).

Som nevnt innledningsvis har ikke global/nasjonal holdningsdimensjonen vært særlig sterk blant norske velgere, i etterkant av stortingsvalget 2013 avskrev Aardal (2015, s. 63) langt på vei dette holdningsmønsteret som selvstendig. Mer bestemt viser Aardal til at spørsmålene som originalt ladet på en global/nasjonal-faktor heller kobler seg på andre holdningsdimensjoner, blant annet innvandring og sentrum/periferi. Som vi har sett i litteraturgjennomgangen over er både holdninger til innvandring og konflikten mellom sentrum og periferi knyttet til et skille mellom global integrering versus nasjonal selvråderett i teoretisk forstand. I første del analysen vil jeg undersøke sammenhengen mellom disse tre holdningsdimensjonene nærmere.

Hvis global/nasjonal kan behandles som et selvstendig holdningsmønster i Norge blir det naturlig å utforske hva som utgjør forklaringsvariablene, før vi går videre er det da på sin plass å oppsummere hovedtrekkene fra litteraturgjennomgangen:

²² Ved stortingsvalget 2017 fikk Alliansen og Demokratene henholdsvis 3311 og 3830 stemmer.

For det første ser det ut til at geografisk tilhørighet (sentrum versus periferi, urban versus rural) strukturerer holdninger opp mot konfliktlinjen global/nasjonal (Cramer 2012; Eidem & Fimreite 2020; Flø 2020; Goodhart 2017). I Norge kan nok denne geografiske forklaringsvariabelen være sterkere enn i andre Europeiske land, jamfør det at sentrum/periferi historisk sett har vært av stor betydning når det kommer til forskjellige oppfattelser av politikken (Rokkan 1987a), og selv om konflikten i nyere tid bare har gjort seg gjeldene ved enkelte anledninger (Jenssen & Valen red. 1995; Berglund 2011, s. 166-167), er det mye som tyder på at sentrum/periferi er på vei tilbake i norsk politikk anno 2021 (Almås & Fuglestad red. 2020). Her er det i tillegg forhold som tyder på at implementeringen av miljøøkonomi og det «grønne skiftet» også er med på å forsterke sentrum/periferi-konflikten (Flø 2020). For vår del er dette av interesse siden en internasjonal klimakrise naturligvis krever en internasjonal respons. Norges forpliktelser til å kutte klimautslipp er blant annet ivaretatt gjennom Paris-avtalen, et eksempel på at overgangen til et nullutslipssamfunn og overgangen til et «grønt skifte» også representerer en form for ekstern påvirkning. Denne betydningen av geografisk tilhørighet og plassering når det kommer til utviklingen av politiske holdninger i Norge er grunnlaget for oppgavens hovedspørsmål 3, om global/nasjonal også fortrinnsvis kan forklares gjennom geografisk tilhørighet.

I tillegg til denne geografiske dimensjonen kan vi skille mellom de økonomiske og kulturelle spenningene som har oppstått i etterkant av globaliseringsprosessen. De økonomiske spenningene har fortrinnsvis dreid seg om de som har blitt økonomisk akterutseilt (Kriesi m.fl. 2006; 2008) og press på nasjonale arbeids- og lønnsvilkår gjennom intern arbeidsinnvandring i EU (Flø 2020; Goodhart 2017). Samtidig kan det tenkes at det er *forestillingen om økonomisk deprivasjon* som er den kraftigere forklaringsvariabelen, ikke den faktiske økonomiske usikkerheten (Norris & Inglehart 2019, s. 143-144).

De kulturelle spenningene har blitt knyttet til innvandring, da særlig innvandring fra ikke-vestlige land (Kriesi m.fl. 2008; Goodhart 2017). På dette punktet kan vi også trekke inn teorien om et kulturelt tilbakeslag der etterkrigstidens kulturelle og verdimeslige skifte nå har nådd et vippepunkt der de verdikonservative frykter for sitt kulturelle hegemoni. Den påfølgende autoritære refleksjonen, som en evolusjonær-psykologisk respons på utrygghet, kan både forstås som en reaksjon på økonomisk deprivasjon, men ikke minst som følge av en kulturell utrygghet skapt av hurtig sosial og kulturell endring (Inglehart & Norris 2017; Norris & Inglehart 2019). I globaliseringsperspektivet kan vi si at personer med en sterk nasjonal identitetsfølelse vil se på tettere global integrering og denasjonalisering, der de nasjonale grensdragningene for suverenitet forvitrer, som et kulturelt tap og en kilde til kulturell usikkerhet (Kriesi m.fl. 2008).

Som nevnt kan det være at global/nasjonal allerede blir fanget opp av det de politiske partiene i Norge som en forklaring på at utfordrere ikke får plass i partisystemet med hensyn til denne motsetningen. Her kan vi også anta at dette er et holdningsmønster som krysser den klassiske høyre-venstre aksene jamfør hvordan den partipolitiske utviklingen har vært i andre vesteuropeiske land med hensyn til global/nasjonal (Hooghe m.fl. 2002). Skulle dette ikke være tilfelle, tvinger det oss til å utforske hvordan standpunkt til statens rolle i økonomien, som en operasjonalisering av høyre-venstre aksene, sammenfaller med aksene global/nasjonal.

Det er da nødvendig å redegjøre for de teoretiske forventningene til de norske politiske partiene, som opinionsledere, når det kommer til spørsmålet om global integrering versus nasjonal selvvråderett. Dette er teoretiske antagelser basert hvordan de politiske partiene tidligere har posisjonert seg med hensyn til global/nasjonal og disse forventningene vil bli besvart i siste del av analysen gjennom logistiske modeller for disse ni partiene.

Vi kan anse holdningene til et partis gjennomsnittsvælger som en indikator for partiets ståsted i de samme sakene eller når det kommer til passering langs holdningsdimensjoner (Valen 1981). Ved å bruke partitilhørighet istedenfor stemmegiving i denne delen av analysen kan vi med større sikkerhet si at partitilhøringens ståsted reflekterer partienes ståsted i de samme sakene, selv om vi fortsatt strengt tatt måler etterspørselssiden av politikken gjennom kvantitative data av velgernes holdninger, og ikke tilbudssiden av politikken per se.

I den teoretiske vurderingen av de forskjellige partienes ståsted henviser jeg til partiprogrammene i forkant av stortingsvalget 2021, men datagrunnlaget i analysen er likevel valgundersøkelsen 2017. Det er da en avstand i tid mellom grunnlaget for de teoretiske antagelsene og datagrunnlaget som benyttes for å svare på dem. Jeg anser imidlertid dette som ikke et stort problem når det kommer til analysen og konklusjonene som trekkes på bakgrunn av den: Det er bevist at holdningsmønstre blant norske velgere har vært stabile over tid, både på individ og aggregert nivå (Aardal 2015, s. 64). Med andre ord så kan vi til en viss grad forvente at holdningsmønstre som avdekkes i valgundersøkelsen 2017 fortsatt er gjeldene.

FrP: Som tidligere nevnt er FrP nylig blitt betegnet som den fremste representanten for autoritær populisme i Norge (Norris & Inglehart 2019, s. 11), men som tidligere poengtert er nok ikke denne beskrivelsen helt presis. Det er samtidig tegn på at partiet, som satt i regjering fra 2013 til januar 2020, ønsker å ta tilbake noe av den gamle folkelige stilen som diskutert innledningsvis. Den nylige striden i Oslo FrP, der krefter innad i partiet ønsket å gjøre partiet til et «nasjonalkonservativt fyrårn», viser at partiet ikke nødvendigvis er samstemt (Ask 2020).²³ Med ny partileder Sylvi Listhaug, som ansees å tilhøre den mer nasjonalkonservative fløyen (Elnan & Klougart 2021), og partiets nylige linjeskifte opp mot EU-spørsmålet og EØS (Fremskrittspartiet 2021) samt helomvending i ACER-saken (partiet stemte for i 2018, men er nå imot), kan vi teoretisk anta at partiet vil plassere seg på den *nasjonale* siden av en global/nasjonal motsetning.

Høyre: Høyre er nok det partiet i norsk politikk som har markedsliberal økonomisk ideologi mest i kjernen av sin politikk. Partiet er for EU-medlemskap og har ved tidligere avstemninger utgjort en viktig aktør på ja-siden. I nyere tid har partiet gått inn for tettere integrering med EU, eksempelvis ACER og EUs fjerde jernbanepakke. Høyre er, og har vært, den sterkeste og mest konsekvente pådriveren for økonomisk globalisering i Norge og sammen med partiets uttalte ønske om tettere internasjonal integrering (Høyre 2021), kan vi derfor teoretisk anta at Høyre vil plassere seg på den *globale* siden av en global/nasjonal motsetning.

Venstre: Venstre sto på nei-siden av EU-spørsmålet tidligere, men på landsmøte i 2020 stemte et flertall av delegatene for at Norge skulle sikte seg inn mot å bli medlem av EU (Giverholt 2020). Selv om partiet i dag kaller seg for et «liberalt» parti i norsk politikk

²³ Geir Ugland Jacobsen som i forbindelse med denne striden i Oslo FrP ble avsatt som leder for lokallaget ble nylig valgt til leder av partiet Demokratene. En rekke andre tidligere FrP-politikere har også meldt overgang til partiet (NTB 2021).

kan regjeringssamarbeidet med Høyre ha gjort at partiet, i velgernes øyne, også minner om et markedsliberalt parti. Prinsippene om internasjonalt samarbeid står i tillegg sterkt i partiets politiske plattform (Venstre 2021), vi kan derfor teoretisk plassere Venstre på den *globale* siden av en global/nasjonal motsetning.

KrF: Tidligere beskrev jeg KrF som et «nisjeparti» i norsk sammenheng. Partiet har et sakseierskap til moral-religiøse spørsmål, abortspørsmålet, barne- og familiepolitikk og bekjempelse av fattigdom. Selv om partiet er mot norsk EU-medlemskap (Kristelig Folkeparti 2021), er det lite annet i KrFs politiske plattform som skulle tilsi at partiet har tatt et tydelig standpunkt langs en global/nasjonal motsetning, vi forventer med andre ord ingen signifikante effekter når det kommer til dette partiet.

MDG: Miljøpartiet de Grønne (MDG) kan betegnes som et annet «nisjeparti» i norsk politikk. Partiet er nok mest kjent for å ta et eierskap til klima- og miljø spørsmål, til den grad at det trolig oppfattes som et ensaksparti, og er som tidligere nevnt etablert på bakgrunn av postmaterielle verdier og inntredenen av grønn politikk – og kan slikt sett sies å tilhøre den grønne partifamilien i norsk politikk (Jupskås 2013). Det er ikke her en umiddelbar kobling mellom den politiske plattformen til MDG og en global/nasjonal motsetning, men hvis vi anser klima- og miljøutfordringene som noe som krever en internasjonal løsning, tilsier dette at partiet vil være internasjonalt innrettet. Partiet har framsatt argumenter for internasjonalt samarbeid av denne grunnen, men er ikke for at Norge skal søke medlemskap i EU, bortsett fra at en (eventuell) beslutning om EU-medlemskap må skje gjennom folkeavstemning (Miljøpartiet de Grønne 2021). Tatt disse forholdene i betraktning blir den teoretiske antagelsen at MDG vil stille seg på midten når det kommer til en global/nasjonal motsetning, men er sterkt for internasjonalt samarbeid i miljøpolitikken.

SP: SP har seilt i medvind de siste årene og gjorde sitt beste lokalvalg noen sinne i 2019. Framgangen til SP forklares gjerne med motstand mot Solberg-regjeringens reformprosjekt og distriktsopprøret som nevnt. Oppslutningen til partiet kan dermed best forklares ut fra skillelinjen sentrum/periferi, samtidig er det SP som har tatt det sterkeste standpunktet mot å knytte Norge tettere til EU gjennom EØS. Partiet har også ved flere anledninger tatt til orde for at det er nødvendig å enten si opp eller reforhandle EØS-avtalen (Senterpartiet 2021).

En nyere utvikling som er av interesse, er at partiet også virker å være mer skeptiske til implementeringen av miljøøkonomien i Norge, av de samme årsakene som Flø (2020, s. 44) beskriver, nemlig at det rammer sentrum og periferi, og særlig by og land, ulikt. At partiet har vært skeptiske til økte drivstoffavgifter (med den begrunnelsen at dette rammer hardere i distriktene der folk er mer avhengig av bil) er et eksempel på dette. Vi kan dermed teoretisk anta at SP vil plassere seg på den *nasjonale* siden av en global/nasjonal motsetning.

AP: Arbeiderpartiet var pådriveren for norsk medlemskap i EU i 1963, 1967, 1972 og 1994. AP kan vi regne som det andre styringspartiet i Norge sammen med Høyre, men i motsetning til Høyre har spørsmålet om norsk EU-medlemskap hatt en tendens til å splitte partiet internt.²⁴ I dag er det både rom de som sier ja og nei til EU ifølge partiets valgprogram (Arbeiderpartiet 2021), noe som illustrerer denne splittelsen. AP har derimot ikke stilt spørsmål ved EØS-avtalen på samme måte som SP, SV og Rødt har

²⁴ På valgernivå var derimot Høyre splittet i ved folkeavstemningen om norsk EU-medlemskap i 1994. Mange av de nye SP-velgerne ved stortingsvalget i 1993 kom fra Høyre (Jenssen & Valen red. 1995).

gjort, og har stilt seg bak tettere integrering med EU gjennom å som regel si ja til nye EU-direktiver og avtaler, selv om partiet ved flere anledninger har påpekt at tettere integrering av arbeidsmarkedet med EU ikke må føre til sosial dumping. Uansett så kan vi teoretisk anta at AP vil plassere seg på den *globale* siden av en global/nasjonal motsetning.

SV: Sosialistisk Venstreparti (SV) var på nei-siden ved folkeavstemningen om norsk EU-medlemskap i 1994 og partiet har fortsatt denne linjen fram til i dag. I dag går SV inn for å utrede hvilke alternativer som finnes til EØS-avtalen, motstanden begrunnes bl.a. i at man ikke ønsker å uthule norske arbeids- og lønnsvilkår (Sosialistisk Venstreparti 2021). Partiets motstand mot EU og EØS må likevel ikke forstås som motstand alle former for global integrering. Sammen Venstre og MDG regnes gjerne SV som et miljøparti, i den forstand at alle disse tre partiene konkurrerer om velgerne som prioriterer denne saken (Jupskås 2013). Av de samme årsakene til at MDG er for internasjonalt samarbeid i miljøpolitikken, vil derfor SV også til være positive til slikt samarbeid – eksempelvis når det kommer til Norges tilslutning til Paris-avtalen og annen internasjonal klimalovgivning. Det er med andre ord forhold ved dette partiet som både taler for og imot at de skal være på den ene eller andre siden av konfliktlinjen global/nasjonal. Den teoretiske forventningen blir da at SV samlet sett stiller seg nøytral her.

Rødt: Som tidligere nevnt er det SV, SP og Rødt som tradisjonelt har vært de mest EU-kritiske norske politiske partiene med ikke bare motstand mot medlemskap, men også med et ønske om å enten si opp eller reforhandle EØS-avtalen. Partiets skepsis mot global integrering stopper imidlertid ikke der, når det eksempelvis kommer til internasjonale handelsavtaler (TiSA, TTIP, også videre) har Rødt tatt et standpunkt mot slike avtaler. Begrunnelsen har gjerne vært at en slik økonomisk globalisering uthuler lønns- og arbeidsvilkår (Rødt 2021a).

Interessant nok ser det ut til at partiet i forkant av stortingsvalget 2021 har begynt å nærme seg SP i deler av klimapolitikken, med fraser som at partiet er «mot storkapital som vil bygge ned natur for profitt og sende mer kraft ut av landet» og «mange opplever at miljøpolitikken som føres er mest for de som har god råd og bor i byene» (Rødt 2021b). Tatt disse forholdene i betraktning er den teoretiske antagelsen at Rødt vil kunne plasseres på den *nasjonale* siden av en global/nasjonal motsetning.

3 Metode

3.1 Forskningsdesign og metode

I studier av politisk mobilisering er det vanlig å skille mellom *tilbud-* og *etterspørselssiden* av politikken, der tilbudssiden er de politiske partiene, som aktører, forsøker å tilpasse seg skiftene forhold, nye stridsspørsmål eller forandringer i skillelinjestrukturen. På etterspørselssiden finner vi naturligvis velgerne. Siden vi bruker velgernes standpunkt i denne analysen, studerer vi da etterspørselssiden av politikken. Skal vi analysere styrken eller tilstedeværelsen av en politisk skillelinje er den fordel å bruke data som kan hentes uavhengig av valgresultat. Med andre ord blir det ikke riktig å skulle forklare styrken i en skillelinje etter hvilke partier velgerne har stemt på, ettersom det er en forskjell på individuelle partier som oppstår på bakgrunn av en politisk skillelinje og organisert mobilisering langs skillelinjene (Bartolini & Mair 1990, s. 231-234). Datamaterialet som benyttes her gir oss muligheten til dette gjennom en rekke holdningssspørsmål som vi kan gruppere i holdningsdimensjoner. Holdningsdimensjoner kan vi derimot ikke kalle skillelinjer i begrepets rette forstand, selv om de representerer for og imot standpunkt innenfor et politisk tema. For å skulle kalle en holdningsdimensjon eller et holdningsmønster for en politisk skillelinje krever det at de tre konstituerende elementene er på plass, og slikt sett en teoretisk forankret diskusjon om dette er tilfelle.

For å svare på oppgavens hovedspørsmål nummer 1, om global/nasjonal kan oppfattes som et selvstendig holdningsmønster blant norske velgere, benyttes det faktoranalyse. Siden et holdningsmønster må beskrives gjennom en gruppering av en rekke holdningsspørsmål benyttes faktoranalyse her ettersom det er en metode for datareduksjon, der vi forenkler et datamateriale ved å analysere korrelasjonene mellom de variablene som inngår.

For å svare på oppgavens hovedspørsmål nummer 3, om global/nasjonal motsetning fortrinnsvis kan forklares gjennom geografisk tilhørighet, benyttes det en OLS-regresjon. Dette er fordi at vi er ute etter å forklare kausale sammenhenger mellom standpunkt langs en global/nasjonal akse og en rekke bakgrunnsvariabler, da primært geografisk tilhørighet. OLS-regresjon er ansett for å være en god statistisk metode for et slikt formål (Ringdal 2012, s. 390).

Siste del av analysen består av logistiske regresjoner for ni politiske partier i Norge og svarer til dels på oppgavens hovedspørsmål nummer 2, om global/nasjonal kan betegnes som en politisk skillelinje i Norge. Som nevnt i innledningen er hensikten bak denne delen av analysen å tydeliggjøre sammenhengen mellom sosiostrukturell gruppedanning, et normativt element (velgernes holdninger) og et organisatorisk element (partiene). Denne analysen er nødvendig for å diskutere om global/nasjonal kan sees på som en politisk skillelinje i begrepets rette forstand, men som nevnt krever dette en teoretisk forankret diskusjon så en konklusjon på dette punktet kommer jeg tilbake til i diskusjonen.

Regresjonsmetoden er også best egnet her, siden denne metoden analyserer kausale forhold, og varianten logistisk regresjon benyttes siden partilhørighet er den avhengige variabelen i de ni modellene og denne kan ikke rangordnes som er en forutsetning i OLS-

regresjon.²⁵ I tråd med at de politiske partiene sees på som opinionsledere i denne analysen benyttes som sagt partitilhørighet og ikke stemmegiving som avhengig variabel i de logistiske modellene.

3.2 Datagrunnlag og operasjonalisering av variablene

I analysen benyttes data fra den norske valgundersøkelsen 2017 som ble gjennomført høsten 2017.²⁶ Det norske valgforskningsprogrammet ble startet i midten av 1950-årene i regi av Institutt for samfunnsforskning (ISF) med Henry Valen og Stein Rokkan som forskningsansvarlige. Programmet har siden 1977 samarbeidet med Statistisk sentralbyrå om å gjennomføre valgundersøkelsene i forbindelse med stortingsvalgene. Til undersøkelsen ble det trukket 3200 personer mellom 18 og 79 år fra Folkeregisteret, hvor halvparten også var med i valgundersøkelsen 2013. Undersøkelsen ble gjennomført som en kombinert telefon-, besøks- og webundersøkelse, hvor man oppnådde intervju med 61,8 prosent av utvalget. Det var imidlertid 20 avganger i undersøkelsen som følge av død, at personen var bosatt i utlandet eller, eller bodde på institusjon. Dette ga til slutt N på 1966.

Med tanke på kvaliteten i datasettet er det antatt at denne er god. Alle respondentene har blitt besøksintervjuet, sjansen for tilfeldige målefeil i utvalget ansees som minimal.

I første del av analysen presenteres det to faktoranalyser bestående av holdningsspørsmål knyttet til global/nasjonal, sentrum/periferi og holdning til innvandring. Som sagt er dette for å teste om vi kan etablere global/nasjonal som egen holdningsdimensjon ved å skille den i fra sine nærmeste teoretiske naboer. Totalt 13 spørsmål inngår i disse analysene. Variablene «EØS», «EU-medlemskap», «internasjonale avtaler» og «nasjonal orientering» antar vi at utgjør holdningsmønsteret global/nasjonal. «Utkant-Norge», «geografisk misnøye», «tvangssammenslåing», «større kommuner», «storby inntekter» og «desentralisering» antar vi at utgjør holdningsmønsteret sentrum/periferi. «Muslimske levemåter», «trussel mot egenart» og «minoriteter og tradisjoner» antar vi at utgjør en egen innvandringsdimensjon. Disse tre spørsmålene går på de kulturelle sidene ved innvandring og er valgt ut i henhold til at motstand mot innvandring utgjør en viktig kulturell komponent av globaliseringsmotstanden.

Spørsmålsformuleringene til de ulike variablene er som følger: EØS er uenighet i påstanden «EØS-avtalen bør sies opp» på en skala fra en til fem, EU-medlemskap er respondentens plassering fra null til ti på spørsmålet om Norge burde bli medlem av EU, der ti betyr at «vi absolutt bør bli medlem av EU». Internasjonal avtaler er uenighet i påstanden om at «det er viktig at vi underskriver internasjonale avtaler selv om det begrenser norske myndigheters handlefrihet» på en skala fra en til fem. Det siste spørsmålet som vi antar tilfaller en global/nasjonal holdningsdimensjon er spørsmålet om nasjonal orientering, som er uenighet i påstanden «vi bør satse på et samfunn med mer internasjonal orientering med mindre vekt på grenser mellom folk og land» på en skala fra en til fem.

²⁵ En alternativ metode ville vært å ha brukt multinomisk logistisk regresjon ettersom variabelen partitilhørighet er en nominal variabel med gjensidig utelukkende kategorier. Men, siden modellene for de ni ulike partiene er uendret fra gang til gang gir de to metodene identisk resultat.

²⁶ De data som er benyttet her er hentet fra Valgundersøkelsen 2017. Data er innsamlet av Statistisk sentralbyrå. Data er tilrettelagt og stilt til disposisjon i anonymisert form av NSD – Norsk senter for forskningsdata AS. Verken Statistisk sentralbyrå, eller NSD er ansvarlig for analysen av dataene eller de tolkninger som er gjort her.

Utkant-Norge er respondentens plassering fra null til ti på spørsmålet om «sentrale myndigheter tar for lite hensyn til Distrikts-Norge», hvor ti er at sentrale myndigheter tar for mye hensyn til Distrikts-Norge. Geografisk misnøye er uenighet i påstanden «politikere og byråkrater i Oslo forstår lite av det som skjer i Distrikts-Norge» på en skala fra en til fem, tvangssammenslåing er uenighet i påstanden om at «kommuner bør slås sammen med tvang» på en skala fra en til fem, større kommuner er uenighet i påstanden «offentlige tjenester vil bli bedre med færre og større kommuner» på en skala fra en til fem. Til slutt er storby inntekter uenighet i påstanden «storbyene bør få beholde betydelig mer av siden egne skatteinntekter enn de får i dag» på en skala fra en til fem, mens desentralisering er uenighet i påstanden om at «flere statlige virksomheter bør flyttes ut i distriktene» også på en skala fra en til fem.

Muslimske levemåter er uenighet i påstanden «vesteuropeiske og muslimske måter å leve på er uforenlige» på en skala fra en til fem, trussel mot egenart er uenighet i påstanden «innvandring utgjør en alvorlig trussel mot vår nasjonale egenart» på en skala fra en til fem, mens minoriteter og tradisjoner er uenighet i påstanden «minoriteter bør tilpasse seg norske skikker og tradisjoner» på en skala fra en til fem.

Variablene EU-medlemskap, internasjonale avtaler, Utkant-Norge, geografisk misnøye, desentralisering, muslimske levemåter, trussel mot egenart og minoriteter og tradisjoner er snudd i analysen slik at respondentene på den nasjonale siden av en global/nasjonal holdningsdimensjon, på periferi-siden av sentrum/periferi og de som uttrykker mest innvandringsmotstand, har de høyeste verdiene.

I etterkant av faktoranalysen er det laget fire indekser som skal benyttes videre i analysen: en global/nasjonal, sentrum/periferi, en kommunesammenslåing og en innvandring-indeks. Global/nasjonal-indeksen består av variablene EØS, EU-medlemskap, internasjonale avtaler og nasjonal orientering. Sentrum/periferi-indeksen består av variablene Utkant-Norge, geografisk misnøye og desentralisering, mens variabelen storby inntekter er fjernet av årsaker vi skal komme tilbake til i første del av analysen. Variablene tvangssammenslåing og større kommuner utgjør kommune-indeksen. Innvandring-indeksen består av spørsmålene muslimske levemåter, trussel mot egenart og minoriteter og tradisjoner.

Andre del av analysen er en blokkvis OLS-regresjon hvor avhengig variabel er global/nasjonal-indeksen beskrevet over. I blokk 1 er de uavhengige variablene «rural» og et dummysett bestående av landsdeler. Rural er her en dikotom variabel med urban som referansekategori og er basert på det området respondenten selv oppgir å bo i. «Landsdel» er en nominal variabel bestående av kategoriene Akershus og Oslo, Hedmark og Oppland, Østlandet ellers, Agder og Rogaland, Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge. I dette dummysettet er Akershus og Oslo referansekategori i henhold til tidligere operasjonaliseringer av sentrum og periferi i Norge (Rokkan 1987a).²⁷

I blokk 2 er variablene «økonomisk utvikling», «økonomisk usikkerhet», innvandring-indeksen beskrevet over og variabelen «ren energi» lagt til.

Variabelen økonomisk utvikling er en dummy-kodet variabel av spørsmålet «er den økonomiske situasjonen her i landet i løpet av de siste 12 måneder blitt bedre, omtrent som før eller blitt verre?» Denne variabelen hadde opprinnelig tre kategorier, men de som mener at situasjonen har blitt bedre eller omtrent er som før er slått sammen slik at

²⁷ Her ville en alternativ analysestrategi være å slå sammen dette til en dikotom variabel henholdsvis bestående av Oslo og Akershus som sentrum og resten av landsdelene som periferi. Dette ville nok ha gitt tydeligere effekter, men jeg ønsker imidlertid å undersøke om det kan finnes variasjoner innenfor periferien og derfor er denne variabelen behandlet som et dummy-sett og ikke kodet som en dikotom variabel i regresjonsanalysene.

vi tydeligere kan se effekten av de som mener at situasjonen har blitt verre. Variabelen økonomisk usikkerhet er en dikotom variabel hvor spørsmålsformuleringen er «hvor sannsynlig tror du det er at du i løpet av de neste 12 månedene ikke vil ha nok penger i perioder til det mest nødvendige husholdningsutgiftene?» Denne hadde opprinnelig fire kategorier, men etter omkodning er de har svart «ikke sannsynlig» eller «ikke veldig sannsynlig» slått sammen til en kategori, mens de som har svart «sannsynlig» og «veldig sannsynlig» utgjør den andre kategorien, mens variabelen ren energi er grad av uenighet i påstanden «det er viktigere å bygge ut ren energi enn å bevare urørt natur» på en skala fra en til fem. Til slutt er to dummysett, alder og utdanning, lagt til i blokk 2. Aldersvariabelen har syv kategorier, 18-21, 22-25, 26-29, 30-39, 40-49, 50-59 og 60 og eldre, der 18 til 21 år utgjør referansekategorien. Utdanningsvariabelen har tre kategorier, grunnskole, videregående og universitet/høyskole og her er de med grunnskoleutdanning referansekategorien.

Siste del av analysen ser på partitilknytning for de ulike partiene. Her sammenligner vi ni logistiske modeller for de ni politiske partiene redegjort for tidligere. Variabelen partitilknytning var i utgangspunktet en nominal variabel med elleve kategorier, men etter omkodning er det laget ni nye dikotome variabler der de som har tilknytning til det aktuelle partiet er kodet som 1 og de som har en annen ingen partitilknytning utgjør referansekategorien for hver variabel.

De uavhengige variablene er de samme som i den blokkvise OLS-regresjonen, i tillegg er indeksen bestående av holdningsspørsmålene knyttet til sentrum/periferi og kommunesammenslåing beskrevet over lagt til i disse logistiske modellene, dette for å underbygge at sentrum/periferi skiller seg fra global/nasjonal-dimensjonen.

Det er nødvendig før vi går i gang med analysen å kort redegjøre for om spørsmålene vi har valgt oss ut fanger begrepene vi ønsker å måle. Jeg har tidligere omtalt global/nasjonal som «skillet mellom de som ønsker et tettere globalt samarbeid og integrering versus de som ønsker å verne om nasjonal selvråderett», fanger de fire spørsmålene vi har valgt oss ut denne formuleringen?

Her det grunn til å argumentere for at to av de fire spørsmålene vi har valgt oss er litt for EU-spesifikke til at vi kan si at det fanger opp holdninger knyttet til globalisering i et større bilde, særlig hvis vi unnlater å ha med spørsmålet om nasjonal orientering, som vi skal komme tilbake til. På den andre siden kan man argumentere for at EU-prosjektet, som en regional variant av globaliseringsprosessen, kan fortelle oss mye om fordelene og ulempene ved prosessen i industrielle demokratier verden over hvis, og om, andre overnasjonale institusjoner når det nivået av organisering som EU-institusjonene har (Scmidt 2003). I dette synet er da EU-samarbeidet globalisering i et slags mikrokosmos, og på det viset kan man argumentere for at selv om vi stiller spørsmål til velgerne om EU, så fanger dette opp holdninger knyttet til den større globaliseringsprosessen. Med tanke på spørsmålene individuelt sett er det lite å utsette validitetsmessig på spørsmålene som omhandler EU, EØS og internasjonale avtaler. Disse er forholdsvis konkrete og særlig problemstillingen knyttet til Norges forhold til EU og EØS er godt diskutert i den offentlige debatten og har vært det i flere år, dermed er det grunn til å tro at velgerne har gjort seg opp en mening her. Spørsmålet om nasjonal orientering er derimot mer abstrakt, til forskjell fra de tre andre referer ikke spørsmålstillingen til noe konkret (i de tre andre, EU-medlemskap, EØS-avtalen og andre internasjonale avtaler), men heller «et samfunn med mer internasjonal orientering med mindre vekt på grenser mellom folk og land». Vi bør derfor være oppmerksomme på validitetsmessige utfordringer knyttet til denne variabelen, siden respondentene ikke nødvendigvis har en

felles referanseramme for hva et samfunn «med mindre vekt på grenser mellom folk og land» faktisk er.

Jeg har i teorikapittelet flere ganger fremhevet at det er en forskjell mellom intern arbeidsinnvandring innenfor EØS-området og innvandring fra ikke-vestlige land. Innvandring-indeksen vi har valgt oss fanger fortrinnsvis opp sistnevnte. Det ville med andre ord ha vært hensiktsmessig å ha med en variabel som mer spesifikt fanget opp synet på arbeidsinnvandring til Norge fra andre EU-land for å se undersøke om det er forskjeller i effektene her.

Vi kan også spørre oss om variabelen «ren energi» fanger opp hele misnøyen mot implementeringen av miljøøkonomi og grønt skifte. I teoridelen beskrev jeg en rekke protestaksjoner i Norge de siste årene som uttrykker denne misnøyen og som utspiller seg i geografisk forstand. Det er åpenbart at spørsmålet «det er viktigere å bygge ut ren energi enn å bevare urørt natur» kun berører en av disse protestbevegelsene; motstand mot vindkraftutbygging. Dermed kan det argumenteres for at dette ene spørsmålet alene ikke fanger opp den totale misnøyen bak disse protestene, men utvalget av spørsmål stilt i valgundersøkelsen 2017 lar oss ikke undersøke dette nærmere – vi må altså nøye oss med dette ene spørsmålet.

4 Analyse

4.1 Analysestrategi

Den empiriske analysen faller i tre deler. Først ønsker jeg å etablere global/nasjonal som et selvstendig holdningsmønster i Norge for å svare på oppgavens hovedspørsmål nummer 1: *Kan skillet mellom et tettere globalt samarbeid og integrering versus de som ønsker å verne om nasjonal selvråderett oppfattes som et selvstendig holdningsmønster blant norske velgere?*

For å svare på dette spørsmålet benytter jeg faktoranalyser av forskjellige holdningsspørsmål som tilfaller holdningsdimensjonene global/nasjonal, sentrum/periferi og innvandring. Om holdningsspørsmålene knyttet til global/nasjonal ikke kommer ut som en selvstendig faktor her vil det være bevis for at denne holdningsdimensjonen har «gått opp i liminga» og slikt sett ikke kan betegnes som et selvstendig holdningsmønster blant norske velgere. Utgjør derimot disse spørsmålene en egen faktor, og om faktorladningene er sterke nok, vil det være bekreftende for at den kan behandles som en selvstendig holdningsdimensjon.²⁸

Den andre delen av analysen svarer til mitt hovedspørsmål nummer 3: *Kan en global/nasjonal motsetning fortrinnsvis forklares gjennom geografisk tilhørighet i Norge?* Her er benytter jeg en blokkvis OLS-regresjon for å svare på dette spørsmålet. Avhengig variabel er en indeks bestående av holdningsspørsmålene som lader på faktoren global/nasjonal, mens de hoved-uavhengige variablene vil være geografisk tilhørighet i form av sentrum/periferi og urban/rural i blokk 1. Disse to variablene representerer de to dimensjonene på geografisk konflikt.

Samtidig har litteraturgjennomgangen avdekket andre viktige forklaringsvariabler som vi forventer at kan strukturerer holdninger knyttet til en global/nasjonal motsetning. Disse er da viktig å kontrollere for. I blokk 2 legger jeg derfor til først variablene økonomisk utvikling, som her representerer forestillingen om det går bra eller dårlig med norsk økonomi og opplevd økonomisk usikkerhet. Disse to variablene representerer de økonomiske spenningene ved globaliseringsprosessen. For å undersøke de kulturelle spenningene ved globaliseringsprosessen er innvandring-indeksen lagt til, denne indeksen er ment til å fange opp velgernes standpunkt når det kommer til de kulturelle sidene ved innvandring. Variabelen ren energi er også lagt til her. Som nevnt kan det se ut til at implementeringen av det «grønne skiftet» og miljøøkonomi henger sammen med motstand mot globalisering, i den forstand at dette er en ekstern påvirkning som vi ønsker å sjekke for.

Utdanningsnivå og alder er til slutt lagt til som variabler i denne analysen, dette er variabler som har vist seg å være sentrale i litteraturgjennomgangen, da det er pekt på at de med høyere utdanning (Goodhart 2017) og de yngre generasjonene (Norris & Inglehart 2019) som ser ut til å være mer positive til global integrering enn de som er eldre med lav eller ingen utdanning.

For å svare bekreftende på oppgavens hovedspørsmål 3, om holdninger knyttet til global/nasjonal fortrinnsvis kan forklares gjennom geografisk tilhørighet, må geografisk tilhørighet (i blokk 1) overskygge de øvrige forklaringsvariablene (i blokk 2). Denne vurderingen kan tas med tanke på statistisk signifikans, men for å ytterligere kunne sammenligne regresjons-koeffisientene, og for å kunne si om geografisk tilhørighet

²⁸ Det er vanlig å anse faktorladninger over 0,3 som moderate og over 0,6 som sterke (Kline 1994, s. 6). Minstekravet på 0,4 gjelder når en variabel skal velges ut til en indeks (Ringdal 2012, s. 354).

faktisk utgjør de viktigste forklaringsvariablene, er standardiserte beta-koeffisienter lagt til i modellen.

Med bakgrunn i frys-argumentasjonen har jeg diskutert om partisystemet i Norge allerede fanger opp en global/nasjonal motsetning og slikt sett forklarer at man ikke har sett framveksten av nye politiske partier i Norge med tanke på dette skillet. I tredje og siste del av analysen vil jeg derfor presentere logistiske modeller for ni politiske partier i Norge der global/nasjonal utgjør den viktigste uavhengige variabelen. Avhengig variabel er partitilhørighet. Hvis det viser seg å være signifikante effekter her vil det tydeliggjøre sammenhengen mellom et normativt og et organisatorisk element om vi kan behandle global/nasjonal som en ekte politisk skillelinje i Norge. Om det ikke skulle være signifikante effekter av global/nasjonal i disse modellene vil det tyde på at det normative og organisatoriske elementet ikke er ukrystallisert, det vil i så fall være en pekepinn på at global/nasjonal ikke er betrakte som en politiske skillelinje i Norge.

Denne delen av analysen svarer til dels oppgavens hovedspørsmål nummer 2, om global/nasjonal kan sees på som en politisk skillelinje i Norge, men et tydelig svar på dette spørsmålet må vi imidlertid komme tilbake til i diskusjonen. I henhold til de teoretiske forventningene til partiene gitt ovenfor antar vi uansett at global/nasjonal er et holdningsmønster som ikke sammenfaller med andre etablerte politiske skiller i Norge, de logistiske modellene med stemmegiving som avhengig variabel vil tydeliggjøre dette.

4.2 Eksplorerende og konfirmativ faktoranalyse

I første del av analysen presenteres det en eksplorerende faktoranalyse og en konfirmativ faktoranalyse for å beskrive sammenhengen mellom de tre holdningsdimensjonene global/nasjonal, sentrum/periferi og innvandring. Hovedformålet med en faktoranalyse er datareduksjon, altså å redusere korrelasjonen mellom et antall av enkeltspørsmål til en mer oversiktlig gruppering (faktorer). En faktor kan vi mer spesifikt definere som en kondensert framstilling av forholdet mellom et sett med variabler, en faktorladning er videre korrelasjonen mellom den gitte variabelen og den latente faktoren (Kline 1994, s. 5). Et par forbehold er likevel nødvendig. For det første må meningen bak hver faktor tolkes ut fra faktorladningene, for det andre er resultatet betinget av hvor mange og hvilke variabler som inngår i analysen – det er derfor ikke riktig å oppfatte et resultat som korrekt, mens et annet som feil (Kline 1994; Aardal m.fl. 2019).

Her bruker vi varianten prinsipal-komponent faktor (pcf). I denne modellen trekkes først faktorene ut før den unike eller uforklarte variansen for hver variabel beregnes. Uttrekningen er hierarkisk, det vil si at den første faktoren er den lineære kombinasjonen av variablene som forklarer mest av den samlede variansen, den andre faktoren forklarer det den kan av variansen som gjenstår, også videre (Ringdal & Wiborg 2017, s. 157). Vi ønsker å få fram et mønster med tydeligst mulig forskjell mellom faktorene, det vil si en mest mulig entydig plassering for hver variabel, og derfor roterer vi faktoranalysen. Siden vi også antar at faktorene korrelerer med hverandre (i dette tilfellet så er det god grunn til å tro at global/nasjonal, sentrum/periferi og innvandring korrelerer) bruker vi en korrelerende løsning (promax-rotasjon) med utgangsverdien 0,3. Som nevnt må variablene vi antar at svarer til en global/nasjonal holdningsdimensjon komme ut som en egen faktor i denne analysen, og faktorladningene må være sterke nok, skal vi kunne slå fast at dette er et selvstendig holdningsmønster blant norske velgere. Gjør de ikke det er

det tegn på at holdningsmønsteret ikke eksisterer ved at variablene som vi antok hang sammen med dette holdningsmønsteret heller kobler seg på andre holdningsmønstre.

Tabell 1. Eksplorerende faktoranalyse: prinsipal-komponent faktor (pcf), promax-rotasjon.

Variabler	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
EØS	0,06	0,72	-0,04	0,05
EU-medlemskap	-0,09	0,66	0,17	0,05
Internasjonale avtaler	0,06	0,73	-0,02	-0,01
Nasjonal orientering	0,45	0,40	-0,08	-0,03
Utkant-Norge	-0,08	0,15	0,68	0,04
Geografisk misnøye	0,25	-0,03	0,63	0,06
Tvangssammenslåing	-0,03	0,00	-0,03	0,93
Større kommuner	-0,03	0,07	0,04	0,86
Storby inntekter	-0,24	0,10	0,65	-0,12
Desentralisering	0,15	-0,15	0,70	0,02
Muslimske levemåter	0,78	0,05	0,00	-0,05
Trussel mot egenart	0,82	0,12	0,00	-0,07
Minoriteter og tradisjoner	0,74	-0,19	0,10	0,08
Egenverdi	2,39	2,26	2,20	2,08

N=1616.

Ut fra faktorladningene ser vi at global/nasjonal kommer ut som en egen faktor (faktor 2), innvandring kommer ut som faktor 1, mens sentrum/periferi-variablene fordeler seg på to faktorer (faktor 3 og 4) hvor faktor 4 synes å fange opp spørsmål knyttet til kommunesammenslåing, som på tidspunktet valgundersøkelsen ble gjennomført var mye diskutert i politikken og ellers i den offentlige samtalen. Det ser da ut til at disse spørsmålene i valgundersøkelsen har fanget opp den nasjonale debatten om tvangssammenslåing av kommuner – om kommunene eller regionene skulle bestemme, eller om det var regjering og storting som skulle bestemme dette. Interessant nok lader ikke disse spørsmålene på faktor 3, som synes å fange opp den klassiske sentrum/periferi-dimensjonen.

Hovedfunnet er at global/nasjonal kommer ut som en egen faktor og at faktorladningene for variablene vi antok hang sammen med denne holdningsdimensjonen er moderat til sterke, altså over 0,4. Dermed kan vi svare bekreftende på oppgavens hovedspørsmål 1 og egenverdien på 2,26 styrker argumentet om at vi har med en selvstendig holdningsdimensjon å gjøre. Vi ser likevel at variabelen nasjonal orientering lader høyt på både faktor 1 og 2, den lader faktisk litt høyere på faktoren innvandring enn faktoren global/nasjonal. Dette er kanskje ikke så overraskende, spørsmålstillingen tatt i betraktning: «et samfunn med mer internasjonal orientering med mindre vekt på grenser mellom folk og land» kan langt på vei assosieres med motstand eller åpenhet overfor innvandrere hos respondenten. Det må med andre ord tas en vurdering på om denne variabelen tilhører en global/nasjonal-dimensjon eller en innvandringsdimensjon. Vi skal komme tilbake til denne variabelen om litt, men for ordens skyld beholder vi denne

variabelen innenfor global/nasjonal-dimensjonen i den neste konfirmatoriske faktoranalysen.

Et problem med en eksplorerende faktoranalyse er at den ikke strengt tatt kan beregne antall faktorer, men bare gi informasjon som gir et grunnlag for å drøfte antallet faktorer (Ringdal 2012, s. 350). For å videre bekrefte at global/nasjonal faktisk utgjør et selvstendig holdningsmønster fra sentrum/periferi og innvandring kjører vi derfor en bekreftende faktoranalyse med en korrelert løsning. En bekreftende, eller konfirmativ faktoranalyse skiller seg fra en eksplorerende analyse ved at vi tester en teoretisk målemodell, der både antall faktorer og relasjonen mellom faktorene og indikatorene er bestemt på forhånd (Ringdal 2012, s. 350).

Ettersom sentrum/periferi-variablene fordelte seg på to faktorer, der en faktor 4 så ut til å fange opp holdninger knyttet til kommunesammenslåing, mens faktor 3 så ut til å utgjøre sentrum/periferi-dimensjonen i mer klassisk forstand, skiller vi disse to fra hverandre i den videre analysen. Som nevnt ønsker vi å konstruere indekser på bakgrunn av faktoranalysene som vi kan benytte videre og for indekskonstruksjonens skyld konstruerer vi da en egen kommune-indeks bestående av disse to spørsmålene.²⁹ Da er vi sikre på at vi måler én dimensjon når det kommer til sentrum/periferi i klassisk forstand, mens kommune-indeksen fanger opp standpunkt knyttet til om det er lokale beslutningstakere eller sentrale myndigheter i Oslo som skal bestemme over kommunestrukturen i Norge – i essensen et spørsmål om lokaldemokrati. Selv om kommunereformen ble lagt opp som en nedenfra og opp prosess med «nabosamtaler» og lokale folkeavstemninger, ble det regissert som en ovenfra og ned prosess (Aarsæther 2020, s. 165). Dermed kan vi si at kommune-indeksen er lik sentrum/periferi-indeksen i den forstand at begge berører en opplevd asymmetri i maktforholdet mellom det nasjonale sentrum og periferien, men at kommune-indeksen er en slags forlenging av sentrum/periferi-konflikten ettersom den berører mer grunnleggende spørsmål om lokaldemokrati og lokalt selvstyre.

²⁹ En faktoranalyse (pcf) bestående kun av de seks sentrum-periferi variablene bekrefter at variablene tvangssammenslåing og større kommuner utgjør en faktor, mens de øvrige variablene utgjør en annen faktor.

Tabell 2. Konfirmativ faktoranalyse: fire-faktorløsning, standardisert.

Latente variabler	Variabler	Faktorladning(var.)
Global/nasjonal	EØS	0,595(0,649)***
	EU-medlemskap	0,541(0,714)***
	Internasjonale avtaler	0,578(0,664)***
	Nasjonal orientering	0,466(0,778)***
Sentrum/periferi	Utkant-Norge	0,633(0,622)***
	Geografisk misnøye	0,598(0,621)***
	Storby inntekter	0,367(0,874)***
	Desentralisering	0,502(0,741)***
Kommune	Tvangssammenslåing	0,749(0,748)***
	Større kommuner	0,868(0,438)***
Innvandring	Muslimske levemåter	0,705(0,509)***
	Trussel mot egenart	0,855(0,269)***
	Minoriteter og tradisjoner	0,518(0,734)***
Kovarians global/nasjonal, sentrum/periferi		0,480
Kovarians global/nasjonal, kommune		0,464
Kovarians global/nasjonal, innvandring		0,491
Kovarians sentrum/periferi, kommune		0,506
Kovarians sentrum/periferi, innvandring		0,248
Kovarians kommune, innvandring		0,046

*N=1616. *** $p < 0,001$*

I denne modellen har vi spesifisert at holdningsspørsmålene skal lade på fire latente variabler. Dette er ut i fra antagelsen om at global/nasjonal, sentrum/periferi og innvandring utgjør tre forskjellige, men nær beslektede holdningsdimensjoner. Som vist i forrige analyse fordeler variablene vi antok at hang sammen i et felles sentrum/periferi holdningsmønster seg på to faktorer, der tvangssammenslåing og større kommuner skilte seg fra sentrum/periferi. Disse to variablene er derfor satt til å lade på en egen latent variabel.

I tabellen ser vi at de latente variablene sentrum/periferi og innvandring har høyere kovarians med global/nasjonal (henholdsvis 0,48 og 0,49) enn med hverandre (0,25). Her kan altså ane et forhold mellom disse tre dimensjonene, der global/nasjonal «ligger i mellom» sentrum/periferi og innvandring. Kovariansen mellom kommune og de øvrige latente variablene ser ut til å sammenfalle med sentrum/periferi og den høyeste kovariansen er mellom disse to latente variablene (0,50), dog er den ikke særlig høyere enn mellom global/nasjonal og innvandring. En manuell korrelasjon mellom disse fire

latente variablene når de er satt sammen til indekser bekrefter dette forholdet.³⁰ Faktorladningene kan vi denne sammenhengen behandle som regresjonsvektorer opp mot den latente variabelen. For vår del ser vi at det er variablene EØS, EU-medlemskap og internasjonale avtaler som har den sterkeste forklaringskraften opp mot en latent global/nasjonal holdningsvariabel. Nasjonal orientering har svakere forklaringskraft, men den er fortsatt akseptabel siden den er over minstekravet på 0,4 for indekskonstruksjon. Faktorladningene for den latente sentrum/periferi-variabelen er også over dette minstekravet, for utenom variabelen storby inntekter som akkurat er under. Vi fjerner da denne variabelen i konstruksjonen av en sentrum/periferi-indeks.³¹ Faktorladningene for den latente variabelen innvandring er alle over 0,4 som gjør at vi også kan konstruere en indeks basert på disse spørsmålene.³² For variablene som lader på den latente variabelen kommune er også dette tilfelle.³³

Når det kommer til global/nasjonal vil vi også teste reliabiliteten den interne konsistensen mellom disse spørsmålene ytterligere og siden dette vil utgjøre en nøkkelindeks i den videre analysen krever denne indeksen en grundigere drøfting. Her bruker vi Cronbachs alfa som et mål på intern konsistens. Alfa påvirkes av to størrelser, antall indikatorer (variabler) og korrelasjonen mellom dem. Alfa for de fire holdningsspørsmålene er 0,53. Trekker vi ut spørsmålet om nasjonal orientering som vi fra faktoranalysene over ser at er den svakere indikatoren, synker alfa til 0,50. Dette er fortsatt over minstekravet på 0,30 for alfa (Ringdal 2012, s. 360), men den relativt svake økningen på kun 0,03 forteller oss at denne variabelen er noe ustabil sammen med de tre andre. Ved å se på de bivariate korrelasjonene mellom de fire holdningsspørsmålene blir bildet tydeligere: Spørsmålet om nasjonal orientering er svakt korrelert med de tre andre spørsmålene ($<0,3$) og gjennomsnittskorrelasjonen mellom de fire spørsmålene er bare på 0,28 om vi inkluderer spørsmålet om nasjonal orientering. Tar vi vekk dette spørsmålet stiger gjennomsnittskorrelasjonen til 0,34.

Det er altså gode statistiske årsaker til å droppe spørsmålet om nasjonal orientering når vi skal lage en indeks basert på global/nasjonal-holdningsspørsmålene, i tillegg lader denne variabelen høyt på faktoren innvandring. Samtidig ønsker vi å operasjonalisere global/nasjonal-indeksen til noe annet enn bare et spørsmål om Norges tilknytning til EU. Lager vi en indeks basert på de tre spørsmålene om EU-medlemskap, tilknytning til EØS og viktigheten av å signere internasjonale avtaler, kan man argumentere for at vi egentlig bare fanger opp holdninger knyttet til Norges forhold til EU og ikke global integrering versus nasjonal selvråderett. På tross av svake statistiske sammenhenger velger vi derfor å inkludere dette spørsmålet i en indeks av holdningsspørsmålene av hensyn til begrepsvaliditeten.³⁴

³⁰ Korrelasjonen (Pearsons r) mellom global/nasjonal og innvandring 0,30, mellom global/nasjonal og sentrum/periferi 0,32 og mellom sentrum/periferi og innvandring 0,18. R mellom kommune og global/nasjonal er 0,31, mellom kommune og innvandring 0,10 og mellom kommune og sentrum/periferi 0,57.

³¹ Gjennomsnittskorrelasjonen (Pearsons r) mellom variablene Utkant-Norge, geografisk misnøye og desentralisering er 0,33. Cronbachs alfa er på 0,64.

³² Gjennomsnittskorrelasjonen (Pearsons r) mellom variablene muslimske levemåter, trussel mot egenart og minoriteter og tradisjoner er 0,47. Cronbachs alfa er på 0,72.

³³ Korrelasjonen (Pearsons r) mellom variablene tvangssammenslåing og større kommuner er 0,65. Cronbachs alfa er på 0,78.

³⁴ Den blokkvise OLS-regresjonen og logit-modellene er også testet med en global/nasjonal-indeks som ikke inkluderer spørsmålet om nasjonal orientering. Resultatet er jevnt over svakere statistiske sammenhenger som er et videre argument for å beholde dette spørsmålet i indeksen.

4.3 Blokkvis OLS-regresjon

I del to av analysen bruker vi en blokkvis OLS-regresjon, dette for å svare på oppgavens hovedspørsmål nummer 3, om holdninger knyttet til global/nasjonal fortrinnsvis kan forklares gjennom geografisk tilhørighet. Avhengig variabel er global/nasjonal-indeksen beskrevet over, positive koeffisienter vil da tilsvare ønske om nasjonal selvvråderett. De geografiske variablene rural og et dummysett over landsdelene i Norge utgjør de uavhengige variablene i blokk 1, siden den teoretiske antagelsen er at geografiske forskjeller fortrinnsvis kan forklare holdninger knyttet til global/nasjonal. Når de øvrige forklaringsvariablene er lagt til i blokk 2 er vi først og fremst interessert i å se om effektene av geografisk tilhørighet forsvinner. Skulle dette ikke være tilfelle, kan vi da ikke si at holdninger knyttet til global/nasjonal fortrinnsvis forklares gjennom geografisk tilhørighet, noe som tvinger oss til å drøfte nærmere hva som er de sterkeste forklaringsvariablene.

For å ytterligere kunne vurdere styrken i de geografiske variablene sammenlignet med de øvrige variablene er en standardisert regresjonskoeffisient (beta) lagt til analysen. Beta vil alltid variere mellom 0 og 1, og gir oss på den måten et bedre grunnlag for å trekke konklusjoner rundt hva som utgjør de sterkeste forklaringsvariablene opp mot global/nasjonal.

Tabell 3. Blokkvis OLS-regresjon. Avhengig variabel: global/nasjonal-indeks.

Forklaringsvariabler	Blokk 1	Beta	Blokk 2	Beta
Rural	0,465***(0,074)	0,179	0,361***(0,072)	0,139
<i>Landsdel (ref. Oslo og Akershus)</i>				
Hedmark og Oppland	0,307*(0,137)	0,069	0,162(0,138)	0,036
Østlandet ellers	0,160(0,097)	0,055	0,072(0,094)	0,025
Agder og Rogaland	0,325**(0,102)	0,104	0,218*(0,097)	0,070
Vestlandet	0,208*(0,096)	0,069	0,092(0,094)	0,030
Trøndelag	0,254*(0,117)	0,063	0,091(0,113)	0,022
Nord-Norge	0,378**(0,117)	0,097	0,287*(0,113)	0,074
Økonomisk utvikling			0,244**(0,089)	0,072
Økonomisk usikkerhet			0,074(0,133)	0,018
Innvandring kultur			0,199***(0,027)	0,217
Ren energi			0,113***(0,025)	0,124
<i>Utdanning (ref. grunnskole)</i>				
Videregående			0,037(0,094)	0,016
Universitet/høyskole			-0,211*(0,093)	-0,093
<i>Alder (ref. 18 til 21 år)</i>				
22-25			0,334*(0,165)	0,071
26-29			0,255(0,160)	0,054
30-39			0,566***(0,146)	0,178
40-49			0,433**(0,144)	0,154
50-59			0,368**(0,141)	0,132
60+			0,339*(0,144)	0,132
Konstant	2,333***(0,061)		1,254***(0,165)	
R ²	0,054		0,151	

*** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$ * $p < 0,05$. Standardfeil i parentes. $N = 1384$.

I blokk 1 av den blokkvise regresjonen ser vi fortrinnsvis på de geografisk tilhørighet i Norge opp mot vår avhengige variabel global/nasjonal. Som blokk 1 viser, er det en positiv sammenheng mellom det å være bosatt i rurale områder, det å være bosatt i en annen region enn Akershus og Oslo og ønske om nasjonal selvvråderett. Vi ser også at rural er den sterkere koeffisienten opp mot global/nasjonal enn det landsdel-variablene er.³⁵

Videre er det Nord-Norge og Agder og Rogaland som uttrykker det sterkeste ønsket om nasjonal selvvråderett. Dette bildet stemmer til en viss grad overens med Rokkans opprinnelige oppfatninger av periferiene i Norge, i den forstand at Akershus og Oslo skilte seg fra de øvrige landsdelene. Rokkan beskrev også at Vestlandet i større grad enn Sørlandet ville skille seg fra det nasjonale sentrum (1987a, s. 156), men i vår modell ser det ut til at Sørlandet er den sterkere forklaringsvariabelen av disse to. Høyere beta-koeffisient for Agder og Rogaland enn Vestlandet bekrefter dette. Det er heller ingen

³⁵ Dette er motsatt av det Eidem og Fimreite (2020) finner når de benytter geografisk misnøye som avhengig variabel i en lignende analyse, der er periferi den sterkere variabelen av disse to. Til forskjell fra deres analyse er det derimot ikke noe signifikant samspill mellom disse to dimensjonene av geografisk konflikt opp mot vår avhengige variabel.

vesentlig forskjell mellom Rokkans betegnelse av klassepolartiste og motkulturelle periferier (1987a, s. 156). Det er ingen signifikant effekt når det kommer til landsdelen Østlandet ellers, dette tyder på at ønsket om nasjonal selvvråderett ikke strekker seg like langt inn i det nasjonale sentrum som det periferivennlighet gjør (Jenssen 2020a, s. 75)

I blokk 2 ser vi at forklaringskraften har økt drastisk. Landsdels-variablene har mistet mye av sin forklaringskraft, selv om Agder og Rogaland og Nord-Norge fortsatt er signifikante. Vi kan med andre ord anse disse som de mest nasjonalt orienterte områdene av Norge i vår analyse. Sammenligner vi dette funnet med andelen som stemte nei til norsk EU-medlemskap i 1994 ser vi at den nordlige landsdelen var det området hvor nei-siden fikk høyest oppslutning, i Agder og Rogaland var derimot ja og nei-siden mer jevnbyrdige. Det kan med andre ord se ut til at det har foregått en utvikling på dette området hvor skepsisen mot global integrering har styrket seg i denne delen av Norge, mens motstanden fortsatt er gjeldene i nord. Rural er fortsatt den sterkere variabelen opp mot global/nasjonal, som underbygger funnet om at det er denne dimensjonen av geografisk tilhørighet som har mer å si opp mot ønske om nasjonal selvvråderett enn det bosetning i de forskjellige landsdelene utenfor hovedstadsområdet har.

Hovedfunnet er likevel at de geografiske variablene ikke overskygger forklaringsvariablene i blokk 2. Rural er som sagt fortsatt signifikant, men beta-koeffisienten for denne variabelen er lavere enn for flere av de øvrige forklaringsvariablene, der i blant ren energi, innvandring kultur og flere av alderskategoriene. Nord-Norge og Agder og Rogaland er fortsatt signifikante, men igjen forteller beta-koeffisientene for disse variablene oss at de ikke utgjør de viktigste forklaringsvariablene. Dermed kan vi ikke svare bekreftende på oppgavens hovedspørsmål nummer 2, at holdninger til global/nasjonal fortrinnsvis kan forklares gjennom geografisk tilhørighet, dette tvinger oss til nærmere drøfte de andre forklaringsvariablene.

Det er som ventet en forskjell mellom variablene økonomisk usikkerhet og økonomisk utvikling i modell 2. Her er opplevd økonomisk usikkerhet ikke signifikant, mens forestillingen om det går bra eller dårlig med norsk økonomi er det. Dette tyder at globaliseringsmotstand er tuftet på en opplevd nasjonal økonomisk sårbarhet i møte med en tettere integrert verdensøkonomi. Den internasjonale finanskrisen i 2007 kan for eksempel ha overbevist deler av befolkningen om at sterkere nasjonale og proteksjonistiske barrierer er nødvendig for å demme opp for eksterne sjokk i form av svingninger i verdensøkonomien – og kan slikt sett også ha bidratt til å endre folks syn på nødvendigheten av globalisering som en forutsetning for økonomisk vekst (Aardal 2015, s. 63).

At opplevd økonomisk usikkerhet ikke er signifikant kan tyde på at antagelsen om at en robust velferdsstat demper for de som måtte komme ufordelaktig ut i kjølvannet av økonomisk globalisering er korrekt.

De kulturelle spenningene ved globaliseringsprosessen, som i modellen er representert ved indeksen innvandring kultur, har også en positiv sammenheng opp mot ønske om nasjonal selvvråderett. Dette bekrefter langt på vei de antagelsene som ble gjort i teoridelen om at de kulturelle spenningene manifesterer seg som innvandringsmotstand – en form for kulturell usikkerhet i møte med et mer flerkulturelt samfunn.

Variabelen ren energi er nesten overraskende sterk i blokk 2. Dette styrker teorien om at motstand mot globalisering ikke bare forplanter seg som nasjonal økonomisk usikkerhet og innvandringsmotstand, men at ønske om nasjonal selvråderett også er knyttet til holdninger om man skal bygge ut mer ren energi på bekostning av urørt natur i Norge. Mer bestemt kan det da se ut som utbyggingen av ren energi (da vindkraft og vasskraft) i deler av befolkningen blir sett på som et press som kommer utenifra den nasjonale rammen av politikken. Norge er allerede i stor grad selvforsynt med ren energi, da blir det nærliggende å tenke at utbyggingen er noe som gjøres med hensyn til kraftsituasjonen i Europa, ikke den i Norge. Særlig når utbyggingen av utenlands strømkabler og innlemmelsen i ACER kommer i tillegg, kan dette være med på å styrke denne forestillingen.

Effektene for alder og utdanning er stort sett som ventet i blokk 2. Det vil si at de med høyere utdanning og de yngre generasjonene er mer positive til global integrering og samarbeid. Likevel er de mellom 30 og 39 år uttrykker det sterkeste ønsket om nasjonal selvråderett – dette er noe i strid med forestillingen om at alder har en lineær sammenheng når det kommer til holdninger knyttet til globalisering. Faktisk er beta-koeffisienten for denne aldersgruppen nest høyest (0,178) etter innvandring (0,217), de øvrige beta-koeffisientene for alder er også sterke. Samlet sett kan det se ut til at alder sammen med holdning til innvandring er de viktigste forklaringsvariablene opp mot global/nasjonal.

4.3 Logistiske regresjoner

I tredje og siste del av analysen ser vi på partitilknytning. Her er global/nasjonal den viktigste uavhengige variabelen, indeksene som representerer sentrum/periferi, holdninger knyttet til kommunesammenslåing og innvandring er lagt til for å underbygge konklusjonen fra tidligere om at global/nasjonal utgjør et selvstendig holdningsmønster. I den videre drøftingen anser jeg standpunkt langs kommune-indeksen som standpunkt knyttet til lokaldemokrati som nevnt. Samtidig er dette et spørsmål knyttet til sentrum/periferi i teoretisk forstand gjennom at begge referer til en asymmetri i maktforhold og slikt sett kan det argumenteres for at standpunkt langs kommune-indeksen betyr mer eller mindre periferivennlighet. Likevel skiller de seg statistisk fra hverandre og dermed er det knyttet en viss spenning til om de sammenfaller i den neste analysen.

Skulle global/nasjonal ikke sammenfalle med de øvrige indeksene opp mot partilhørighet vil det være med på å styrke konklusjonen om at dette er en distinkt holdningsdimensjon. Skulle de derimot sammenfalle vil det være tegn på standpunkt langs global/nasjonal-aksen er sterkt relatert til periferivennlighet, ønske om lokalt selvstyre og innvandringsmotstand, og at disse slikt sett er en og samme dimensjon. Dette anses likevel som lite sannsynlig ettersom global/nasjonal skilte seg fra innvandring og de to sentrum/periferi-faktorene i første del av analysen. En ytterligere motivasjon for denne delen av analysen er å undersøke om global/nasjonal-holdningsmønsteret allerede har bidratt til å strukturere det norske partisystemet. Sagt på en annen måte: om det skulle vise seg å være sterke effekter når det kommer til denne variabelen opp mot partilhørighet tyder dette på, i henhold til frys-argumentasjonen, at det ikke er plass til nye utfordrere med hensyn til global/nasjonal. Hvis dette stemmer, gir det oss samtidig mulighet for å drøfte sammenhengen mellom et normativt element (velgernes holdninger) og et

organisatoriske element (partiene).

Siden partitilhørighet for de ulike partiene er kodet som en dikotom variabel, bruker vi logistisk regresjon her. Partivariablene er sett kodet 0 og 1, hvor 1 er de som har en tilhørighet til det aktuelle partiet, mens 0 er de som har som har en annen eller ingen partitilknytning.

Tabell 4. Logistiske modeller for partier i Norge. Avhengig variabel: partilhørighet.

Partilhørighet	FrP	H	V	KrF	MDG	SP	AP	SV	R
Global/nasjonal	0,508*** (0,140)	-0,201** (0,071)	-0,107 (0,2029)	-0,293 (0,220)	-0,054 (0,208)	0,694*** (0,149)	-0,385*** (0,072)	0,094 (0,140)	0,705* (0,294)
Sentrum/periferi	-0,276 (0,172)	-0,093 (0,111)	0,556* (0,255)	-0,647* (0,296)	-0,550 (0,486)	0,473* (0,214)	-0,163 (0,118)	-0,052 (0,226)	0,833+ (0,467)
Kommuner	-0,460** (0,132)	-0,286*** (0,074)	-0,230 (0,173)	0,624** (0,187)	0,495 (0,330)	0,444* (0,193)	0,441*** (0,088)	0,130 (0,147)	-0,037 (0,328)
Innvandring kultur	1,454*** (0,196)	0,428*** (0,064)	-0,156 (0,132)	0,279+ (0,152)	-0,688** (0,261)	-0,184 (0,121)	-0,304*** (0,067)	-1,017*** (0,181)	-1,067*** (0,265)
Ren energi	-0,035 (0,133)	-0,065 (0,067)	0,056 (0,132)	0,012 (0,212)	0,420+ (0,240)	0,078 (0,099)	-0,029 (0,064)	0,030 (0,123)	-0,101 (0,201)
Økonomisk utvikling	0,181 (0,437)	-0,707* (0,331)	-0,410 (0,577)	-1,387 (1,047)	0,868 (0,664)	-0,396 (0,645)	0,611** (0,217)	0,416 (0,424)	0,721 (0,550)
Økonomisk usikkerhet	0,436 (0,462)	-0,526 (0,353)	0,823 (0,537)	-	-0,263 (0,975)	-0,396 (0,645)	0,214 (0,281)	-0,470 (0,757)	1,039 (0,700)
Rural	0,375 (0,323)	0,027 (0,197)	-0,555 (0,500)	-0,087 (0,557)	0,138 (0,717)	1,231*** (0,323)	-0,039 (0,192)	-0,301 (0,399)	-1,134 (0,970)
<i>Landsdel (ref. Oslo og Akershus)</i>									
Hedmark og Oppland	0,176 (0,636)	-0,398 (0,381)	-0,544 (0,790)	0,955 (1,261)	-	1,332* (0,673)	0,071 (0,341)	0,478 (0,612)	0,170 (0,912)
Østlandet ellers	-0,302 (0,509)	0,137 (0,232)	-0,138 (0,497)	1,412+ (0,845)	-0,948 (1,162)	0,892 (0,680)	0,052 (0,234)	-1,016+ (0,586)	-1,067 (0,700)
Agder og Rogaland	0,405 (0,516)	-0,011 (0,251)	-0,469 (0,522)	2,945*** (0,816)	1,278+ (0,726)	1,089+ (0,643)	-0,570* (0,274)	-0,760 (0,536)	-0,823 (0,780)
Vestlandet	0,044 (0,566)	0,257 (0,240)	-1,043 (0,636)	0,732 (1,067)	0,212 (0,874)	1,234+ (0,636)	-0,212 (0,260)	-0,635 (0,533)	-2,055+ (1,062)
Trøndelag	-0,916 (0,632)	-0,613+ (0,337)	-0,586 (0,761)	0,674 (1,251)	0,091 (1,130)	0,778 (0,752)	0,278 (0,298)	0,860+ (0,472)	-1,092 (1,037)
Nord-Norge	0,734 (0,536)	-0,778* (0,343)	-0,303 (0,639)	1,568 (1,274)	-	1,411* (0,669)	-0,198 (0,318)	0,824 (0,553)	-1,292 (1,007)
<i>Utdanning (ref. grunnskole)</i>									
Videregående	0,066 (0,363)	0,050 (0,234)	-1,090* (0,482)	-0,240 (0,870)	-0,107 (0,658)	-0,016 (0,384)	-0,307 (0,226)	1,140+ (0,653)	-0,019 (0,859)
Universitet/høyskole	-0,748+ (0,412)	0,065 (0,233)	-0,069 (0,507)	1,376 (0,937)	-0,075 (0,792)	-0,214 (0,387)	-0,431+ (0,229)	1,000 (0,637)	0,677 (0,695)
<i>Alder (ref. 18 til 21 år)</i>									
22-25	-0,361 (0,973)	0,099 (0,521)	0,202 (0,680)	-	-0,532 (0,925)	0,332 (0,849)	-0,746 (0,516)	-0,168 (0,693)	-0,273 (1,633)
26-29	-0,576 (1,015)	0,041 (0,511)	-1,195 (0,680)	-1,453 (1,138)	-1,413 (1,218)	0,181 (0,962)	0,158 (0,447)	-1,021 (0,893)	0,483 (1,049)
30-39	-0,576 (0,769)	0,154 (0,435)	-1,814* (0,742)	-1,088 (0,995)	-0,242 (0,874)	-0,155 (0,797)	0,374 (0,380)	-0,048 (0,676)	1,546* (0,767)
40-49	0,310 (0,609)	0,369 (0,420)	-1,559* (0,659)	-1,022 (1,055)	-2,513* (1,113)	-0,187 (0,783)	0,500 (0,362)	-0,352 (0,638)	0,207 (0,889)
50-59	-0,246 (0,612)	0,803* (0,407)	-1,432* (0,645)	-3,137* (1,396)	-1,580 (0,982)	-0,398 (0,787)	0,524 (0,352)	-1,178+ (0,705)	1,169 (0,730)
60+	0,428 (0,621)	0,539 (0,419)	-2,562** (0,743)	-1,144 (1,077)	-1,512+ (0,830)	-0,099 (0,797)	0,575 (0,356)	-0,118 (0,660)	-
Konstant	-7,053*** (0,957)	-0,954+ (0,497)	-2,123* (1,046)	-5,064*** (0,922)	-3,292* (1,628)	-9,462*** (1,357)	-0,694 (0,497)	-1,974+ (1,098)	-7,019*** (1,803)
Pseudo R ²	0,343	0,100	0,128	0,202	0,207	0,255	0,088	0,213	0,291
N	1339	1339	1339	1170	1128	1339	1339	1339	1266

*** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$, + $p < 0.10$. Standardfeil i parentes. - betyr at det var for få observasjoner til å finne et statistisk forhold.

I de ni logistiske modellene finner vi først av alt sammenhenger når det kommer til global/nasjonal opp mot partitilhørighet for fem av ni partier. Dette er et tegn på at holdningsmønsteret global integrering versus nasjonal selvråderett bidrar til å strukturere det norske partisystemet. Vi ser også standpunkt langs dette holdningsmønsteret ikke sammenfaller med den klassiske høyre-venstre aksene, med for og imot standpunkt på begge sider av dette spekteret: På høyresiden er FrPs tilhengere mot, mens Høyres tilhengere er for globalt samarbeid og integrering. På venstresiden er APs tilhengere for, mens Rødt sine tilhengere er mot. Av sentrumpartiene er den eneste signifikante effekten å finne hos SPs tilhengere, som er mot global integrering.

Funnene er stort sett i tråd med de teoretiske forventningene, foruten om Venstres tilhengere som vi antok var på den globale siden av dette holdningsmønsteret. I modellen for Venstre er det ingen signifikant effekt når det kommer til global/nasjonal.

Et videre funn er at global/nasjonal ikke opptrer likt sammen med sentrum/periferi, kommune eller innvandring kultur når vi ser på partilhengerne for de ulike partiene: FrPs tilhengere er nasjonalt orienterte og uttrykker innvandringsmotstand, men ønsker tvangssammenslåing og vil ha større kommuner. Høyres tilhengere er derimot globalt orienterte, men uttrykker det samme som FrPs tilhengere når det kommer til innvandring og spørsmålene om tvangssammenslåing og større kommuner. Hos SPs tilhengere sammenfaller periferivennlighet og nasjonal orientering, mens innvandring ikke er signifikant. APs tilhengere er periferivennlige i den forstand at de er imot tvangssammenslåing og større kommuner, og stiller seg positive til innvandring, men er globalt orienterte. Hos Rødt sine tilhengere sammenfaller igjen periferivennlighet og nasjonal orientering, i tillegg er disse velgerne signifikant innvandrings-positive. Spørsmålet om ren energi er bare svakt signifikant hos MDGs tilhengere med et standpunkt for å bevare urørt natur istedenfor å bygge ut ren energi.³⁶

Tatt de fire holdningsindeksene opp mot partitilhørighet i betraktning, så plasserer partilhengerne seg ulikt når det kommer til disse.³⁷ Det tyder på at det snakk om tre distinkte dimensjoner og ikke en. Selv om disse tre holdningsdimensjonene er korrelert som vist tidligere, sammenfaller de altså ikke i en nasjonal retning på partinivå. Dette styrker til slutt argumentet om at global/nasjonal er å oppfatte som et selvstendig holdningsmønster.

I modellene ser vi også at geografisk tilhørighet påvirker stemmegiving. Å komme fra rurale områder øker sannsynligheten for å være tilhenger av SP, som er den eneste gangen denne variabelen er signifikant. Når det kommer til landsdeler ser vi noen velkjente trekk: SP står sterkt i de mer perifere landsdelene foruten Trøndelag, KrF står sterkt i motkulturperiferien Agder og Rogaland, mens Høyre står svakt i Trøndelag og nordover. Økonomisk usikkerhet er ikke signifikant i disse modellene, men vi finner signifikante effekter når det kommer variabelen økonomisk utvikling. Effektene her illustrerer likevel et viktig forbehold når det kommer til denne variabelen: Det er det

³⁶ De logistiske modellene er testet med stemmegiving istedenfor partitilhørighet som avhengig variabler. Der sammenfaller spørsmålet om ren energi med global/nasjonal hos samtlige velgergrupper i modellene der disse to variablene er signifikante. Det er samtidig jevnt over sterkere og fler signifikante sammenhenger om stemmegiving benyttes, men det handler nok først og fremst om at det er flere observasjoner i kategoriene som er kodet 1 i disse dikotome variablene enn om partitilhørighet benyttes.

³⁷ En annen interessant observasjon er at indeksene kommune og sentrum/periferi også opptrer ulikt. De sammenfaller kun hos SPs tilhengere i en periferivennlig retning, mens de er signifikant i begge retninger hos KrFs tilhengere.

største regjeringspartiet Høyres tilhengere som er mest sannsynlig å være uenige i påstanden om at det går verre med norsk økonomi, mens tilhengerne til opposisjonspartiet AP er mest sannsynlig til å være enige. Dette illustrerer det vi vet i fra tidligere forskning, nemlig at partitilhørighet og hvilke partier som sitter i regjering påvirker hvordan man ser på den nasjonale økonomien (Tilley & Hobolt 2011). Det er få signifikante effekter når det kommer til utdanningsvariabelen i modellene, for utenom at høy utdanning gir lavere sannsynlighet for å være tilhenger av AP og FrP. Til slutt avslører aldersvariabelen et par trender: Miljøpartiene Venstre og MDG ser ut til å være mest populære blant yngre, mens Høyre og SV tiltrekker seg flere eldre.

5 Diskusjon og konklusjoner

5.1 Global/nasjonal som et holdningsmønster blant norske velgere

Denne oppgavens første hovedspørsmål er om skillet mellom de som ønsker et tettere globalt samarbeid og integrering versus de som ønsker å verne om nasjonal selvvråderett kan oppfattes som et selvstendig holdningsmønster blant norske velgere. Med bakgrunn i analysen over kan vi konkludere med at dette er tilfelle: Global/nasjonal utgjør et selvstendig holdningsmønster, men konfliktlinjen er ikke sterkere enn for eksempel innvandring, som oftere var signifikant blant partitilhengerne i de logistiske modellene. Faktoranalysene i del 1 av analysen avslørte at global/nasjonal kommer ut som en egen faktor, selv om denne holdningsdimensjonen er beslektet med sentrum/periferi og innvandring som antatt. Jeg har ved flere anledninger diskutert om en global/nasjonal motsetning manifesterer seg som konflikten mellom sentrum/periferi i den norske politiske konteksten (at de disse to skulle korrelere sterkt med hverandre og sammenfalle blant velgerne opp mot stemmegiving), ettersom disse to holdningsdimensjonene ser ut til å være like i den forstand at geografisk tilhørighet strukturerer holdninger innen begge dimensjoner. Analysen over avkrefter antagelsen om at global/nasjonal kommer til uttrykk som sentrum/periferi i den norske politiske konteksten:

Global/nasjonal noe relatert til sentrum/periferi (kovarians i den konfirmative faktoranalysen 0,48, Persons r 0,32) og med kommunespørsmålet (kovarians i den konfirmative faktoranalysen 0,46, Pearsons r 0,31) men det samme statistiske forholdet finner vi mellom global/nasjonal og innvandring (i den konfirmative faktoranalysen 0,49, Pearsons R 0,29). De logistiske modellene avslørte i tillegg at disse fire indeksene ikke sammenfalt med mønsteret i velgernes partitilhørighet. I noen tilfeller viser det seg at periferivennlighet og ønske om nasjonal selvvråderett sammenfaller (hos SP og Rødt sine velgere) eller at innvandringsmotstand og ønske om nasjonal selvvråderett sammenfaller (hos FrP sine velgere), men ikke hos noen partitilhengere sammenfaller disse indeksene samtidig i en nasjonal retning.

Tatt analysen i betraktning blir det da ikke riktig å si at global/nasjonal har «smeltet sammen» med holdningsdimensjonene sentrum/periferi, eller innvandring. Dermed kan vi konkludere opp mot oppgavens hovedspørsmål nummer 1: nemlig at ønske om et tettere globalt samarbeid og integrering versus ønske om å verne om nasjonal selvvråderett *kan* sees på som en selvstendig holdningsdimensjon blant norske velgere.

Mot slutten av teorikapittelet beskrev jeg to argumenter *mot* og to argumenter *for* at en global/nasjonal motsetning kunne observeres blant norske velgere. Tatt analysen i betraktning er det nødvendig å vende tilbake til disse fire påstandene:

I argument 1 mot at vi ikke kunne observere motsetningen skrev jeg at «de kulturelle og økonomiske konsekvensene av globaliseringsprosessen ikke er sterke nok i Norge til at det skaper objektive skiller i befolkningen». Konklusjonen over tilsier at dette ikke er riktig, men at variabelen økonomisk usikkerhet viste seg å ikke være signifikant i OLS-regresjonen kan tyde på at den norske staten, gjennom en sterk velferdsstat og oljefondet, har resursene til å drive en aktiv motkonjunkturpolitikk og har verktøy for å dempe opp for ulempene ved økonomisk globalisering. En kan også hevde at de «skjermede sektorene», som blant annet Kriesi m.fl. (2006; 2008) forteller oss at de

som er mest utsatt ved økonomisk globalisering, allerede er såpass internasjonalt i Norge gjennom utenlandsk arbeidskraft at det ikke skaper en stor gruppe økonomisk marginaliserte norske arbeidstakere i lavlønnsyrker i dag – og de som er det er ivaretatt gjennom velferdsordninger og mulighet for etterutdanning.

Disse forklaringene er kun gyldige når det kommer til de økonomiske sidene ved globalisering. Når det kommer til de kulturelle spenningene, er det ikke noen like tydelige forklaringer. Jeg skrev riktig nok at «at norske velgere er fornøyde med de eksisterende partienes restriktive innvandringspolitikk» som et argument for at de kulturelle spenningene ikke skulle gjøre seg gjeldene, men en nærmere undersøkelse av dette i valgundersøkelsen tyder på at dette ikke er riktig: På spørsmål om det bør gjøres lettere for innvandrere å få tilgang til Norge ligger gjennomsnittet på denne null til ti fordelingen på 6,1, altså ligger tyngdepunktet i denne fordelingen litt for en mer restriktiv innvandringspolitikk.³⁸ Samtidig skal vi klar over at fordelingen på variablene som måler holdning til innvandring i valgundersøkelsen varierer etter ordlyden på spørsmålet som er stilt og det er ingenting som tyder på at norske velgere har blitt mer innvandringsrestriktive over tid (Jensen 2019, s. 135-139).

I argument 2 for at global/nasjonal ikke kan observeres blant norske velgere skrev jeg at «en global/nasjonal motsetning kommer til uttrykk som konflikten mellom sentrum/periferi i den norske politiske konteksten», og at vi slikt sett ikke direkte kan observere denne motsetningen. Jmfør konklusjonen på oppgavens hovedspørsmål 1 over kan vi si at dette ikke er tilfelle.

Når det kommer til argumenter for at motsetningen finnes i Norge skrev jeg først at «global/nasjonal utgjør et holdningsmønster og at dette holdningsmønsteret allerede er organisert i kraft av de politiske partiene». De logistiske modellene tyder på at dette er tilfelle ettersom global/nasjonal hadde signifikante effekter opp mot partitilhørighet, og som illustrert i de teoretiske forventningene til partiene, tar norske politiske partier, med noen få unntak, gjerne et aktivt standpunkt når det kommer til spørsmålet om global integrering versus nasjonal selvråderett. Jeg skrev også at de kulturelle spenningene kommer til uttrykk som innvandringsmotstand og at innvandringsmotstand allerede er organisert i kraft av partisystemet – de logistiske modellene forteller oss at det er FrP, Høyre og til en viss grad KrF som har denne rollen i norsk politikk. Oppsummert kan det da se ut til at Norske velgere, om de har standpunkt for eller mot langs denne holdningsdimensjonen, ser ut til å også vite hvilke partier som har standpunkt for eller mot. Beskrivelsen av etablerte politiske partier tar et «udifferensiert» standpunkt når det kommer til global/nasjonal (Kriesi m.fl. 2006, s. 926) finner vi liten støtte for i norsk politikk.

I henhold til frys-argumentet (Mair 2001, s. 36-38; Rokkan 1987c, s. 286) er da ikke plass til utfordrerpartier med hensyn til global integrering versus nasjonal selvråderett. Som tidligere nevnt er det blitt etablert «anti-globalistiske» partier i Norge på ytre-høyre, Alliansen og Demokratene, men særlig FrP har interesse av å holde disse konkurrentene nede – og ting tyder på at partiet aktivt prøver å gjøre dette ettersom partiet nylig har gjennomgått et linjeskifte med hensyn til nødvendigheten av global integrering. FrP har muligens lært av «utbryterpartiet» Folkeaksjonen nei til mer bompenger (FNB), som fikk

³⁸ Den nøyaktige spørsmålsformuleringen i dette spørsmålet er som følger: Hvor vil du plassere deg på en skala fra 0 til 10, der 0 betyr at vi bør gjøre det lettere for innvandrere å få adgang til Norge, mens 10 betyr at antall innvandrere til Norge bør begrenses enda sterkere enn i dag?

sitt gjennombrudd i lokalvalget 2019 ettersom FrP ikke klarte å ta et tydelig nei-standpunkt i bompengespørsmålet.

I det andre argumentet for at global/nasjonal eksisterer som et selvstendig holdningsmønster blant norske velgere skrev jeg at det kan være begynnende prosess med tanke på å behandle dette holdningsmønsteret som en «ny» politisk skillelinje. Konklusjonen om at global/nasjonal eksisterer som et selvstendig holdningsmønster blant norske velgere peker i retning av en sosial basis, altså et empirisk element, for en slik skillelinje. Vi skal imidlertid komme tilbake til om vi kan kalle global/nasjonal for en politiske skillelinje i begrepets rette betydning mot slutten av dette kapitlet, som et svar på mitt andre hovedspørsmål.

5.2 Betydningen av det rurale

Konklusjonen om at global/nasjonal utgjør et selvstendig holdningsmønster blant norske velgere tvinger oss til å utforske hva som ligger til grunn for befolkningens standpunkt langs et slikt holdningsmønster. Mitt hovedspørsmål nummer 3 var om en global/nasjonal motsetning fortrinnsvis kan forklares gjennom geografisk tilhørighet i Norge. Med bakgrunn i OLS-regresjonen kan vi si at dette ikke er tilfelle, selv om geografisk tilhørighet ser ut til å forklare noe av holdningsstruktureringen på dette punktet.

Geografisk tilhørighet kan som nevnt sees på i to dimensjoner, det nasjonale sentrum versus periferien og urban versus rural. I analysen så vi at rural klart var klart den sterkere forklaringsvariabelen av disse to, dermed ser det ut til at forskjeller i næringsstruktur, plassering i varemarkedet, tilgang på arbeidsmarkedet, demografi og livsstil, som til slutt gjør at en utvikler ulike holdninger basert på stedet man er lokalisert, sterkere forklarer holdningsdannelse opp mot global/nasjonal enn det en opplevd asymmetri i maktforhold mellom det nasjonale sentrum og periferiene gjør. Dette funnet ligger nære Cramers beskrivelse av en «rural bevissthet» (2012), som beskriver en identitetsdannende prosess blant befolkningen i rurale strøk.

En videre måte å tolke dette funnet på er å anta at sentrum/periferi, i regional forstand, har mistet forklaringskraft opp mot politisk holdningsdannelse. Dette virker likevel ikke å være tilfelle: Ser man på regionale forskjeller opp mot andre holdningsdimensjoner, som sentrum/periferi, ser vi at regionale forskjeller fortsatt spiller en viktig rolle for holdningsmønsteret (Eidem & Fimreite 2020).³⁹ Svaret kan da være at grad av urbanisering gjør noe med oppfattelsen av hvor nødvendig økonomisk og kulturell globalisering er, mer enn regional plassering – om man er lokalisert lengre unna de store bysentrene i Norge, gjør det at man føler seg mindre tilknyttet Europa og verdenssamfunnet og legger større vekt på nasjonal og lokal identitet. Igjen passer dette godt med Cramers beskrivelse av en rural bevissthet (2012), men også Goodharts (2017) framstilling av motsetningen mellom «somewheres» og «anywheres» – hvor de individualistiske, internasjonalt orienterte og rotløse «anywheres» i storbyene i større grad ser globaliseringsprosessen som fordelaktig og en unngåelig historisk prosess enn «somewheres» som er mer knyttet til stedet de kommer fra og sin lokale identitet. Betydningen av den rurale dimensjonen av geografisk tilhørighet i Norge kan tyde på at

³⁹ OLS-regresjonen i denne analysen i tillegg testet med sentrum/periferi-indeksen som avhengig variabel. Der er funnet, i likhet med Eidem og Fimreite (2020), at region har mer å si enn urban versus rural opp mot denne holdningsdimensjonen.

vi har et lignende bilde her, selv om sammenligningen ikke skal trekkes alt for langt mellom Norge og Storbritannia på dette punktet (De Wilde m.fl. 2021, kommende).

Geografisk tilhørighet er på langt nær hele historien når det kommer til hva som strukturerer holdninger knyttet til global/nasjonal. For det første har vi avdekket forhold som tyder på en opplevd nasjonal økonomisk sårbarhet i møte med økonomisk globalisering. Som nevnt kan en av «EUs kriser», den økonomiske turbulensen i etterkant av den globale finanskrisen i 2007 (Hooghe & Marks 2018) ha bidratt til å endre folks syn på nødvendigheten av økonomisk globalisering, da baksidene ved tettere økonomisk integrering (i form av en verdensomspennende finanskrisen som hadde rot i boligmarkedet i USA) fikk konsekvenser i store deler av verden. Finanskrisen i 2007 rammet ikke Norge like hardt relativt til andre europeiske land, men opplevelsen av den økonomiske globaliseringens bakside kan like fullt ha gjort seg gjeldene.

At eksterne økonomiske sjokk har dyptgripende konsekvenser for forhold innad i landet er samtidig ikke noe nytt: Bankkrisene på 1920-tallet i Norge var et resultat av nedgangskonjunkturer etter første verdenskrig, forsterket av «paripolitikken» der man i tråd med datidens markedsliberalistiske prinsipper ønsket å føre den norske kronen tilbake til sin opprinnelige gullverdi (pari) ved å innskrenke kredittvolum og pengevolum (Grytten 2012). Selv om man kan si at den økonomiske krisen i Norge på 1920-tallet ble forsterket av paripolitikken, hadde den opprinnelse i eksterne forhold.

Slikt sett er det lett å tenke seg at motstand mot økonomisk globalisering heller ikke er et nytt fenomen. Landemandsforbundet, forløperen til Bondepartiet som senere skulle bli SP, stilte egne kandidater til Stortinget i 1906 med et ønske om å skjerme bøndene i Norge fra utenlandsk konkurranse gjennom korntoll. Som Jenssen (2020, s. 60) skriver: «En kan hevde at [SP] ble født i kamp mot økonomisk globalisering lenge før «globalisering» ble et begrep».

Selv om vi kan anse økonomisk globalisering (og den påfølgende motstanden) som noe som ikke strengt tatt er nytt, er derimot de kulturelle spenningene av litt en nyere dato. Fram til slutten av 1960-årene var innvandringen til Norge i hovedsak fra de øvrige nordiske landene, Vest-Europa og USA, men utover 1970-tallet kom den første bølgen av arbeidsinnvandrere fortrinnsvis fra India, Pakistan, Tyrkia og Marokko fram til innvandringsstoppen i 1974, permanent fra 1975 (Hellevik & Hellevik 2017). Fra 1983 begynte tallet på asylsøkere å øke med en eksponentiell vekst utover på 1980-tallet samtidig som de politiske partiene i Norge forble tause med tanke på innvandringsspørsmålet. Det er disse to forholdene som ligger til grunn for FrPs gjennombrudd ved stortingsvalget i 1987 (Jenssen 2017). Vi kan på samme måte som at SP ble født i kampen mot økonomisk globalisering, også si at det moderne FrP fikk sitt gjennombrudd som følge av kulturell globalisering.

Innvandring har som opptil flere ganger nevnt utgjort en viktig komponent når det kommer til de kulturelle spenningene ved globalisering (Goodhart 2017; Kriesi m.fl. 2008; Norris & Inglehart 2019) og det er sterke effekter når det kommer til synet på innvandringens kulturelle sider opp mot ønske om nasjonal selvråderett også i denne analysen. Kanskje er også de kulturelle spenningene sterkere enn de økonomiske? Jeg har allerede nevnt en rekke forhold i det norske samfunnet som skjermer befolkningen mot de økonomiske konsekvensene av globalisering, og i de logistiske modellene sammenfaller ikke forestillingen om nasjonal økonomisk sårbarhet med ønsket om nasjonal selvråderett opp mot partitilhørighet, men dette er nok på grunn av at spørsmålet er farget av partitilknytning som nevnt. Det er på dette punktet også vist at faktisk eller opplevd økonomisk usikkerhet har liten betydning for holdningsutvikling opp

mot innvandring, mens den såkalte kultur-, kontakt-, og liberaliseringshypotesen har sterke forklaringskraft (Hellevik & Hellevik 2017). Det kan med andre ord virke som om de kulturelle spenningene ved globaliseringsprosessen er mer tilstedeværende i det norske samfunnet enn de økonomiske.

Kan det være at de kulturelle spenningene ved globalisering, i tillegg til å komme til uttrykk som innvandringsmotstand, også omfatter en mer abstrakt kulturell usikkerhet, og ikke minst et opplevd kulturelt tap som følge av denasjonalisering? I litteraturgjennomgangen hentydet til at dette er tilfelle (Kriesi m.fl. 2008; Norris & Inglehart 2019) og i dette bildet er det nærliggende å tenke at erosjonen av det nasjonale, og slikt sett en svekkelse av nasjonal identitet, har ført til at identitet konstrueres på bakgrunn av andre forhold enn det som tradisjonelt har vært tilfelle (Blühdorn & Butzlaff 2019).

Foruten om de kulturelle og økonomiske spenningene ved globaliseringsprosessen har jeg også knyttet globaliseringsmotstand til klima- og miljøpolitikk. At standpunkt for å bevare urørt natur istedenfor å bygge ut ren energi sammenfaller med ønsket om nasjonal selvråderett kan som nevnt tolkes i den retning at det er en forestilling om at utbygging av mer ren energi i Norge er noe som gjøres med hensyn til kraftsituasjonen og overgangen fra fossil til fornybar energi i Europa og ikke i Norge, ettersom Norge er selvforsynt med ren energi.

Men, det viser også til en splittelse mellom klima- og miljøhensyn i den grønne leiren, der vi kan regne klimahensyn som et internasjonalt anliggende, mens miljø- og naturhensyn er av en mer lokal art. Utbygging av fornybar energi er arealkrevende som medfører naturinngrep og kolliderer på den måten med lokale miljøhensyn og ønsket om å ivareta mest mulig urørt natur (Helle & Bjørnebye 2019; Rehbein m.fl. 2020). At miljøorganisasjonen Natur og Ungdoms ikke har klart å ta et prinsipielt standpunkt når det kommer til vindkraftutbygging på land i Norge er et godt eksempel på dette dilemmaet (Natur og Ungdom 2019). Interessant nok ser det ut til at standpunkt når det kommer til klima versus miljøhensyn også strukturerer holdninger knyttet til global integrering versus nasjonal selvråderett.

5.3 En «ny» politisk skillelinje i Norge?

For å svare på denne oppgavens hovedspørsmål 2, om global/nasjonal kan behandles som en politisk skillelinje i begrepets rette forstand i Norge, må vi vende tilbake til Bartolini og Mairs (1990) tre konstituerende elementer: 1) Et historisk skapt skille som leder til 2) en felles identifikasjon innenfor for gruppen som i sin tur leder til 3) politisk organisering. Det teoretiske argumentet framsatt er at globaliseringsprosessen skaper nye skiller, både i kulturell og i økonomisk forstand, at taperne og vinnerne identifiserer seg som det, og at det er en begynnende organisering av taperne i prosessen.

At vi har etablert global/nasjonal som et selvstendig holdningsmønster blant norske velgere tyder på at vi har en sosial basis, et empirisk element, for en slik skillelinje. Den empiriske analysen gir oss også en pekepinn på hva en slik sosial basis består av: Her ser det først ut til at geografisk tilhørighet, da særlig i de mindre urbaniserte områdene i Norge, er grobunn for en slik basis. Som vist gir stedet man kommer fra grunnlaget for en egen identitet, bevissthet og verdensanskuelse (Cramer 2012). Den mest nærliggende tolkningen i vår sammenheng er at jo lenger unna de regionale bysentrene en befinner seg, jo mindre tilknyttet er man til et større verdenssamfunn og i økende grad stiller man spørsmål ved nødvendigheten av økonomisk og kulturell

globalisering. Dette er også sant når det kommer til det nasjonale sentrum versus periferien, men effektene er mindre her. Vi kan anse dette funnet, i tråd med definisjonen av det empiriske elementet, som et historisk skapt skille ettersom globaliseringsprosessen favoriserer økende urbanisering og konsentrasjon av makt i byene (Spencer 2014, s. 2).

Vi finner liten støtte for at et empirisk element også består av en økonomisk akterutseilt gruppe som følge av globaliseringsprosessens økonomiske konsekvenser i Norge, men de kulturelle spenningene kan derimot sies å være mer gjeldene her. Innvandringsmotstand har vist seg å være en viktig fellesnevner i globaliseringsmotstanden, vi kan også snakke om en mer abstrakt følelse av kulturell usikkerhet ettersom det nasjonale og lokale blir mindre viktig i konstruksjonen av identitet. Et slikt kulturelt tap lar seg vanskelig å fange opp kvantitativt, men vi kan med henvisning til Goodhart (2017) og Cramer (2012) anta at et slikt kulturelt tap vil være mer tilstede blant befolkningen ruralt og i periferien.

Finner vi støtte for et normativt element for en global/nasjonal skillelinje?

Distriktsopprøret kan som nevnt være tegn på en begynnende identitetsskapende prosess, men det er grunn til å hevde at dette aktualiserer det gamle sentrum/periferi-skiellet mer enn et nytt global/nasjonal skille. Aksjonene mot statens tilbud i jordbruksopprøret våren 2021 er lett å lese som periferiens aksjon mot sentrum, men er indirekte koblet til globaliseringsprosessen ettersom endringer i landbrukspolitikken de siste tiårene har rot i denne prosessen, der stadig mer skjer ved innsats av kapital, importerte råvarer, vitenskapelig basert kunnskap og ekstern viderefordeling (Almås 2002, s. 408). Men, selv med denne indirekte koblingen opp mot en større globaliseringsprosess er det ikke godt å vite om bøndene som kjører traktor-tog til Oslo er mest frustrert over den nasjonale landbrukspolitikken eller en større globaliseringsprosess. Det kan godt være at begge forhold gjør seg gjeldene. De ulike protestbevegelsene med bakgrunn i motstand når det kommer til hvordan miljøøkonomien skal iverksettes (Flø 2020) er også interessante med tanke på å beskrive et normativt element. Vi har i analysen bare grunnlag for å drøfte en av disse, motstand mot vindkraftutbygging gjennom variabelen ren energi, og det er iøynefallende at standpunkt mot utbygging av ren energi strukturerte holdninger knyttet til globaliseringsmotstand. Men igjen er det nok bare en indirekte kobling mellom vindkraftmotstand og globaliseringsprosessen når det kommer til en skillelinjes normative element. Som forklart over representerer motstanden mest av alt et skille mellom klimahensyn og miljø- og naturhensyn, der motstanderne er redd for at uerstattelige naturområder går tapt som følge av det globale behovet for å bygge ut mer fornybar energi – selv om utbyggingen også påvirkes av eksterne forhold utenfor Norges grenser.

Med tanke på det organisatoriske elementet kan vi øyne to alternativer: Enten så representerer de eksisterende politiske partiene et organisatorisk element skulle globaliseringsmotstanden gjøre seg tydeligere i norsk politikk – ut ifra analysen over vil dette være partiene FrP, SP og Rødt – eller så organiseres motstanden gjennom utenomparlamentariske organisasjoner. I andre deler av vestlig politikk, hvor en global/nasjonal skillelinje er mer fremtredende, er anti-islam bevegelsen PEDIGA og den såkalte identitær-bevegelsen trukket fram som eksempler på dette (Koopmans & Zürn 2019). Vi har riktig nok SIAN i Norge som på mange måter tilsvarer PEDIGA, men det blir ikke riktig å si at de favner bredt nok til å kunne tilsvare global/nasjonal. Sagt på en annen måte, globaliseringsmotstand er ikke ensbetydende med innvandringsmotstand, eksempelvis var det ingen sammenheng mellom innvandringsmotstand og de som

stemte nei til EU i 1994 (Aardal 1995). Organisasjonen Nei til EU det beste eksempelet på en utenomparlamentarisk organisasjon som representrer en global/nasjonal skillelinje, men anser vi Nei til EU som et enkeltstående stridsspørsmål, står vi kun igjen med EU-saken og ikke en større økonomisk og kulturell globalisering.

Ettersom det normative elementet ved en global/nasjonal skillelinje bare er delvis oppfylt gir det seg selv ut ifra tankegangen om de tre konsiterende elementene som faser, at det organisatoriske elementet, også bare er delvis oppfylt. Det er riktig nok pekt på norske partier som fanger opp ønske om nasjonal selvråderett, men det ligger naturligvis mye annet i disse partienes politiske platform enn politikk som forsvarer de nasjonale grensedragningne. Et mer tydelig tegn på et organisatorisk element ville vært om et av de eksisterende partiene tok et tydelig sakseierskap med hensyn til global/nasjonal. Kanskje er det SP som har dette sakseierskapet ved å tradisjonelt være tydelige i mot EU og EØS, men det finnes også nye «anti-globalisitske» partier i Norge som ønsker å markere seg med sakseierskap til denne saken. At Demokratene og Alliansen i skrivende stund er marginale partier i Norge har jeg tidligere begrunnet i fastfrysingsteser, men en annen forklaring ville ha vært at skillelinjens normative element ennå står svakt.

For å endelig konkludere opp mot oppgavens hovedspørsmål nummer 2, om global/nasjonal kan oppfattes som en ny politisk skillelinje i Norge, så er de to siste elementene bare delvis oppfylt etter Bartolini og Mairs (1990) definisjon. Det er ting som tyder på at den sosioøkonomiske og kulturelle basisen finnes, mens de mest sannsynlige normative elementene med hensyn til denne analysen er bare koblet til globaliseringsprosessen i indirekte forstand. Det organisatoriske elementet er mer tilstede ved at motsetningene virker å bli fanget opp av de eksisterende politiske partiene i Norge, samtidig er det ingen av disse partiene som kan sies å ha dette i kjernen av sin politikk. De utenomparlamentariske bevegelsene er ikke brede nok til at vi kan anse de som representanter for globaliseringsmotstand fullt ut.

5.4 Avslutende bemerkninger

Inntil videre gjennomgår ikke norsk politikk de samme tektoniske skiftningene som er observert i andre vesteuropeiske demokratier, selv om det er tegn blant velgerne på at globaliseringsmotstanden finnes. Forklaringen ligger i hovedsak i at vi både har et partisystem hvis adaptive kapasitet allerede ser ut til å fange opp globaliseringsmotstand og at det er forhold i det norske samfunnet som gjør oss skjermet fortrinnsvis for de økonomiske spenningene ved globaliseringsprosessen. Selv om globaliseringskillelinjen ved flere anledninger har blitt beskrevet som en «ny» skillelinje i Europeisk politikk (Ford & Jennings 2020; Hooghe & Marks 2018) så er ikke motstand mot global integrering et nytt fenomen, særlig ikke i Norge. Partiet SP kan ansees som å ha oppstått som følge av økonomisk globalisering, mens det moderne FrP fikk sitt gjennombrudd i møte med kulturell globalisering. EU-kampene fra forrige århundre er også et åpenbart eksempel på at motsetningen ikke strengt tatt er «ny». Men, samtidig som EU-spørsmålet kan sies å ha falt på den politiske agendaen, så har Norge de siste to tiårene opplevd en betydelig tettere integrering med verdenssamfunnet, både i form av økt arbeidsinnvandring, tettere integrering med EU i form av EU-direktiver innført over EØS-avtalen, tilslutning til en rekke internasjonale, inkludert klimaavtaler, også videre. Har norske velgere blitt mer globaliseringsvennlige? Økningen i motstand mot norsk EU-medlemskap de siste årene tyder på at det ikke er tilfelle. Tyngdepunktet i vår global/nasjonal-indeks ligger også akkurat over gjennomsnittet for nasjonal selvråderett (2,6 på en null til fem fordeling),

selv om vi opererer med tverrsnittsdata i denne oppgaven og derfor ikke kan si noe om utviklingen over tid. Gitt at spørsmålet om EU og global integrering ikke står høyt på den norske politiske agendaen nå samtidig som vi har avdekket tydelige holdningsmønsteret knyttet til spørsmålet om global integrering versus nasjonal selvvråderett, kan det være at global/nasjonal, i likhet med sentrum/periferi, også er en «sovende» konfliktlinje i Norge? En slik konfliktlinje vil da ha naturligvis ha «våknet» i forbindelse med EU-kampene i 1972 og 1994 samtidig som sentrum/periferi, mens i dag virker det som om kun sentrum/periferi har våknet mens global/nasjonal ennå sover. Om det finnes andre historiske tilfeller der global/nasjonal har vært våken har vi ikke data for å kunne drøfte i denne oppgaven, men det ville ha vært interessant å undersøke i en videre analyse. Gitt at global/nasjonal også er en sovende konfliktlinje vil det si at om en ny EU-debatt skulle dukke opp, eller om en politisk aktør er i stand til å gjøre globaliseringsspørsmål utover innvandringsspørsmålet mer aktuelt å sette ulike sakskomplekser som angår de kulturelle og økonomiske spenningene ved globaliseringsprosessen i sammenheng med hverandre, så vil denne motsetningen bli mer krystallisert (De Wilde m.fl. 2021, kommende). Kanskje kan vi da betegne global/nasjonal som en politisk skillelinje i begrepets rette forstand.

Litteratur

- Almås, R. (2002). *Frå bondesamfunn til bioindustri: 1920-2000* (vol. IV). Oslo: Samlaget.
- Almås, R., & Fuglestad, E. M. (Red.). (2020). *Distriktsopprør: Periferien på nytt i sentrum*. Oslo: Dreyer.
- Almås, R., Fuglestad, E. M., & Melås, A. M. (2020). Dei nye distriktsopprøra i lys av varige konfliktlinjer i norsk politikk. I Almås, R. & Fuglestad, E. M. (Red.), *Distriktsopprør: Periferien på nytt i sentrum*. (s. 9-34). Oslo: Dreyer.
- Arbeiderpartiet (2021, ingen dato). EU. Hentet 02.06.2021 fra: <https://www.arbeiderpartiet.no/politikken/eu/>
- Ask, A. O. (2020, 30.06). Det blir ekstraordinært fylkesstyremøte i Oslo Frp. *Aftenposten*, hentet 14.11.2020 fra: <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/AdjqEn/det-innkalles-til-oppvaskmoete-i-fylkesstyret-i-oslo-frp>
- Bartolini, S., & Mair, P. (1990). *Identity, competition, and electoral availability: The stabilisation of European electorates 1885-1985*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bergh, J., & Aardal, B. (2019). En samlet modell for stemmegiving. I Aardal B., og Bergh J. (Red.), *Velgere og Valgkamp: En studie av stortingsvalget 2017* (s. 237-254). Oslo: Cappelen Damm.
- Berglund, F. (2011). Finnes det fortsatt regionale forskjeller i partienes oppslutning? I Aardal, B. (Red.), *Det politiske landskap: En studie av stortingsvalget 2009* (s. 163-193). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Blühdorn, I., & Butzlaff, F. (2019). Rethinking populism: Peak democracy, liquid identity and the performance of sovereignty. *European Journal of Social Theory*, 22(2), 191-211.
- Dalton, R. J. (2000). The decline of party identification. I Dalton, R. & Wattenberg, M. (Red.), *Parties without partisans: Political change in advanced industrial democracies* (s. 19-36). Oxford: Oxford University Press.
- Dalton, R. J., Kuechler, M., & Bürklin, W. (1990). The challenge of new movements. I Dalton & Kuechler (Red.), *Challenging the political order: New social movemenets in western democracies* (s. 3-20). Cambridge: Polity Press.
- De Wilde, P., Koopmans, R., Merkel, W., Strijbis, O., & Zürn, M. (Red.). (2019). *The struggle over borders: Cosmopolitanism and communitarianism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- De Wilde, P., Langsæther, P. E., & Özdemir, S. (2021, kommende). Critical junctures and the crystallization of cosmopolitanism and communitarianism.
- Dryzek, J. (1997). *The politics of the earth: Environmental discourses*. Oxford: Oxford University Press.
- Dyrvik, S. (2011). *Norsk historie 1536-1814: Vegar til sjølstende*. Oslo: Samlaget.
- Eideim, M. R., & Fimreite, A. L. (2020). Geografisk konflikt i det politiske landskapet: En fortelling om to dimensjoner. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 36(2), 56-78.
- Elnan, T. S., & Klougart, S. A. (2021, 06.05.2021). De nasjonalkonservative i Frp øker, men har i kke makt. *Morgenbladet*, hentet 06.05.2021 fra: <https://www.morgenbladet.no/aktuelt/2020/06/19/de-nasjonalkonservative-i-frp-okermen-har-ikke-makt/>
- Flø, B. E. (2020) Kjensla av ran. I Almås, R. og Fuglestad, E. M. (Red.), *Distriktsopprør: Periferien på nytt i sentrum* (s. 35-53.) Oslo: Dreyer.
- Ford, R., & Jennings, W. (2020). The changing cleavage politics of Western Europe. *Annual review of political science*, 23, 295-314.
- Franklin, M. N., Mackie, T. T., & Valen, H. (1992). *Electoral change: Responses to evolving social and attitudinal structures in Western countries*. Colchester: ECPR Press.
- Fremskrittspartiet. (2021, ingen dato). EU og EØS. Hentet 02.06.2021 fra: https://www.frp.no/var-politikk/utenriks-og-forsvar/eu-og-eos?gclid=Cj0KCQjw2NyFBhDoARIsAMtHtZ5xWqH-3V7BPqYoFiGtorbfi7-p9BbMHswuMEHRgEtIb3fXg5RvX4YaAgxpEALw_wcB
- Fukuyama, F. (1992). *The End of History and the Last Man*. London: Penguin Books Ltd.

- Geers, S., & Strömbäck, J. (2019). Patterns of intra-election volatility: the impact of political knowledge. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 29(3), 361-380.
- Gifford, C. (2020). Brexit and Trump: Contesting new cleavage formation. *Journal of Contemporary European Studies*, 1-13.
- Giverholt, K. A. (2020). Venstre sier ja til EU. Hentet 02.06.2021 fra: <https://www.venstre.no/artikkel/2020/09/27/venstre-sier-ja-til-eu/>
- Goodhart, D. (2017). *The road to somewhere: The populist revolt and the future of politics*. London: Hurst & Company.
- Grønli, K. S. (2020). Et sunnhetstegn for demokratiet. *Stat & Styring*, 30(1), 2-7.
- Grytten, O. H. (2012). Statens rolle i norsk økonomi. *Stat & Styring*, 22(1), 26-30.
- Hacker, J. (2006). *The great risk shift: The new economic insecurity and the decline of the american dream*. New York: Oxford University Press.
- Helle, S., & Bjørnebye, H. (2019). Tålegrensen for vindkraft. *Tidsskrift for eiendomsrett*, 15(2), 125-148.
- Hellevik, O., & Hellevik, T. (2017). Utviklingen i synet på innvandrere og innvandring i Norge. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 58(3), 250-283.
- Hix, S. (1999). Dimensions and alignments in European Union politics: Cognitive constraints and partisan responses. *European Journal of Political Research* 35(1), 69-106.
- Hooghe, L., & Marks, G. (2018). Cleavage theory meets Europe's crises: Lipset, Rokkan, and the transnational cleavage. *Journal of European Public Policy*, 25(1), 109-135.
- Hooghe, L., Marks, G., & Wilson, C. J. (2002). Does left/right structure party positions on European integration? *Comparative political studies*, 35(8), 965-989.
- Høyre. (2021, 03.03.2021). EØS. Hentet 02.06.2021 fra: <https://hoyre.no/politikk/var-politikk/naeringspolitikk/eos/>
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization: cultural, economic, and political change in 43 societies*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1990). *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (2007). Postmaterialist values and the shift from survival to self-expression values. I Dalton, R. J., & Klingemann, H. (Red.), *The Oxford Handbook of Political Behavior* (s. 223-239). Oxford: Oxford University Press.
- Inglehart, R. (2017). Evolutionary modernization theory: Why people's motivations are changing. *Changing Societies & Personalities*, 1(2), 136-151.
- Inglehart, R., & Flanagan, S. C. (1987). Value change in industrial societies. *The American Political Science Review*, 81(4), 1289-1319.
- Inglehart, R., & Norris, P. (2017). Trump and the populist authoritarian parties: The silent revolution in reverse. *Perspectives on Politics*, 15(2), 443-454.
- Ivarsflaten, E. (2008). What unites right-wing populists in Western Europe? Re-examining grievance mobilization models in seven successful cases. *Comparative Political Studies*, 41(1), 3-23.
- Jacoby, W. (2010). Managing globalization by managing Central and Eastern Europe: The EU's backyard as threat and opportunity. *Journal of European Public Policy*, 17(3), 416-432.
- Jenssen, A. T., & Valen, H. (Red.). (1995). *Brussels midt i mot. Folkeavstemningen om EU*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Jenssen, A. T. (1993). *Verdivalg: Ny massepolitikk i Norge*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Jenssen, A. T. (2017). Norsk høyrepopulisme ved veis ende? *Nytt Norsk Tidsskrift*, 34(3), 230-242.
- Jenssen, A. T. (2019). Innvandringsvalget 2017. I Aardal B., & Bergh, J. (Red.), *Velgere og Valgkamp: En studie av stortingsvalget 2017*. (s. 131-155). Oslo: Cappelen Damm
- Jenssen, A. T. (2020a). Et rekordvalg for Senterpartiet: Et brøl fra periferien eller distriktspopulisme? I Almås & EM Fuglestad (Red.), *Distriktsopprør: Periferien på nytt i sentrum*. (s. 54-81). Oslo: Dreyer.
- Jenssen, A. T. (2020b). Norske holdninger etter 1945: Et verdikonservativt tilbakeslag? I Bergh m.fl. (Red.), *Valg og politikk siden 1945: Velgere, institusjoner og kritiske hendelser i norsk politisk historie*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

- Jupskås, A. R. (2013). Miljøpartiet de grønne og det «politiske rommet». *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 29(2), 131-143.
- Katz, R. S., & Mair, P. (1995). Changing models of party organization and party democracy: The emergence of the cartel party. *Party politics*, 1(1), 5-28.
- Kirchheimer, O. (1966). The transformation of west european party systems. I LaPalombara, J., & Weiner, M. (Red.), *Political parties and political development*. (s. 177-200). Princeton: Princeton University Press.
- Kitschelt, H. (1994). *The transformation of european social democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*. New York: Routledge.
- Knutsen, O. B. (1985). *Politiske verdier, konfliktlinjer og ideologi: Den norske politiske kulturen i komparativt perspektiv*. [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Oslo.
- Koopmans, R., & Zürn, M. (2019). Cosmopolitanism and communitarianism: How globalization is reshaping politics in the twenty-first century. I De Wilde, P., Koopmans, R., Merkel, W., Strijbis, O., & Zürn, M. (Red.), *The struggle over borders. Cosmopolitanism and communitarianism* (s. 1-34). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kriesi, H., Grande, E., Lachat, R., Dolezal, M., Bornschieer, S., & Frey, T. (2006). Globalization and the transformation of the national political space: Six european countries compared. *European Journal of Political Research*, 45(6), 921-956.
- Kriesi, H., Grande, E., Lachat, R., Dolezal, M., Bornschieer, S., & Frey, T. (2008). *West European politics in the age of globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kristelig Folkeparti (2021, ingen dato). EU. Hentet 02.06.2021 fra: <https://krf.no/politikk/utenriks-og-forsvar/eu/>
- Lipset, S. M., & Rokkan, S. (Red.). (1967). *Party systems and voter alignments: Cross national perspectives*. New York: The Free Press.
- Mair, P. (2001). The freezing hypothesis: An evaluation. I Karvonen L., & Kuhnle, S. (Red.), *Party systems and voter alignments revisited* (s. 27-44). London: Routledge.
- Mair, P. (2006). Political cleavages. I Katz R. S., & Crotty, W. J. (Red.), *Hanbook of party politics* (s. 371-375). Sage: London.
- Melås, A. M., & Blekesaune, A. (2020). En kvanitativ analyse av fremgangen til Senterpartiet ved kommunevalget i 2019. I Almås, R. & Fuglestad, E. M. (Red.), *Distriktsopprør: Periferien på nytt i sentrum* (s. 82-103). Oslo: Dreyer.
- Miljøpartiet de Grønne. (2021, ingen dato). Europapolitikk. Hentet 02.06.2021 fra: <https://www.mdg.no/europapolitikk>
- Myhre, J. E. (2015). *Norsk Historie 1814-1905: Å byggja ein stat og skape ein nasjon*. Oslo: Samlaget.
- Natur og Ungdom. (2019, 12.06). Vindkraft – ein del av klimaløysinga, men ikkje for einkvar pris. Hentet 02.06.2021 fra: <https://nu.no/saker/energi/2019/06/vindkraft-ein-del-av-klimaloysinga-men-ikkje-for-einkvar-pris/>
- Norris, P., & Inglehart, R. (2019). *Cultural backlash: Trump, Brexit, and authoritarian populism*. Cambridge University Press.
- NTB. (2021, 29.05). Ekskludert Frp-er valgt til leder i Demokratene. *Nettavisen*, hentet 30.05.2021 fra: <https://www.nettavisen.no/nyheter/ekskludert-frp-er-valgt-til-leder-i-demokratene/s/12-95-3424133874>
- Piketty, T. (2018). *Capital in the twenty-first century*. Cambridge: Harvard University Press.
- Rehbein, J. A., Watson, J. E., Lane, J. L., Sonter, L. J., Venter, O., Atkinson, S. C., & Allan, J. R. (2020). Renewable energy development threatens many globally important biodiversity areas. *Global change biology*, 26(5), 3040-3051.
- Ringdal, K. (2012). *Enheter og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode, 3. utgave*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ringdal, K., & Wiborg, Ø. (2017). *Lær deg Stata: innføring i statistisk dataanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget
- Rokkan, S. (1987a). Geografi, religion og samfunnsklasse: Kryssende konfliktlinjer i norsk politikk. I Hagtvedt B. (Red.), *Stat, nasjon, klasse: Essays i politisk sosiologi* (L. Alldén, overs.) (s. 111-205). Oslo: Universitetsforlaget.

- Rokkan, S. (1987b). Sentrum og periferi, økonomi og kultur: Modeller og data i kilometrisk sosiologi. I Hagtvedt B. (Red.), *Stat, nasjon, klasse: Essays i politisk sosiologi* (L. Alldén, overs.) (s. 216-238). Oslo: Universitetsforlaget.
- Rokkan, S. (1987c). Nasjonsbygging, konfliktutvikling og massepolitikkenes strukturering. I Hagtvedt B. (Red.), *Stat, nasjon, klasse: Essays i politisk sosiologi* (L. Alldén, overs.) (s. 267-346). Oslo: Universitetsforlaget.
- Rødt. (2021a, ingen dato). Rettferdig miljøpolitikk. Hentet 29.05.2021 fra: <https://roedt.no/miljo>
- Rødt. (2021b, ingen dato). EU og EØS. Hentet 02.06.2021 fra: <https://roedt.no/eu-og-eos>
- Sartori, G. (1990). The sociology of parties: A critical review. I Mair (Red.), *The West European party system* (s. 150-182). Oxford: Oxford University Press.
- Schiøtz, A. (2017). Rus i Norge. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 20(1), 4-26.
- Schmidt, V. A. (2003, juni). *European integration as a regional variant of globalization: The challenges to national democracy*. Innlegg presentert ved Society for the Advancement of Socio-Economics, Amsterdam.
- Seip, J. A. (1974). *Utsikt over Norges historie: Tidsrommet 1814-ca. 1860*. Oslo: Gyldendal.
- Senterpartiet. (2021, 15.03). Nei til EU. Hentet 02.06.2021 fra: <https://www.senterpartiet.no/politikk/hjertesaker/nei-til-eu>
- Sosialistisk Venstreparti. (2021, ingen dato). EØS-avtalen. Hentet 02.06.2021 fra: <https://www.sv.no/blog/a-aa/eos-avtalen/>
- Spencer, J. H. (2014). *Globalization and urbanization: The global urban ecosystem*. New York: Rowman & Littlefield.
- SSB (2020). Befolkningens utdanningsnivå. Hentet 10.05.2021 fra: <https://www.ssb.no/utniv/>
- Teigen, H. (2020). Distriktpolitikkenes historie: Frå nasjonsbygging til distriktsopprør. I Almås, R. & Fuglestad, E. M. (Red.) *Distriktsopprør: Periferien på nytt i sentrum*. (s. 127-148.), Oslo: Dreyer.
- Tilley, J., & Hobolt, S. B. (2011). Is the government to blame? An experimental test of how partisanship shapes perceptions of performance and responsibility. *The Journal of Politics*, 73(2), 316-330.
- Valen, H. (1981). *Valg og politikk: Et samfunn i endring*. Oslo, Forbruker- og administrasjonsdepartementet: NKS-forlaget.
- Venstre (2021, ingen dato). Mer europeisk samarbeid. Hentet 02.06.2021 fra: <https://www.venstre.no/tema/internasjonalt/mer-europeisk-samarbeid/>
- Yttri, G. (2019). Sentrum og periferi – eit varig modelltyranni? Norsk historieskriving i fagkritisk perspektiv. I Helgesen, Ø., Glavee-Geo, R., Mustafa, G., Nettet., E & Rice, P. (Red.), *Modeller: Fjordantologien 2019* (s. 242-257). Oslo: Universitetsforlaget.
- Yujia, Z. (2019). Is there a new international trade order?. *The Chinese Journal of International Politics*, 12(1), 93-122.
- Zarzalejos, J. (2016). Populism in Spain: An analysis of Podemos. *European View*, 15(2), 183-191.
- Zürn, M. (2004). Global governance and legitimacy problems. *Government and Opposition*, 39(2), 260-287.
- Aardal, B. (1994). Hva er en politisk skillelinje? En begrepsmessig grenseoppgang. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 35(2), 218-249.
- Aardal, B. (1995). Ideologi på tvers? I Jenssen A. T. & Valen, H. (Red.), *Brussels midt i mot. Folkeavstemningen om EU*. (s. 165-188). Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Aardal, B. (2015). Politiske verdier og stemmegiving. I Aardal B., & Bergh, J. (Red.), *Valg og velgere: En studie av stortingsvalget 2013* (s. 76-102). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Aardal, B., Bergh, J., & Haugsgjerd, A. (2019). Politiske stridsspørsmål, ideologiske dimensjoner og stemmegiving. I Aardal B., & Bergh, J. (Red.), *Velgere og Valgkamp: En studie av stortingsvalget 2017* (s. 44-76). Oslo: Cappelen Damm.
- Aarsæther, N. (2020). Kommune- og fylkesreform: Bakgrunn og motstand. I Almås, R. & Fuglestad, E. M. (Red.), *Distriktsopprør: Periferien på nytt i sentrum*. (s. 148-167.) Oslo: Dreyer.

